

תמצית הדף

סיכומים קצרים וברורים ללומדי הדף היומי

גליון 129 | סנהדרין ק"ט. - סוף, מכות, שבועות ב' ג' | ניסן פ"ה

פינת הריבית נערך ע"י גמ"ח 'אוסר בכבוד'

החודש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה. כל שנה מתחדשת בניסן למנין יציאת מצרים. יציאתנו לחירות, שהיא בעצם לידתנו כעם, מתחדשת. והנה התחדשות זו מתחוללת אחרי - ואין ספק שגם מתוך - חתימת השנה הקודמת לה. נשים נא ליבנו לבחינה אחת בהקשר שבין סיום השנה לבין תחילתה של זו להאזהר בעקבותיה.

מלשון חז"ל דנקטו 'משנכנס אדר מרבין בשמחה' ולא 'שמחים הרבה' משמע ריבוי של שמחה קיימת, כלומר אין גדר הדין לחדש שמחה אלא להרבות בו הקיימת מכבר.

הנה ידועה תכלית מציאותנו בעולם הזה שהיא להתעלות בעצמנו ולהעלות את העולם איתנו למדרגה גבוהה יותר [בנפח"ח (א יז) מבואר דזהו גדר קבלת עול מלכותו יתב', היינו קבלת עול העלות ולהתעלות למדרגה גבוהה יותר, יעו"ש]. ושני אופני עלייה הם, האופן האחד הוא להוסיף בנפשו מעלות ובשכלו מושכלות, האופן השני הוא להוסיף חיזוק וחיות באופן מעלות ומושכלות שכבר זכה בהם.

בחודש אדר לא התחדשה מעלה שלא היתה בנו, אלא מתוך סכנת ההשמדה התחדשה לנו שמחה בעצם קיומנו, שכן הועמקה התעצמה הכרתנו באהבת ה"ת אלינו בברית שלא תופר, ומתוך כך נוספה בנפשנו חיות בחיבורנו לתורה שכבר זכינו בה, נחתמה בנו [בכל רבדנו עד הגוף עצמו אשר קדושתו לא פקעה בכדי (נדרים כט.)] - בלא כל רפיון של 'מודעת רבה' - המציאות של 'זירד ה' על הר סיני', חזרנו וקיבלנו מארבה.

ובברכות (נה), אריז"ח אין הקב"ה נותן חכמה אלא למי שיש בו חכמה שנאמר 'יהב חכמתא לחכימין ומנדעא לידעי בינה', ור' אבהו מייית לה מדכתיבי 'ובלב כל חכם לב נתתי חכמה'. ושם (מ) לא כמדידת הקב"ה מידת ב"ו, מידת ב"ו כלי ריקן מחזיק מלא אינו מחזיק אבל מידת הקב"ה מלא מחזיק ריקן אינו מחזיק שנאמר אם שמוע תשמע אם שמוע בישן תשמע בחדש ואם יפנה לבבך שוב לא תשמע.

והיינו שהכלי קיבול לכל מציאות רוחנית הוא מציאות רוחנית קודמת לה, 'צבת בצבת עשויה' (אבות הו), רק על גבה של מעלה רוחנית קיימת חלה מעלה רוחנית נוספת. ומינה שכל שמציאותה של המעלה הקיימת חזקה עמוקה וחיה יותר כך היא מהווה כלי קיבול ראוי יותר לקליטת המעלה הנוספת.

מעלה מבואר במילא אשר כל שנה מהווה נדבך וכלי קיבול להתחדשות השנה הבאה אחריה. והנה מחזור השנה בכללותו כולל הוא את לידת מציאותנו, ברית עם בוראנו ע"י קבלת התורה וכניסתנו לחסות תחת כנפי השכינה בצילא דמיהמנותא עד המדרגה של 'שמח אני ואתם'.

כל זה - וכל הכלול בזה בפרטות ובכללות - נחתם בעצם עצמותנו חוק ולא יעבור. כל המועדים שבטלים (שוח"ט משלי ט) לא יהיו ח"ו כלא היו, אלא נקבעים ונחתמים הם בימי הפורים אשר לא יעברו מתוך היהודים.

וגם הנפש - של כנס"י בת המלך - לא תמלא, אלא אל תוך כלי קיבול זה, ועל גבי נדבך זה, חלה שנה חדשה להוסיף בנו עליה ע"ג עליה, מציאות חדשה בת חורין, לקראתה אנו מוזדוים להכין עצמנו לקבל חיות מלחם האמונה בנקיות גמורה מחמין אפי' במשהו שלא יהיה ח"ו חוזר וניעור, עוגות מצות שטעמו בהם טעם מן (קידושין לח), לחם אבירים (יומא עה), ובה נעשים ראויים לתורה שלא ניתנה אלא לאוכלי המן (רש"י דהיי"ב לא ד) ומתוך כך לחסות בצל כנפיו ית' לחזות בנועם ה', עד שנקבעת מעלה זו בפועל בעצם עצמותנו בחתימת השנה ולא יעבור, וחוזר חלילה מעלה ע"ג מעלה.

←

מרכז אושר בכבוד תל אביב
חושבים עתיד הכלה
ביעודם ובברכתם של מרן ורבנן גדולי ישראל שליט"א
לקבלת שטר זכרון דברים המהודר ללא חשש ריבית:
info@osher-b.org
להצטרפות: 073-3678617 | office@osher-b.org

שמן אפרסמון והיו מניחים אותו בבית גנזיהם, ולערב היו מריחים אותו ככלב, והיו חותרים הם ונוטלים את הממון, (וכשדרש רבי יוסי בציפורי דבר זה, היו באותו לילה ג' מאות גניבות כאלו, ואמר שלא ידע שהגנבים באים לדרשתו. וכשמת שפעו מרזבי ציפורי דם דאדם גדול הוה).

ערום הלכו מבלי לבוש ואין כסות בקרה. חמור יתומים ינהגו יחבלו שור אלמנה. גבולות ישגו עדר גזלו וירעו. והוא לקברות יובל ועל גדיש ישקוד.

מי שהיה לו שור היה צריך לרעות את השוורים של סדום יום אחד, ומי שלא היה לו היה צריך לרעות יומיים, (ובדומה לזה היה שמי שעבר את הנהר שהיו מימיו עזים במעבורת שילם אחד ומי שלא עבר במעבורת אלא בדרך אחרת שילם שתיים). יתום אחד הרג את כל השוורים שנתנו לו לרעות, ואמר להם שמי שיש לו שור יטול עור אחד, ומי שאין לו שור יטול שניים, דסוף דינא כתחילת דינא.

ק"ט: היו גונבים כל אחד לבינה אחת או שום אחד, וכל אחד היה אומר מה החסרתין כי לא לקחת אלא אחד, ונמצא קרח מכאן ומכאן.

מי שהיה מפיל עובר חבירו, היו אומרים לו שיתן למכה את אשתו עד שתתעבר ממנו, ומי שהיה חותך אוזן חמור חבירו היו אומרים שיתן את החמור לחבירו עד שתצמח לו האוזן. והפוצע את חבירו היו מחייבים אותו לשלם על הקזת הדם. העובר במעבורת היה משלם ד', והעובר במים משלם ח', וכשכובס אחד סירב לשלם פצעוהו, וחייבוהו לשלם גם על המעבר וגם על הקזת הדם. וכשפסקו לאליעזר עבד אברהם כך פצע את הדיין ואמר לו שהוא ישלם למי שפצעו.

היתה להם מיטה לאורחים, וכשהיה מגיע אדם ארוך היו חותכים את רגליו, ואם היה נמוך היו מותחים אותו עד שאבריו מתפרקים, ואליעזר אמר שנדר שלא לישן על מיטה.

היו נותנים לאורחים דינר ושם הנותן רשום עליו, ולא היו נותנים לו אוכל, וכשמת כל אחד היה נוטל את דינרו.

כל מי שהיה מזמין לחתונה היו מפשיטים את בגדיו, ואליעזר כשלא נתנו לו אוכל בא לסעודה, וכל מי ששאל אותו מי הזמינו אמר שהוא הזמינו, ואותו אחד היה חושש שישמעו שהוא הזמינו, והיה בורח כדי שלא יפשיטוהו, וכן עשה לכולם, עד שיצאו כולם ואכל את כל הסעודה.

נערה אחת נתנה לחם לעני, ומרחו את גופה בדבש ובאו הדבורים ואכלוהו, ועל זה אמר הקב"ה "זעקת סדום ועמורה כי רבה" - על עסקי ריבה.

מרגלים אין להם חלק לעוה"ב.

ק"ט. שם אמר לאליעזר שבמלחמה עם ד' המלכים העמיד הקב"ה את אברהם בימינו, והיה זורק עפר והוא נהיה חרבות, וקש היה נהפך לחיצים. ונחום איש גם זו (שכל דבר שאירע לו היה אומר גם זו לטובה) שלחו איתו דורון לקיסר מפני שהיה מלומד בניסים, וכשלבן באכסניא נטלו מה שהיה ושמו שם עפר, וכשראה הקיסר שיש שם עפר רצה להורגו, ואמר גם זו לטובה, ואמר אליהו הנביא למלך דשמא זה עפר כשל אברהם שנהפך לחרבות, וזרקו את העפר על עיר שלא יכלו לכובשה וכבשוה, ונתנו לנחום למלא בארגז מה שירצה, וכשחזר סיפר לבעלי האכסניה מה שהיה, ולקחו מעפר ביתם להביא למלך, והמלך הרגם.

דור הפלגה

דור הפלגה אין להם חלק לעוה"ב.

אין לומר שבנו מגדל כדי להכות את הרקיע בקרדומות שיזובו מימיו, דא"כ היו צריכים לבנותו על ההר, אלא כת אחת רצתה לשבת במגדל והפיצם ד', כת שניה רצתה לעבוד ע"ז ובלל ד' שפתם כדי שלא יבינו אחד את חבירו לעבוד ע"ז, והשלישית רצתה לעלות ולעשות מלחמה ונעשו קופים ורוחות (-בלי גוף וצורה) ושדים (-יש להם צורת אדם ואוכלים ושותים כבני אדם) ולילין (-יש להם צורת אדם אלא שיש להם כנפיים). ורבי נתן אומר שכולם נתכוונו לע"ז.

שליש מהמגדל נשרף ושליש נבלע ושליש קיים על הקרקע (ואינו עומד באויר).

אויר המגדל מי שעומד סביב למגדל ורואה אוירו ומראה גובה שלו משכח, שכן נגזר על אותו מקום שישכח, ולכן הם עצמם שכחו את לשונם. ולכן בבל ובורסיף שעומדים באויר המגדל סימן רע לתורה מפני ששוכחים שם את מה שלמדו.

סדום

אנשי סדום אין להם חלק לעוה"ב, דכתיב "רעים וחטאים", רעים בעולם הזה וחטאים בעולם הבא. וי"מ רעים בגופם שהם שטופים בזימה, וחטאים בממונם, וי"מ רעים בממונם וחטאים בגופם, "לד' - זו ברכת ד', "מאד" - שהיו מתכוונים וחטאים, וי"מ שפיכות דמים.

לת"ק (ק"ז): אנשי סדום עומדים בדין, ולרבי נחמיה אינם עומדים בדין.

דרכיהם הרעים -

אנשי סדום נתגאו בשביל טובה שהשפיע להם הקב"ה, שכיון שיש בעפרם זהב אינם צריכים עוברי דרכים, שאינם באים אלא לחסר ממונם, ולכן סילקו ממקומם עוברי דרכים.

היו מביאים בעדלי ממון ליד קיר נטוי, ומפילים את הקיר ונוטלים את הממון. והיו נותנים לבעלי ממון

נדון נא בענייני ריבית הנוגעים לאפייט המצות, שכן עלינו לוודא שה'עשה טוב' היסודי הזה נקי וזו מחמתו וזו משאר איסורים. ונשוב להדגיש כי במסגרת זו איננו באים בכלל לקבוע הלכה למעשה אלא אך ורק לעורר.

ישנם חבורות לאפייט המצות המחלקים את העבודה בין החברים, באופן שהלקים קוצרים את החיטים, חלק אחר עוסק במלאכות זרייתם, ברירתם וטחינתם, ואחרים עוסקים במלאכות שאיבת המים לישת הבצק ואפייט המצות ובדיקתם, איש איש על עבודתו ואל משאו.

הנה הלכה פסוקה היא בשו"ע (ו"ד קס"ט) "לא יעשה מלאכה לחבירו על מנת שחבירו יעשה עמו אח"כ מלאכה שהיא יותר כבדה, ואפילו לעשות עמו אותה מלאכה עצמה אסור אם הוא בזמן שהיא יותר כבדה". ומקורה מנתיב"ב מ"ב עה. "לא יאמר לו נכש עמי ואעזור עמך", ופרש"י שם "בשכר שממתין לו על זמן פעולתו עד אותו זמן מקבל עליו מלאכה שהיא קשה מזה". ובשיטתו"ק בשם הראב"ד "מובאר דה"ל אם המלאכה תהיה יקרה יותר, וכן פשוט מסברא.

מעתה צ"ע האם ההנהגה המתוארת לעיל מותרת, שכן מלאכת הקצירה מבוצעת בקיץ, לעומת מלאכות הטחינה והאפייט שנעשות בסוף החורף שאחריו, ופעמים גם בין הטחינה והאפייט ישנו הפרש זמן מסוים. ומלבד החשש שמוא תתייקרנה המלאכות המאוחרות (וברור שתתייקרנה, כגון מלאכת הג'ומים) ודאי יקרה לאין עורר לקראת פסח מאשר בקיץ. הרי גם יש בהם שנתשובות 'מקצועיות' יותר ומשלמים עבורם בשוק הרבה יותר מאשר על מלאכת קצירה וברירה וכד'.

הן אמנם אין כוונת החברים - האמונים על המלאכות המאוחרות - לשלם אגר נטר ע"י עבודתם, אבל ודאי עבודתם הינה בתמורה לעבודת הקוצרים, שכן כולם מקבלים את המצות במחיר נמוך יותר מפני שהשתתפו בעבודה עבור מצות כלל החבורה, וכשם דכל הלותא סאה בסאה וכן כל פסיקה אסורים - כאין לו ולא יצא השער - שמוא תתייקר, אך אם כוונת הלוה והמוכר לאגר נטר, והיינו משום דמחויב כאגר נטר או משום לא פלוג, הכ"נ לא שנה.

איברא שבחבורות בהם רבים החברים, ואין חובת עבודה על כל אחד מבני החבורה אלא הם כמתנדבים נראה דלא חשיב כאומר לו נכש ואעזור, שאין כל מחויבות להשיב לו עבודה, ברם בחבורות בהם כל החברים מחויבים לעמוד על משמרתם - אשר מי שאינו משתתף בפועל מאבד את זכותו לקבל מצות [אף שהנעדר באונס מסתמא יקבל מצות, מ"מ א"ו מחמת זכות תביעה על כך כשאר בני החבורה אלא שמתחשבים בו ממידת חסידות], בזה לכא' הוא ממש כאומר לו 'נכש עמי ואעזור עמך'.

ואמנם איתא בגמ' (ב"מ עה) דת"ח מותרים ללוות זמ"ז בריבית משום דמיעד ידעי דריבית אסורה ומנתנה הוא זיהבי אהדדי וכן נפסק בשו"ע (קס"ז), והרמ"א הוסיף דיש מתירין אפי' בהתנו מתחילה כן, מ"מ הרי"ו שטר ושוברו ביצוד, דלא התיר הרמ"א אלא בדבר מועט, וגם בהיתר השו"ע בלא תנאי לא הותר אלא עד חומש, ובדין עשוי להיות הפרש גבוה מכן, ועכ"פ ודאי אינו דבר מועט, ואין בהתנו מתחילה על כך ספקין.

זאת ועוד, דהרמב"ן הובא בביאור הגר"א נקט שכל ההיתר הנ"ל הוא זוקא בעסקי טעודה דהוה כבני חבורה שאינן מקפידים ע"ז, וכאן אינו עסקי טעודה שהרי אינם סועדים יחדיו [מה גם דחזינן שמקפידים, דמי שלא משתתף לא מקבל, אם כי י"ל שגם בבני חבורה שאינן מקפידים מי שלא ינתנה כהוגן יקפידו עליו].

אכן, כל ההערה החמורה האמורה נכונה רק באופן שכל בני החבורה שותפים בחיטים דמנצאים כולם עוסקים עבור כולם, וכל אחד עוסק בשל חבירו בתמורה לעסקם בשלו, אבל אם החיטים שייכים לראש החבורה הרי שכולם עוסקים בשלו והוא קוצץ עם כל אחד בנפרד מה שעשה בכדי לקבל מצות.

ובלא"ה - בדרך זו שהכל של אחד - יש רווח גדול כלפי תרומות ומעשרות כאשר עוררו על כך בשנים האחרונות (יעו' קובץ הליכות שדה 207 מעמ"ב 62, ובאהלי זרעים 105 עמ' כח), דשיטת הרמב"ם (מעשר ב) שהגומר פירותיו לאכלן לעצמו חייב להפריש מן התורה והגומר למכור חייב מדבריהם, ואם הם שותפים - להדעת דחיישין שאין ברירה ובחלוקתם קונים זמ"ז - נמצא שמעורבת תבואה שנגמרה לאכלן לעצמו עם כזו שנגמרה למכרה, ולהרמב"ם הנ"ל הוי מן הפטור על החיוב.

לכן מן הראוי שאחד שאינו מבני החבורה כלל יקנה את התבואה ויגמרנה ויפריש תרו"מ ואח"כ ימכור לראש החבורה, כך שכל התבואה נגמרה על דעת למכרה, וראש החבורה יקצוץ עם כל אחד מבני החבורה על עבודתו ואל משאו. ויה"ר שנקיים מצוות החג נקיים מכל חשש איסור ונזכה האי שתא לאכול מן הזבחים ומן הפסחים בבנין בית המקדש אמנ ואמן.

מחלוקת קרח ועדתו ועונשם

עדת קרח, לר"ע אין להם חלק לעוה"ב, ולר"א ולר"ב יש להם חלק לעוה"ב.

דרשות חז"ל בפסוק ויקח קרח וגו' - ויקח (שלקח מקח רע לעצמו) קרח (שנעשה קרחה בישראל שנבלעו) בן יצהר (שהרתיח (ה-כעיס) את העולם כצהרים) בן קהת (שהקהה שיני מולידיו שנתיישו אבותיו במעשיו הרעים) בן לוי (שנעשה לוייה בגיהנום, ולא נכתב בן יעקב ולומר שעקב עצמו לגיהנום, מפני שביקש יעקב רחמים, בסודם- של מרגלים, אל תבוא נפשי, בקהלם- עדת קרח, אל תחד כבודי), ודתן (שעבר על דת אל') ואבירים (שאיבר עצמו מלעשות תשובה) בני אליאב, ואון (שישב באנינות על שהיה עמהם בעצה) בן פלת (שנעשו לו פלאות שניצל) בן ראובן (בן שראה והבין ופירש מהם). ויקומו לפני משה, ואנשים מבני ישראל (מיוחדים שבעדה) חמישים ומאתים, נשיאי עדה, קריאי מועד (שידעו לעבר שנים ולקבוע חדשים) אנשי שם (מפורסמים).

חכמת נשים בנתה ביתה - אשתו של און בן פלת הצילתו ע"י שטענה לו שבכל מקרה הוא יהיה תלמיד של משה או של קרח, ואמר לה שהוא נשבע שיהיה עמהם, השקתה אותו י"ן כדי שישתכר, ופרעה שעה בפתח ביתה, ולא קראו לו, ונבלעו באדמה.

ק"י אולת בידה תהרסנה - אשתו של קרח אמרה לו שיראה שמשה נעשה מלך, ואחיו כהן גדול, ובני אחיו סגני כהונה, ולוקח תרומת מעשר, וגזז את שערות הלוויים כאילו הם שוטים, (ועשה זאת גם לעצמו, משום "תמוות נפשי עם פלישתים"). וטענה שאם תכלת היא מצוה, שיוציאו גלימת תכלת ויתכסו בה הוא וחבריו בבית המדרש.

חשדו את משה באשת איש, וכל אחד קינא את אשתו ממשה להזהירה שלא תיסתר עימו, ומשה נטה אהלו מחוץ למחנה כדי שלא יחשדוהו, ועל זה נאמר "וישמע משה ויפול על פניו".

ויקם משה וילך אל דתן ואבירים- מכאן שאין מחזיקים במחלוקת ולכן מחל על כבודו והלך בעצמו לבטל את המחלוקת. לרב המחזיק עובר בלאו ד"לא יהיה כקורח וכעתו", ולרב אשי הוא ראוי להצטרע. כל החולק על מלכות בית דוד ראוי להכישו נחש.

וכל החולק על ישיבתו של רבו, או עושה מריבה עם רבו, או המתרעם על רבו שטוען שהוא נוהג בו באכזריות, או המהרהר אחר רבו, הרי זה כעושה כן לשכינה.

"עושר שמור לבעליו לרעתו" זה עושרו של קורח, ג' מאות פרדות לבנות היה נושאות את המפתחות של גנזיו שהיו עשויות (המפתחות, ואעפ"כ היה צריך לזה ג' מאות פרדות טעונות, וי"מ השקים של האוצרות) מעור. ג' מטמוניות הטמין יוסף במצרים, אחת נתגלתה לקרח, אחת לאנטונינוס, ואחת גנוזה לצדיקים לעתיד לבוא.

ממונו של אדם מעמידו על רגליו.

לרבי יוחנן קרח עצמו לא היה לא מן השרופים ולא מן הבלועים אלא מת במגיפה, ובברייתא איתא שהיה מן השרופים ומן הבלועים שנשרפה נשמתו וגופו נשאר ואח"כ נתגלגל למקום הבלועים ונבלע.

השמש והירח אמרו שאם אין הקב"ה עושה דין לבן עמרם לא יצאו להאיר, ורב הקב"ה בהם חייצים

ואמר בכבודי לא מחיתם בכך שמלכי מזרח ומערב משתחווים לחמה, בכבוד בשר ודם מחיתם. והאידינא אינם יוצאים עד שמכים אותם שכן גזר עליהם המקום. או שלא רוצים לצאת משום כבודו של מקום.

אם בריאה- מוטב, ואם לאו "יברא ד'", ולא לברוא ממש דהא אין חדש תחת השמש, אלא לקרב את הפתח.

בני קרח לא מתו אלא נתבצר להם מקום בגיהנום וישבו עליו ואמרו שירה.

רבה בר בר חנה הראהו סוחר ישמעאלי מקום באדמה שיוצא ממנו עשן, והכניס לשם צמר ונחרך, ושמעו אומרים משה אמת ותורתו אמת והם בדאים, ואמרו לו שכל ל' יום הגיהנום מעביר אותם כאן כבשר בקדירה, והם אומרים כך.

ק"י: דור המדבר לר"ע אין להם חלק לעוה"ב י"מ שהכונה בזה לימות המשיח, שהמשיח לא יקבלם עם שאר הגלויות, מפני שסיפרו בגנותה של ארץ ישראל, ובדבר הזה נענשו המרגלים, ואין עומדים בדין. ולר"א ולר"ש בן מנסיא יש להם חלק לעוה"ב. ואמר רבי יוחנן שר"ע עזב חסידותו שהוא רגיל לזכות את ישראל, דכתיב "זכרתי לך חסד נעורייך" וגו', מה אחרים באים בזכותם, הם עצמם לא כ"ש.

עשרת השבטים שהגלה סנחריב, מפני שעזבו את התורה, לר"ע אין להם חלק לעוה"ב, ואינם עתידים לחזור ממקום שגלו, ומה שמצינו שירמיה החזירם, לא החזיר אלא מקצתם. ולר"א עתידים דורות הבאים שלהם לחזור, ולר"ש אם מעשיהם יהיו טובים יחזרו, ולרבי יש להם עוה"ב.

קטנים בני רשעים לר"ג אין להם חלק לעוה"ב, ולר"ע יש להם חלק לעוה"ב, ובני רשעי עכו"ם לכו"ע אין להם חלק לעוה"ב.

קטן מאימתי בא לעוה"ב - י"א משעה שנוולד. וי"א משעה שהתחיל לדבר. וי"א משעה שנזרע שאם נקלט הזרע במעי אמו, אפילו הפילה יש לו חלק לעוה"ב. וי"א משעה שנימול. וי"א משעה שיענה אמן, (אמן היינו א"ל מלך נאמן).

ק"א, לריש לקיש אפי' מי שלא מקיים רק חוק אחד נדון בגיהנום, ולרבי יוחנן אפי' מי שלא למד אלא חוק אחד אינו נדון בגיהנום.

פי שניים בה יכרתו יגועו והשלישית ישאר בה - לריש לקיש היינו שלישי של שם, משליש מרבים הרבה שלישיות, והיינו ששם הוא שלישי מבני נח, ושלישי לשם הוא ארפכשד שממנו יצאו ישראל, וממנו יכרתו שני שלישי וישארו ממנו שלישי. ולרבי יוחנן א"כ יתכן שישאר יהיו יותר משליש מארכפשד ויתמעטו הרבה, אלא ישארו אפי' שלישי מנח ואם ישראל לא יהיו שלישי, ישארו גרים וחסידים אומות העולם, ואם הם מרובים משליש יתמעטו קצת. לישנא אחרינא ישארו שלישי מנח והיינו כל בני ארכפשד, וזה עיקר.

ולקחתי אתכם אחד מעיר ושניים ממשפחה - לריש לקיש דברים ככתבם שישארו אחד מעיר ושנים ממשפחה. ולרבי יוחנן היינו שאחד שהוא חסיד מזכה עיר וב' מזכים משפחה.

אין התורה מתקיימת במי שמחיה עצמו עליה, וכגון שחופף ראשו במקום לבוא ללמוד.

לרבי סימאי כמו שנכנסו לארץ שניים משישים רבוא שיצאו ממצרים, והם יהושע וכלב, (ואין בכלל זה אלו

מחזור אשור בכבוד
חושבים עתיד כהלכה
בנידום ובברכתם של מרתן ורבנן גדולי ישראל שליט"א
לקבל שטר זכרון דברים המהדר ללא חשש ריבית:
info@osher-b.org
להצטרפות: 073-3678617 | office@osher-b.org

שהיו פחות מגיל עשרים או יותר משישים), כך יצאו ממצרים שניים משישים רבוא והשאר מתו בג' ימי אפילה כדי שלא יראו מצרים במפתלם של ישראל, וכן יהיה לימות המשיח שלא יראו מכל ס' רבוא אלא שנים.

מצרים היו מטבעים מישראל בים והורגים בחרב ומועכים בבנין במקום לבנים, ואמר משה לקב"ה שהוא מרע לעם הזה, אמר לו הקב"ה חבל על דאבדין וכו' שהאבות לא הרהרו אחר מידותיו שאע"פ שהבטיח להם את הארץ היה אברהם צריך לקנות קבר בד' מאות שקל כסף, ועבדי יצחק לא מצאו מים לשתות עד שעשו מריבה, ויעקב קנה מקום לאהלו במאה קשיטה, ולא הרהרו אחר מידותיו, ואילו משה אמר "מה שמך" וכן אמר "הוצל לא הצלת את עמך", ועל כן לא יראה במלחמת ל"א מלכים.

וימחר משה ויקוד ארצה וישתחו - שראה מידה מ"ג מידות, "א שראה ארך אפים (שבתחילה אמר לקב"ה שהרשעים יאבדו, ואמר לו הקב"ה שיצטרך למידה זו, וכשחטאו ישראל נצטרך למידה זו), וי"א שראה אמת ומיד התפלל שלא ידון את ישראל לפי מעשיהם.

ק"א: עתיד הקב"ה להיות עטרה בראש כל צדיק וצדיק, שנאמר "ביום ההוא יהיה ד' צבקות לעטרת צבי (-לעושים רצונו) ולצפירת תפארה (-למצפים לישועתו), לשאר עמו (למשים עצמו כשירים שאינו מתגאה). ולרוח משפט (-לרודה את יצרו וחוזר בתשובה על העבירה שעבר) ליושב על המשפט (-לדן דין אמת לאמיתו) ולגבורה (-למתגבר על יצרו שמרגיז יצר טוב על יצר הרע, ואם אמר לו היצר הרע לעשות עבירה, לא די שנמנע מן העבירה, אלא הולך ועושה מצוה, ומתגבר עדיף מרודה) משיבי מלחמה (-הנושא ונותן במלחמתה של תורה) שערה" (-המשכים ומעריב בבתי כנסיות ומדרשות). ואלו שאין בהם מדות הללו עליהם נאמר "וגם אלה בין שגו ובשיכר תעו פקו פלילה" ואין פוקה אלא גיהנום, ואין פלילה אלא דינים.

עיר הנדחת

עיר שרוב בניה הודחו מעם ד' ללכת אחרי עבודה זרה, המודחים נהרגים בסייף, ומקבצים את כל הנכסים שבעיר לרחובה ושורפים אותו, ואסור לבנות את העיר מחדש, ואין להם חלק לעולם הבא. ולהלן יבואר באלו תנאים נעשית העיר לעיר הנדחת, מה שורפים ברחוב העיר, דין קדשים של אנשי עיר הנדחת, ועוד פרטי דינים.

אנשי עיר הנדחת נדונים בסייף, וצריך לאבד את ממונם, ואין להם חלק לעוה"ב. אבל יחידים העובדים ע"ז דינם בסקילה וממונם מותר.

צריכים ב' עדים והתראה לכל אחד ואחד, דכתיב "לאמר".

מתי העיר נחשבת לנדחת - אין דין עיר הנדחת אלא כשמדיחיה מאותה העיר, דכתיב "וידיו את יושבי עירם", ושידיחוה בעצמם ולא ע"י שלוחים, ושידיחוה שני אנשים ולא איש אחד או נשים וקטנים, דכתיב "אנשים", (ומ"מ הגמ' מסתפקת מה הדין בהודחו מאליהן, די"ל שזה חמור מנשים וקטנים, משום דבהודחו מאליהן בתר נפשיהו גרירי והם אדוקים בזה ביותר), ואם אין את התנאים הנ"ל דינם כיחידים שנדונים בסקילה וממונם אינו נאבד.

מדיחי העיר צריך שיהיו מאותו השבט של שאר בני העיר. והנה נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש אם בחלוקת

הארץ חולקים עיר אחת לשני שבטים, או לא ואם חלקה אצל שבט אחד וחלקה אצל שבט אחר ניתנת כולה למי שרובה בגבולו. ולריש לקיש שייך יושבי העיר שאינם מאותו השבט ע"י ירושה של בת היורשת, או ע"י מתנה. והא דכתיב "ערים תשע מאת שני השבטים האלה", לריו"ח עיר אחת היתה של שני שבטים, ולר"ל ארבעה היו של שבט אחד וחמשה של שבט אחר, אך קשה למה התורה לא פירטה זאת.

עשית דין בעיר הנדחת נחשבת כהקרכת עולה, דכתיב "כליל לד' אלוקיך".

אין עושים עיר הנדחת בספר, דכתיב "מקרבך".

ק"ב: אינה נעשית עיר הנדחת עד שידחו רוב אנשי העיר, ואל"כ דינם כיחידים. וכשהודחו רובם לרב יהודה דנים כל אחד לסקילה וחובשים עד שיגיעו לרוב ואז דנים אותם דין אחר להריגה ומאבדים את ממונם. ולעולא הוי עינוי הדין, אלא דנים וסוקלים עד שיהיו רוב וממתי שיש רוב דינם בסייף וממונם אבד וא"א לדונם למיתה המורה, וכן סובר ריו"ח. ולריש לקיש מקימים הרבה בתי דינים ומעיינים בדיניהם, ולא בגלל שאין דנים שנים ביום אחד, שהרי למיתה אחת דנים, אלא כיון שיש הרבה עדים אין פנאי לחקור כל אחד ואחד ביום אחד, וצריך לגמור את דין כולם ביום אחד, ואח"כ מעלים אותם לב"ד הגדול ושם גומרים את דינם וסוקלים אותם, דכתיב "והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא וגו' אל שעריך" איש ואשה אתה מוציא לשעריך - ב"ד שבשעריך, והיינו סנהדרי קטנה, ואין אתה מוציא כל העיר לשעריך אלא לסנהדרי גדולה.

חמרת וגמלת העוברת ממקום למקום ונשתהו בעיר ל' יום מצילים את אנשי העיר אם על ידיהם אין רוב, דכתיב "הכה תכה את יושבי העיר", ואם הודחו עימה נהרגים בסייף וממונם אבד, פחות מל' יום נסקלים וממונם פלט. ואף שלהיות כ"בני העיר" להשתתף בהוצאות צרכי העיר בעיניו י"ב חודש, בעיר הנדחת כתיב "יושבי העיר, ולזה די בל' יום, וכדמציינו שהנודר מבני העיר נאסר במי שהיה שם י"ב חודש, והנודר מאנשי העיר נאסר גם במי שהיה שם ל' יום.

דין הנכסים שבתוכה ושחוצה לה - נכסי צדיקים שבחוץ אינם נשרפים, דכתיב "החרם אותה", אבל נכסי צדיקים שבתוכה נשרפים, דכתיב "ואת כל אשר בה", והטעם מפני שממונם גרם להם להשאר שם, ונכסי רשעים אף שבחוץ אובדים היכא שיכולים לקבצם לתוכה באותו יום ששורפים, דכתיב "ואת כל שללה". אמנם אם הנכסים מעולם לא היו בעיר אינם נאבדים. ופקדונות של אנשי עיר אחרת שנמצאים בתוכה מותרים, ולא אמרינן שכיון שקיבלו אחריות הוי כשלהם.

בהמה שחציה של אנשי עיר הנדחת כולה אסורה, דכמאן דלא פליגא דמי, ד"א לכזית בשר בלא שחיטה, ושחיטת הסימן של עיר הנדחת זה נחשב הריגה ולא שחיטה. אבל עיסה שחציה של אנשי עיר הנדחת מותרת, דכמאן דפליגא דמיא.

הגמ' מסתפקת בהא דכתיב "לפי חרב", האם שחיטה בבהמת עיר הנדחת מועילה שלא יהיה בה דין נבילה, האם אפילו שחיטה נחשבת כהריגה, או ש"לפי חרב" היינו שלא כדרך שחיטה, אבל דרך שחיטה מועיל לטהרה מידי נבילה, (ולאוכלה אסור כיון שהיא אסורה בהנאה).

שיער הנשים בעיר הנדחת, המחובר לגופם לא נאסר, דכתיב "תקבוצו ושרפת", דבעינן שלא יהא

מחוטר אלא קביצה ושריפה, ושיער מחובר מחוטר גם תלישה לגלה, ושיער פאה נכרית אם הוא מחובר לגופה בקשירה כגופה דמי וכשם שאין שורפים מלבושיהם של הנשים הצדקניות כך אין שורפים את הפאה נכרית, ואם הוא תלוי על יתד שבכותל, אם הוא של רשעיות נשרף כשאר נכסיהם, ואם הוא של נשים צדקניות, הגמ' מסתפקת אם הוא כלבושה כיון שרגילה ללבושו תדיר וכל שעה דעתה עליה, או שהוא כנכסיה.

אם אין לעיר רחוב - לרבי ישמעאל אינה נעשית עיר הנדחת, ולר"ע ולתנא דמתני' עושים לה רחוב, ואם רחובה (-סרטיא גדולה, מקום כינוס בני העיר) הוא מחוץ לעיר, עושים את רחובה בתוכה. (ונחלקו אם "רחובה" משמע דווקא רחובה דמעיקרא או גם רחובה דהשתא).

ק"ב: קדשים של עיר הנדחת

קדשי מזבח של עיר הנדחת כגון עולות ואשמות של רשעים שבתוכה ימותו - כונסים אותם לכיפה ומאכילים אותם שעורים עד שכריסם מתבקעת, דאפילו דמיהם אסורים, ואף דלא קרינן בהם "בהמתה" כיון שזה בהמת שמים, מ"מ מאיסותא הוא להקריב קרבנות של רשעים הללו שהודחו, והא דלא אמרינן שירעו עד שיסתאבו וימכרו ויפלו דמיהן לנדבה, לריו"ח הטעם משום ד"זבח רשעים תועבה" ואפילו דמיהם אסורים. ולריש לקיש לא אמרינן זבח רשעים תועבה היכא דאשתני, אלא איירי בקדשים קלים וכרבי יוסי הגלילי הסובר שהם ממון בעלים והוי בכלל נכסיהם שאסור בהנאה, דאפילו דמיהם בהמתם מיקרו, אבל קדשי קדשים שבה יפדו, דהם עצמם ודאי אינם קרבים משום ד"זבח רשעים תועבה", אלא ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויפלו דמיהם לנדבה, חוץ מחטאת שתמות כדן חטאת שמתו בעליה. (ושיטת ר"ש שקדשים שהוא חייב באחריותם הם ממון בעלים ויש בהם אונאה).

לר"ש **בהמת בכור ומעשר** שבעיר הנדחת אין לאבדם, דכתיב "בהמתה". לרבינא איירי בבעלי מומין שאין בהם חלק לגבוה, כיון שאין נאכלים בתורת "בהמתה" אלא בתורת בכור ומעשר, שיש להם שם לוואי, שכשאוכלים אותם אומרים שזה בהמת בכור ומעשר של עיר הנדחת. ולשמאל איירי אף בתמימין, דכל הקרב כשהוא תם ונפדה כשהוא בעל מום נתמעט מ"שללה", אבל בכור ומעשר שאינם נפדים כשהם בעלי מומין אלא נאכלים במומן לאו שלל שמים הם ונלמדים מ"בהמתה".

קדשי בדיק הבית שבה יפדו.

תרומות ירקבו, ואמר רב חסדא דהיינו תרומה שהיא ביד כהן שהיא ממונו, ומ"מ אין מזלזלים בה לשורפה, אבל אם היא ביד ישראל ועדיין לא נתנה לכהן נתנת לכהן שבעיר אחרת - כלומר לכהן שלא הודח עמהם, דאינה ממונו, דשמא היה נותנה לכהן צדיק שבעיר אחרת, והוי כפקדון של עיר אחרת הנמצא בה שהוא מותר.

מעשר שני יגזז, ולא איירי בירושלים שהרי אינה נעשית עיר הנדחת, אלא איירי בשל עיר אחרת, ואם העלוהו לירושלים כבר קלטוהו מחיצות והוא מותר באכילה, ואם נטמא שא"א לאוכלו דכתיב "לא בערתי ממנו בטמא" יפדוהו (שהרי אף בירושלים אפשר לפדות מעשר שני), ואם המעשר שני לקוח ונטמא יכולים לפדותו, ולרבי יהודה כל הלוקח בכסף מעשר שני שנטמא יקבר כיון שכבר אין לו פדיה. ומעשר שני טהור של עיר הנדחת שנכנס לירושלים ונפלו מחיצותיה יגזז, וכדברי רבא שמחיצות לאכילה זה דאורייתא - מן התורה מצוה לאכול לפני מן החומה, אבל דין קליטת

מחיצות לענין פדיה ולשאר עניינים הוא מזרובן, ומה שחכמים גזרו שהמחיצות קולטות לענין שאינו יכול לפדותו ולענין עיר הנדחת זה רק כשהמחיצות קיימות. (מעשר שני בירושלים לר"מ פטור מחלה, דמעשר שני ממון גבוה, ולחכמים חייב, דממון הדיוט הוא. ובגבולין לכו"ע פטור). כסף הקדש וכסף מעשר שבעיר הנדחת אין לאבדם, דכתיב "שללה".

ק"ג. כתבי הקודש יגנזו, ולרבי אליעזר כל עיר שיש בה אפי' מזוזה אחת אינה נעשית עיר הנדחת, דכתיב "ושרפת באש את העיר ואת כל שללה כליל", ואסור לשרוף מזוזה דכתיב "ואבדתם את שמם מן המקום ההוא לא תעשון כן לד' אלוקיכם", וכיון שכתובים במזוזה אזכורת א"א לשרופה, וזה שלל שמים.

לרבי יוסי הגלילי אין עושים מעיר הנדחת **גנות ופרדסים**, ולר"ע רק כמות שהיתה אין עושים אותה. (אין הכרח שנחלקו אם דנים כלל ופרט כשהכלל בעשה והפרט בלא תעשה, כגון הכא דכתיב "והיתה תל עולם" דאפילו גינות ופרדסים לא תיעשה, וכתביב "לא תיבנה עוד" בנין בתים, כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט, או שאין דנים בכהאי גוונא בכלל ופרט כרבי אבין, אלא דנים דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא. ללמד ש"לא תיבנה עוד" היינו לדבר שיש בו ישוב בני אדם. לישנא אחרינא בבתים עובר על לאו ד"לא תיבנה עוד" ובגינות ופרדסים עובר רק על איסור עשה ד"והיתה תל עולם", ד"ל שלכו"ע אין דנים בכהאי גוונא בכלל ופרט, ונחלקו אם "לא תבנה עוד" משמע לגמרי ו"עוד" הכונה לעולם ועד, ולא תיבנה לשום דבר אפילו לגינות ופרדסים, או דווקא לכמות שהיתה אבל נעשית גינות ופרדסים).

אילנות שבעיר הנדחת תלושים אסורים ומחוברים מותרים דכתיב "הקבוץ ושרפת" מי שאינו מחוסר אלא קביצה ושריפה למעט דבר שמחוסר גם תלישה, אבל של יריחו אפי' מחוברים אסורים, דכתיב "והיתה העיר חרם [היא וכל אשר בה] לד'".

יהושע אסר לבנות את יריחו בשם אחר, או לבנות עיר אחרת ולקרוא לה יריחו.

חיאל בית האלי קבר את כל בניו מאבירים בכורו עד שגוב צעירו, בגלל שבנה את יריחו והיינו שבנה עיר אחרת וקראה יריחו, ולא אתפרש מנלן.

אחאב הלך עם אליהו לחיאל, וטען אחאב שאין יתכן שקללת משה על עבודה זרה "ועצר את השמים" לא מתקיימת, ואילו קללת יהושע מתקיימת, מיד אמר אליהו חי ד' אם יהיה מטר.

אליהו הסתתר בנחל כרית, והעורבים היו מביאים לו לחם ובשר בבוקר ובערב מבית אחאב.

כשראה הקב"ה שיש צער בארץ, אמר לאליהו ללכת צרפתה ומת בן בעלת הבית ורצה אליהו להחיותו, ואמר לו הקב"ה שג' מפתחות על אוצרו של הקב"ה לא נמסרו לשליח להיות ממונה עליהם, של חיה ושל גשמים ושל תחיית המתים, ויחזיר את המפתח של גשמים, כדי שלא יאמרו שיש בידי ב' מפתחות וביד הקב"ה רק מפתח של חיה, ואז הביא הקב"ה גשם.

ק"ג: כל זמן שרשעים (גנבים) בעולם חרון אף בעולם, אבדו הרשעים נסתלק חחרון אף, צדיק נפטר מן העולם רעה באה לעולם, צדיק בא לעולם טובה באה לעולם.

מסכת מכות

עדים שהעידו על אדם לחייבו ממון או מלקות או מיתה וכדו', ובאו עדים אחרים ואמרו שבשעה שעליה העידו 'עמנו הייתם במקום פלוני', הרי העדים נענשים באותו עונש שרצו לחייב את מי שהעידו עליו, דכתיב "כי יקום עד חמש באיש לענות בו סרה וכו', ודרשו השופטים היטב והנה עד שקר העד שקר ענה באחיו, ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו ובערת הרע

מקרבן". זהו ענין הזמה. (ישנו מקרה דומה שבו העדים מכחישים את עיקר המעשה, ולא מעידים שהעדים לא יכלו לראות את העדות, ודבר זה נקרא הכחשה, ודיניו שונים מדיני הזמה).

בפרק זה מתבארים שלשה עניינים עיקריים בעדים וזממים: א' איזה עונש מקבלים העדים זוממין באופן שא"א לקיים בהם "כאשר זמם", ועוד מדיני עונש העדים זוממין. ב' מה נחשב 'הזמה'. ג' באיזה שלב צריך שיוזמו העדים. לאחר מכן מתבארים עוד עניינים בהלכות עדות: באיזה אופן אם נמצא עד אחד קרוב או פסול כל העדות בטילה, מתי עדים מצטרפים ויכולים להעיד יחד, ועוד מדיני עדים וסנהדרין.

עונש העדים זוממים

ישנם מספר מקרים שהעדים הזוממים לא מקבלים את אותו עונש שזממנו לחייב את מי שהעידו עליו, והם: א' עדים שהעידו על בת כהן שזינתה, שהיא בשריפה אבל הם נתנו. ב' עדים שהעידו על אדם שהוא חייב כופר, למ"ד כופרא כפרה אין משלמין כופר. ג' עדים שהעידו על אדם שגנב ואין לו ממון לשלם שהיה דינו להמכר לעבד, אין העדים נמכרים. ד' עדים שהעידו על אדם שהוא בן גרושה וחלוצה, אין נעשים בני גרושה וחלוצה אלא לוקים. ה' עדים שהעידו על אדם שהוא חייב גלות אינם גולים אלא לוקים. וכדלהלן.

ג. בעדות מיתה-

איתא בסוף מסכת סנהדרין שכל עדים זוממים מקדימים לאותה מיתה שזממו לחייב את מי שעליו העידו, חוץ מזוממי בת כהן נשואה ובועלה, שזממו לחייב אותה שריפה, ואת בועלה חנק כשאי אשת איש (ולא שריפה דכתיב "היא" ולא בועלה), והעדים מקבלים חנק דכתיב "כאשר זמם לעשות לאחיו" ולא לאחותו.

בעדות בן גרושה וחלוצה-

עדים שהעידו על אדם כהן שהוא בן גרושה או חלוצה, שאומרים שבפניהם התגרשה אמו לפני שנולד, והרי הוא חלל ופסול, ונמצאו זוממים, אין עושים בהם דין הזמה אפי' אם הם כהנים, אלא הם מקבלים מלקות, דכתיב "ועשיתם לו כאשר זמם" - לו ולא לזרעו, ואם תעשהו חלל והוא כהן זרעו נפסל לעולם. ואין לומר שנפסול רק אותו, משום דבעינן "כאשר זמם", והוא זמם לפסול גם את זרעו של הנדון.

ואין לומר שהטעם משום דאמרינן ק"ו, שאם המחלל כהן הנושא גרושה שזרעו מחולל מהכהונה, הוא עצמו אינו מתחלל, כ"ש שמי שרצה לחלל ולא חילל אינו מתחלל, דאי נימא הכי א"כ ביטלת תורת עדים זוממים, דנימא שאם הסוקל עד זומם שנסקל הנדון על פיו, אינו נסקל דכתיב "כאשר זמם" ולא כאשר עשה, כ"ש שהבא לסקול ולא סקל שהזום לפני שנהרג הנדון אינו נסקל.

ג: בעדות על חיוב גלות-

עדים שהעידו על אדם שהוא חייב גלות ונמצאו זוממים, אינם גולים אלא מקבלים מלקות, דכתיב "הוא ינוס" ולא זוממין. ואין לומר שהטעם הוא שאם ההורג במזיד שעשה מעשה אינו גולה אפי' בזמן שאינו נהרג כגון במזיד בלי התראה, כ"ש שהעדים שלא עשו מעשה אלא דיבור, ובמזיד העידו, אינם גולים, דהיא הנותנת, העושה מעשה במזיד אינו גולה כדי שלא תהיה לו כפרה, אבל עדים שלא עשו מעשה, י"ל שאף במזיד יגלו ויתכפרו.

רמז לחיוב מלקות בעדים זוממים כשהעידו שהוא בן גרושה או לחייב גלות מדכתיב "והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע, והיה אם בן הכות הרשע", וכיון ש'והצדיקו' וכו' אינו סיבה למלקות בכל מקום, צ"ל דאיירי שעדים הרשיעו צדיק, ובאו עדים אחרים והצדיקו את הצדיק דמעיקרא והרשיעו את העדים, שבזה אם א"א לקיים הזמה גמורה מקבלים מלקות. ואין לחייב מלקות משום "לא תענה", משום שאין לוקים על לאו שאין בו מעשה.

בעדות לחייב כופר- בברייתא איתא שעדים זוממים שהעידו ששור המועד הרג אדם וזממו לחייב את הבעלים כופר והוזמו, אין משלמים כופר, דקסבר כופרא כפרה ושורם לא הרג אדם. והא דנחלקו רבנן ורבי ישמעאל בן ריב"ב אם כופר הוא דמי מזיק או דמי ניזק, אין הכרח שנחלקו אם כופרא כפרה על עצמו שהוא חייב מיתה בידי שמים, או ממונא

שנתחייב לשלם דמי ההרג לירשיו. ד"ל שנחלקו בדרשות, דלרבי ישמעאל משלם דמי מזיק דכתיב "ונתן פדיון נפשו", ולרבנן כיון ד"השתה" האמורה למעלה "כאשר ישית עליו בעל האשה" היא בדניזק שמשלם דמי ולדות שניזוקו, אף היכא שבאים לשום "פדיון נפשו" שמים בדניזק, ובוה יש לו כפרה.

בעדות לעשות אדם עבד עברי- עדים שהעידו על אדם שגנב, אף אם לאותו אדם אין מה לשלם, שנמצא שזממו שימכר בעבד עברי דכתיב "ונמכר בגניבתו", וגם להם אין מה לשלם, מ"מ אינם נמכרים, דכתיב "ונמכר בגנבתו" ולא בזממו.

חיוב עדים זוממים על פי הודאתם-

עדים זוממים שהודו בבית דין אחר שהזמנו בבית דין פלוני ולא הספיקו להעמידם בדין על הזמותם, לר"ע אין משלמים על פי עצמם, כיון שמודה בקנס פטור דכתיב "אשר ירשיעון אלהים" פרט למרשיע את עצמו, ועדים זוממים זה קנס, שהרי הם נהרגים או חייבים לשלם, אע"פ שהנדון לא הוזק בפועל על ידם.

ג. ואם הודה אחד העדים שהעיד עדות שקר, אינו נאמן, דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד, ואם הוא מודה שהזום בבית דין פלוני, לר"ע אינו משלם על פי עצמו, ואם הוא מודה שהזום בבית דין פלוני וכבר חייבוהו לשלם דמהאי שתתא הוי ממון, ואין זה מרשיע עצמו שכבר הרשיעוהו אלהים, אע"פ שאינו יכול לחייב את העד השני, הוא עצמו משלם את חלקו.

עדים שזממו לחייב ממון, מחלקים ביניהם את התשלום, אבל מלקות אין מחלקים ביניהם.

אין העדים משלמים ממון עד שיוזמו שניהם.

בעדות על חיוב כתובה- עדים שהעידו על אדם שגירש את אשתו ולא נתן כתובתה, כיון שגם בלי עדותם יתכן שישלם לה כתובה, אומדים כמה אדם מן השוק מוכן לשלם כדי לקבל את כתובתה אם ימות הבעל או יגרשנה, ואם היא תמות לא יקבל כלום. וכדלהלן.

לרב חסדא שמין בבעל כמה היה הבעל יכול לקבל עבור שדה המיוחדת לכתובתה, שיש לו בה זכות מסופקת שאם תמות ירשנה, שהרי זה מה שהם זממו להפסידו, ויפה כח זכותו בה מנח זכותה, שיש לו בה אכילת פירות והוא מוחזק בה.

ולרב נתן בר אושעיא שמין באשה כמה אדם מוכן לשלם לה עבור האפשרות לקבל את כתובתה, ואין הכונה שמשלם סכום זה, שהרי את הבעל זממו להפסיד ולא את האשה, אלא מקזיזים סכום זה מסכום הכתובה, כיון שאת זה לא זממו להפסידו, ומשלמים לבעל את כל השאר.

ורב פלאה אומר ששמין באשה כרב נתן ובכתובתה ולא נכסי מילוג שפא, שאע"פ שהיו מפסידים אותו בעדותם גם מלאכל פירות נכסי מילוג בחייה ולירש אותם לאחר מותה, מ"מ יכולים לומר שלא ידעו שיש לה נכסי מילוג. וי"מ שבבעל היינו אם הם עדיית או זיבורית כמה היה משלם עבורם, ובאשה היינו שדה המיוחדת לכתובתה, ורב פפא מפרש את דברי רב נתן.

בעדות על הקדמת זמן פרעון ודין השמטת חוב- אם עדים העידו על אדם שהוא חייב אלף זוז בעוד ל' יום, ונמצא שיכול לשלם בעוד עשר שנים, אומדים כמה אדם מוכן לשלם כדי שיהיה סכום כזה בידו עשר שנים פחות ל' יום.

ג. ואמנם אי נימא שהמלוה את חברו ל' שנים שביעית משמטתו, (ואע"ג דכתיב "לא יגוש" ובשביעית אינו יכול ליגוש חוב זה, הרי חוב זה עתיד לבוא לידי נגישה, וכונת הפסוק "לא יגוש" בזמנו, "כי קרא שמיטה" קודם לכן), צ"ל דאיירי במלוה על המשכון, או במוסר שטרותיו לבית דין (- פרוזבול) שאינם משמטים, כיון שאינו תובע כלום, דאל"כ יהיה חייב לשלם לו את כל החוב. ולשישנא בתרא המלוה ל' שנים אין שביעית משמטתו דלא קרינן ביה "לא יגוש" כיון שאינו תובע כלום. וממתני' אין ראייה ד"ל דאיירי במלוה על המשכון או במוסר שטרותיו לבית דין.

מתנה על מה שכתוב בתורה – לשמואל המלוה לחבירו ואומר ע"מ שלא תשטמני בשביעית, או המוכר לחבירו ואומר ע"מ שאין לך עלי אונאה, לשמואל אין שביעית משמטתו דמתנה על מה שכתוב בתורה תנאו קיים, אבל אם אמר ע"מ שלא תשטמני שביעית, שביעית משמטתו, דכיון שהשביעית אינה מסורה בידו, אין כאן תנאי. וכן האומר ע"מ שאין בו אונאה (-שמבטיחו שאין בו אונאה), לא מהני, שהרי יש בו אונאה, ולא התנה שימחול על האונאה. ולרב גם בע"מ שאין לך עלי אונאה יש לו אונאה.

סתם הלואה ל' יום – המלוה את חבירו בסתמא, בין בשטר בין בעל פה, אינו רשאי לתובעו לפני שעברו ל' יום, דכתיב "קרבה שנת השבע שנת השמיטה", לומר שיש שמיטה אחרת של שנה, דחודש בשנה קרוי שנה, ובחודש הראשון א"א לתבוע את החוב.

הפותח בית הצואר שעשה פה לחלוק חדש בשבת, חייב חטאת משום תיקון כלי, כיון שזה היה מחובר והפתח הוא תיקון החדש, אבל הפותח מגופת חבית פטור, מפני שזה לא היה מחובר והוי כפתוחה ועומדת.

ז. מתי מקוה נפסל כשנפלו לתוכו מי צבע וכדו' – מים שאובים או אפי' מי צבע, פוסלים את המקוה בג' לוגין, אבל יין אינו פוסל את המקוה, דפסול מים שאובין מדרבנן הוא. והיכא שנתערבו מים ביין (או חלב אלא שבדרך כלל חלב לא משנה את המראה, ויין משנה את המראה כיון שהוא אדום), אם כבר לפני התערבות היין היו ג' לוגין מים, לרבא הדבר תלוי במחלוקת ת"ק ורבי יוחנן בן נורי, שלת"ק פוסלים את המקוה, כיון שהולכים אחר השיעור, והיו מעיקרא ג' לוגין מים שאובים, ולרבי יוחנן בן נורי אם יש לזה מראה מים פוסלים ואם יש לזה מראה יין אין פוסלים, ולא דמי למי צבע שכיון שנשאר שמם מים פוסלים, ודעת רב יוסף שת"ק מכשיר גם בזה, ורב פפא מסתפק אם לומר כרבא או כרב יוסף. ואם מעיקרא היו ג' לוגין מים שאובים חסר קורטוב, לכז"ע ת"ק מכשיר בזה, כיון שאין כאן שיעור ג' לוגין מים שאובים, ולרבי יוחנן בן נורי אם יש בזה מראה מים זה פוסל את המקוה.

חבית מלאה מים שאובים שנפלה לים אין לטבול שם, דחיישינן שיש ג' לוגין במקום אחד והוא בא ראשו ורובו במים שאובים, ואם נפל לשם ככר אחרי שהטמא טבל שם, הככר טמא, לפי שהאדם טימא את היין וחסר וטימא את הככר, קמ"ל דלא אמרינן אוקי ככר אחזקתיה, אבל אם נפלה החבית לנהר שאין המים עומדים במקומם, אפשר לטבול שם.

עונש העדים זוממין – המשך

אם עדים זוממים לוקים ומשלמים – עדים שהעידו על חיוב ממון ונמצאו זוממים, לרבנן כל המשלם אינו לוקה, דכתיב "כדי רשתתו" משום רשעה אחת אתה מחייבו, ולא משום ב' רשעיות. ולר"מ לוקה ומשלם, דלא השם המביאם לידי מלקות מביאם לידי תשלומין, דמלקות חייב משום "לא תענה" וממון משום "כאשר זמם", וכן מצינו שמוציא שם רע לוקה ומשלם דכתיב "ויסרו אותו" וילפינן מקראי שהכונה למלקות, וכתיב "וענשו אותו מאה כסף", ואף שאין ללמוד מקנס לממון לפי שקנס זה חידוש, סובר ר"מ שגם עדים זוממין זה קנס, כר"ע.

ז: מלקות בלאו הניתק לעשה ובלאו שאין בו מעשה – איתא בברייתא שאין לוקים על איסור נותר. לרבי יהודה הטעם משום דהוי לאו הניתק לעשה, דכתיב "לא תותירו ממנו עד בוקר, והנותר ממנו עד בוקר באש תשרופו", וכונת הפסוק לומר שהעשה הוא התקנה והכפרה, אבל לאו שאין בו מעשה לוקין עליו, דגמר מעדים זוממים שלוקים כשהעידו שהוא בן גרשה או חלוצה, מפני שאין מתי להתרות בהם. כדאיתא בכתובות, וממוציא שם רע, (מעדים זוממים לבד א"א ללמוד מפני שאין צריכים התראה, וממוציא שם רע לבד א"א ללמוד שהרי לוקה ומשלם), וליכא למיפרך שניהם קנס, דס"ל שעדים זוממין אינם

קנס, וליכא למיפרך שכן יש בהם צד חמור, דרבי יהודה צד חמור לא פריך שכיון שבכל אחד יש חומר אחר, אין טעם המלקות תלוי בו. ולר"ע הטעם שאין לוקים על נותר הוא משום דהוי לאו שאין בו מעשה.

עדים שהעידו לחייב אדם מלקות, לרבנן לוקים ארבעים, דס"ל ד"לא תענה" בא לאזהרה לעונשם כאשר זממו, ומ"הנשארים ישמעו ויראו ולא יסיפו עוד" לומדים שצריך הכרזה כך וכך נהרג פלוני בבית דין על עבירה פלונית, כדי לרדות את השומעים. ולר"מ לוקים שמונים, משום "כדי רשתתו" ומשום "לא תענה", ואזהרה לומדים מ"הנשארים ישמעו ויראו ולא יסיפו עוד", והכרזה לומדים מ"ישמעו ויראו".

ה. חלוקת העונש בין העדים זוממים – בממון העדים זוממין מחלקים ביניהם את חיוב הממון, אבל כשהעידו על חיוב מלקות כל אחד לוקה ארבעים. לאביי לומדים מלקות ממייתה "רשע רשע" שאין מלקות למחצה כמו שאין מייתה למחצה. ולרבא אין משלשין במלקות משום דבעינן "כאשר זמם", וממון מצטרף שהוא מקבל מכולם יחד מה שזממו, אבל מלקות אין מצטרפים.

מה נחשב הזמה

הלן יבוארו כמה פרטים בדיני ההזמה, באיזה אופן נחשב שהעדים הזממו ויש להם דין עדים זוממין, ובאיזה אופן אין להם דין עדים זוממין.

מה צריך להזים בעדות – אם אמרו העדים שההרוג או ההורג היה עמהם במקום אחר, אין העדים נהרגים, אבל אם אמרו שהעדים עצמם היו עמהם במקום אחר נהרגים. י"א דילפינן מדכתיב "עד שקר העד" שתשקר גוף העדות, וי"א דילפינן מדכתיב "לענות בו סרה" שתסרה גוף העדות.

הזמה כשהעדים טוענים טענה רחוקה מהמציאות – עדים שהעידו על רציחה במזרח הבירה ואמרו עדים אחרים עמנו הייתם במערב הבירה, אם כשעומדים במזרח לא רואים מה קורה במערב הרי אלו זוממין, ואין חוששים לנהורא בריא שרואים רחוק מהרגיל. וכן עדים שהעידו על רציחה במקום אחד בבוקר ואמרו עדים אחרים שבערב היו עמם במקום אחר, אם לא יכולים ללכת מהבוקר עד הערב למקום השני הרי אלו זוממים, ואין חוששים לגמלא פרחא.

אם נעשים זוממים באופן שהזוממים אומרים שהדבר היה אבל ביום אחר – עדים שהעידו על אדם שרצח ביום מסוים, ובאו עדים אחרים ואמרו שבאותו הזמן היו עמהם במקום פלוני, ואמנם אותו אדם הרג יום אח"כ או אפי' יום קודם, הרי הראשונים נהרגים, כיון שבזמן עדותם לא היה הרוצח בר קטלא, שהיה יכול להודות ולהפטר, אבל אם העידו שכבר נגמר דינו ביום מסוים, ובאו עדים אחרים ואמרו שנגמר דינו יום קודם או אפי' יום אח"כ, אין נהרגים, משום שבזמן עדותם היה כבר בר קטלא. ושני דינים אלו שייכים גם לענין קנס, וכגון שהעידו שנים שגנב וטבח ומכר ביום מסוים וכו'. אבל בחיוב ממון פטורים, כיון שכשהעידו כבר היה מחויב ולא הפסידוהו כלום.

ה: המזימים כמה כתות עדים שהעידו על אותה רציחה, לת"ק אפי' אם הם מזימים מאה כתות כולם יהרגו, ולרבי יהודה איסטטית היא זו שנטלו עצה ביניהם להזים כל מי שיבוא להעיד, ואינה נהרגת אלא כת אחת. הגמ' שואלת למה לר"י כת אחת כן נהרגת, ואין לומר דאיירי שכבר נהרגה, דמאי דהוה הוה. ורבא מבאר שהכונה שאם יש רק כת אחת נהרגת, והגמ' שואלת דהא בלבד קאמרו משמע שמדובר כשיש עוד.

המביא עדים שהוכחשו בדרישות, וגם הכת השניה הוכחשה, לריש לקיש אינו יכול להביא כת שלישית, ואפי' לרבנן הנ"ל דס"ל שכת אחת יכולה להזים כמה כתות, שאני הכא שיש אדם המחזר לשכור עידי שקר. ולרבי יוחנן יכול להביא כת

שלישית, כיון שלא הוחזק לשקר אלא המביאם, אבל הם לא הוחזקו להעיד שקר, ואף לרבי יהודה הנ"ל דס"ל שכל העדים אינם נאמנים, הטעם הוא משום שלא מסתבר שכולם היו ליד המזימים, אבל כאן י"ל שהעדים האחרונים ראו את העדות.

באיזה שלב יש דין עדים זוממין

לאחר שמיעת העדות וחקירתה ע"י הבית דין, אם נמצאו דבריהם מכוונים עדותם מתקבלת, וביית הדין פוסקים את הדין לחייב את החייב, ואח"כ מוציאים לפועל את הדין שנפסק. ולהלן יבואר באיזה מהשלבים הנ"ל אם הזממו יש להם דין עדים זוממין.

אין העדים זוממים נהרגים אא"כ הזממו אחרי שנגמר הדין, דכתיב "נפש בנפש", וממון לומדים מ"יד ביד", וחייבי מלקיות לומדים מגזירה שוה רשע רשע, וחייבי גלויות מגזירה שוה רוצח רוצח, ואע"פ שעדים שזממו לחייב גלות חייבים מלקות, מ"מ גזירה שוה רשע רשע מדברת בזממו לחייב מלקות, ולא באלו המתחייבים מלקות.

ואם הנדון כבר נהרג אינם נהרגים, דכתיב לגבי מייתה "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו" משמע שאחיו קיים, ודלא כהצדוקים שלמדו מ"נפש בנפש" שאינם נהרגים אא"כ כבר נהרג.

ולא לומדים בק"ו שאם הרגו נהרגים, דאין עונשים מן הדין, כדמצינו שהתורה ענשה ב"איש אשר יקח את אחותו בת אביו או בת אמו", ואף שיש ק"ו לעונש באחותו שהיא בת אביו ובת אמו, מ"מ צריך לזה פסוק מיוחד "ערות אחותו גילה", ומבואר שאין עונשים מן הדין. ואף אין מזהירים מן הדין דכתיב "ערות אחותך בת אביך או בת אמן", ומ"מ בעינן אזהרה מיוחדת לבת אביו ואמו דכתיב "ערות בת אשת אביך מולדת אביך אחותך היא", ומבואר שאין מזהירים מן הדין.

ר' יהודה בן טבאי הרג עד זומם שרק אחד העדים הוום, להוציא מליבם של צדוקים, ואמר לו שמעון בן שטח ששפך דם נקי, דאין עדים זוממים נהרגים **עד שיזממו שניהם**. וקיבל על עצמו שלא להורות הלכה אלא לפני שמעון בן שטח כדי שיאמר לו אם הוא טועה, והיה משתטח על קברו של ההרוג כל ימיו, והיו שומעים קול, ואמר ר' יהודה בן טבאי שזה קולו שלק, וראיה שאחרי שימות לא ישמע הקול, ואמר רב אחא בריה דרבא שאין מזה ראה, דדילמא תבעו לדין או שנתפייס.

היקש שני עדים לשלשה – כתיב "על פי שנים עדים או שלשה עדים ימות המת", אם מתקיימות העדות בשנים למה פרט הכתוב בשלשה, לת"ק בא הכתוב ללמד ששנים יכולים להזים שלשה, ואפי' מאה, דכתיב "עדים", ולר"ש בא הכתוב ללמד שכמו ששנים אין נהרגים עד שיזממו שניהם, גם שלשה אין נהרגים עד שיזממו שלשתם, וכן מאה, דכתיב "עדים". ולר"ע לא בא הכתוב להקל דכיון ששנים כשרים לכל עדויות, א"צ קרא לומר ששנים מזימים מאה, וממילא ידעינן שאינם נעשים זוממים עד שיזממו כולם, שהרי כולם נעשו עדים, אלא בא הכתוב להחמיר ולומר שהוא נענש כמוהם, וכ"ש שהקב"ה ישלם שכר לנטפל לעושי מצוה כעושי מצוה דמידה טובה מרובה ממידת פורענות, וכן לומדים שאף בשלשה או מאה אם נמצא אחד מהם קרוב או פסול בטלה כל העדות.

עדות שנמצא אחד קרוב או פסול

נתבאר לעיל שאם נמצא אחד מהעדים קרוב או פסול בטלה כל העדות. ולהלן יבואר האם דין זה נאמר גם בדיני ממונות, ומי נחשב חלק מהעדות, ובאיזה אופן כשהעידו בזה אחר זה אינם נחשבים עדות אחת.

1. נמצא אחד קרוב או פסול בדיני ממונות – לרבי יוסי בדיני ממונות אף בנמצא אחד קרוב או פסול אם נשאר ב' עדים תתקיים העדות בשאר, וטעם הדבר משום שבדיני נפשות מצוה לחזר אחר זכותו דכתיב "הוצילו העדה", ולרבי אף בדיני ממונות בטלה כל העדות. לשמואל הלכה כרבי יוסי, ולרב נחמן הלכה כרבי.

מי נחשב חלק מהעדות - שיטת רבי שעדים פסולים שלא התרו בהם אינם פוסלים את העדות, דא"כ מה יעשו שני אחים שראו ביחד רציחה. והתראה היינו ששואלים אותם אם באו לראות או להעיד -שואלים את הקרובים אם נתכוונו בשעת מעשה לראות או להעיד, ואם אמרו שבאו להעיד ונמצא אחד קרוב או פסול בטלה כל העדות. ולרבי יוסי א"צ שיתרו בהם, ומה שבעדות על רציחה או רביעה ההרוג והנרבע לא מצילים, (וההרוג פסול משום שאדם קרוב אצל עצמו) י"ל דאיידי כשהרגו או רבעו מאחוריו והם לא ראו, וההורג והרובע עצמם אינם מצילים, דכתיב "יקום דבר" במקיימו דבר הכתוב מדבר ולא בעושי דבר.

מתי כמה עדים נחשבים לעדות אחת - אין כמה עדים נחשבים לעדות אחת, אלא כשכל עד העיד בתוך כדי דיבור לעדות חבירו שקדם לו, ותוך כדי דיבור היינו כדי שאלת תלמיד לרב, ואם העידו אחרי תוך כדי דיבור, הרי הם כשתי נכות לכל דבר.

עדות מיוחדת

להלן יבואר מתי כמה עדים שלא ראו את המעשה יחד מצטרפים לעדות אחת, וני"מ לדין הזמה מתי אם הזום אחד הזומ כולם, וכן נ"מ שאם ב' עדים לא מצטרפים לעדות אחת אין כאן ב' עדים.

1: ראית המעשה משני חלונות - אם שני עדים ראו את העדות מחלון אחד, ושניים ראו מחלון אחר, והמתרה באמצע, אם מקצתם רואים אלו את אלו הוי עדות אחת, ואם אינם רואים אלו את אלו הוו ב' עדויות. ונ"מ דאם הוי ב' עדויות ונמצא אחת זוממת, הרוצח והעדים זוממים נהרגים והשניה פטורה כיון שלא הזומה.

ואם יש עד אחד בכל חלון ואינם רואים אלו את אלו, לא הוי עדות, דכתיב "לא יומת על פי עד אחד", והרי כבר כתיב דבעיני ב' עדים, אלא בא ללמד שאחד מחלון זה ואחד מחלון אחר, או אפי' בזה אחר זה באותו חלון וכל אחד ראה מעשה גמור כגון בבוועל ערוה, אינם מצטרפים.

אם ראית המתרה מצרפת עדות - לרבא אם העדים רואים את המתרה או שהמתרה רואה אותם מצטרפים.

לרב נחמן **עדות מיוחדת בדיני ממונות כשרה**, דכתיב "לא יומת על פי עד אחד", ורב וטרטא שואל דא"כ כשכת אחת הזומה תציל הכת השניה את הרוצח ואת הזוממים שאתה עדותן בטילה, דכיון שבעלמא העדות כשרה, אף בנפשות אינו נהרג, דכתיב "והצילו העדה", קשיא.

אי בעינן התראה ע"י העדים - לת"ק אפי' אם ההרוג עצמו או שד התרו ברוצח הוי התראה, ולרבי יוסי לומדים מ"על פי שנים עדים" שאינו נהרג עד שיהיו ב' עדים מתירים בו.

דיני עדים וסנהדרין

אין לסנהדרין לשמוע מפי המתורגמן אלא צריכים להכיר את לשון העדים, דכתיב "על פי שנים עדים", ואם מבין את שפתם אלא שאינו יודע להשיבם, יכול להביא מתורגמן.

1: עדים הקרובים לערב הבאים להעיד על ההואה, רב פפא רצה להכשירם כיון שאינם קרובים ללוה או למלוה, ואמר לו רב הונא בריה דרבי יהושע שכיון שאם לא יהיה ללוה לשלם יגבה המלוה מהערב הם פסולים.

מי שנגמר דינו וברח ובא לפני אותו בית דין שנתחייב בו אין סותרים את דינו לישא וליתא אולי ימצא זכאי. ואם בא לפני בית דין אחר א"צ לחזור ולדון, אלא אם העידו עדים שנגמר דינו בבית דין פלוני על פי העדים פלוני ופלוני, הרי זה ינהג, אבל אם הבית דין הראשון בחו"ל והשני בא"י סותרים את דינו, מפני זכותה של ארץ ישראל אולי ימצאו לו פתח זכות.

סנהדרין נוהגת בארץ ובחו"ל דכתיב "בכל מושבותיכם", והא דכתיב "בשעריך" היינו שרק בא"י

חייבים להושיב בתי דינים בכל בכל עיר ועיר, אבל בחו"ל מושיבים בכל פלך ופלך ולא בכל עיר ועיר.

סנהדרין ההורגת פעם בשבוע נקראת **חובלנית**, ולרבי אלעזר בן עזריה פעם בע' שנה, (ויש להסתפק אם כוונתו שבזה נקראת חובלנית, או שכך אורח ארעא, תיקו).

ר"ט ו"ר אמרו שאם הם הוי בסנהדרין לא היו מחייבים מיתה כלל, שהיו שואלים אם יודעים שהיה הנהרג שלם ולא טריפה, ואמר רב אשי שאפי' אם ראוהו שלם שבדקוהו מ"ח טריפות, י"ל שבמקום הסייף היה נקב, ואמר רשב"ג שא"כ ירבו שופכי דמים בישראל שלא יפחזו מבית דין. ובבוועל ערוה הוי שואלים אם ראו כמכוחל בשפופרת ואין עדים מסתכלים בכך, ולרבנן בערוה די שיראו כמנאפים ששוכבים בקירוב בשר ונוהגים כדרך תשמיש.

אלו הן הגולין

כתיב (במדבר ל"ה) "...ערי מקלט תהיינה. לבני ישראל ולגר ולתושב בתוכם תהיינה שש הערים האלה למקלט. לנוס שמה כל מכה נפש בשגגה... וישב בה עד מות הכהן הגדול" וכו'. עוד כתיב (דברים י"ט בסמוך לדיני עדים זוממים) "שלוש ערים תבדיל לך וכו' וזה דבר הרוצח אשר ינוס שמה וחי, אשר הכה את רעהו בבלי דעת והוא לא שונא לו מתמול שלשום" וכו'.

בשתי פרשיות אלו פירטה לנו התורה את דיני גלות הרוצח בשגגה לעיר מקלט, ששם אסור לגואל הדם להורגו, והשהות שם מכפרת על חטאו.

ובפרק זה יבוארו דיני גלות ועיר מקלט, באזה סוג רציחה ובאיזה רמה של שגגה הרוצח גולה לעיר מקלט, איזה סוג אנשים אינם גולים, דיני הערי מקלט, ודיני חזרת הרוצח אחרי מות הכהן הגדול.

באיזה אופן רוצח חייב גלות

כפי המבואר בתורה חייב גלות נאמר רק ברוצח בשגגה, והגמרא מבארת באלו אופנים למרות שהם נחשבים שגגה אין בהם חייב גלות מחמת שזו קרוב לאונס או לזדון וכדומה, ובאלו אנשים (כגון שונא או אב המכה את בנו) או מקומות (כגון חצר של ההורג) או צורות הריגה (כגון דרך עליה) אין חייב גלות.

ההורג נפש בשגגה גולה לערי מקלט.

דרך ירידה - רוצח בשוגג אינו גולה אלא כשהרג בדרך ירידה, דכתיב "ויפל עליו וימות" עד שיפול דרך נפילה, וכגון שהיה מעגל במעגילה טח את גגו ומחליק את הטיח במעגילה בשביל שיהיה הגג משופע מעט כדי שהמים יזובו, (מעגילה זה חתיכת עץ עבה וחלקה עם בית יד) ובעודו דוחף את המעגילה לכיון מטה נפלה, או שהיה משלשל חבית ונפלה, או שהיה יורד בסולם ונפל, והרג אדם. אבל אם היה מושך במעגילה לכיון מעלה ונשטטה מיזד ונפלה, או מעלה חבית ונקרע החבל ונפלה, או עולה בסולם ונפל על אדם, והרגו, אינו גולה.

1: רוצח במזיד אינו גולה דהוא בר קטלא.

החושב שמותר להרוג אינו גולה, דכתיב "בשגגה" פרט למזיד, והאומר מותר הוא קרוב למזיד. ולאביי אומר מותר הוא אנוס, וכן ס"ל לרב חסדא לקמן ט.

המתכוון להרוג בהמה והרג אדם, לכותי והרג ישראל, לנפלים והרג בן קיימא, פטור, דכתיב "בבלי דעת" פרט למתכוון.

"אם בפתע (-פרט לקרן זוית שיצא ממבוי למבוי עם סכין בידו, ובא אחר כנגדו, ולא ראהו והרגו), בלא איבה (פרט לשונא), הדפו (לרבות היכא שדחפו בגופו בלא כוונה), או השליך עליו (- לרבות ירידה לצורך עליה כגון המשפיל את הגרזן כדי להרימו בכח, והרג בהשפלתו), בלא צדיה (-לשון צוד, שלא נתכוון לזרוק לצד אחר אלא למקום שזרק, אבל לא היה יודע שיש שם אדם, שאם זרק לצד אחד והלכה לצד אחר, פטור)".

נתכוון לזרוק שתי אמות זורק ארבע או ארבע זורק שמונה פטור, דכתיב "ואשר לא צדה".

אין חייב גלות אלא במקום שיש רשות למזיק ולניזק **להכנס לשם**, למעט חצר של בעה"ב, דכתיב "ביער".

היה עולה בסולם ונשטטה שליבה מתחתיו ונפלה **והרגה** - רבי אבהו הסתפק אם זה נחשב דרך ירידה או דרך עליה, ורבי יוחנן אמר לו שהרי זה בכלל ירידה לצורך עליה שהעולה דוחק את השליבה למטה, שחייב. ובברייתא תני חדא חייב ותני אידך פטור, והגמ' אומרת שאין הכרח שנחלקו אם זה דרך ירידה או דרך עליה, די"ל שלכו"ע זה דרך עליה, והא דתני חייב היינו חייב בנזקין אם הוזק ולא מת, דבזנזוק חייב אף בדרך עליה ואף בשוגג או באונס, דכתיב "פצע תחת פצע". או דאיידי בהתליעה והיא נכפפת בדריכה ולהכי הוי דרך ירידה, או שאינה מהודקת והיא יורדת בדריכה.

קצב שהיה מקצב אם הוריד ידיו עם הגרזן לפניו כדי להעלותם בכח, או הוריד לאחוריו שהרים ידו בכח עד שהורידה דרך אחוריו, חייב, ואם העלה ידיו לפניו או לאחוריו פטור.

נשטט הברזל מקתו והרג, לרבי אינו גולה, ולחכמים גולה. ושניהם מקרא אחד דרשו, דכתיב "ונשל הברזל מן העיץ", לרבי כיון דלא כתיב "ונשל הברזל מעצו", יש אם למסורת כפי שנמסרה למשה לכתבה צריכים לזורשה, וכתיב ונישל (דלפי המקרא צריך להוסיף הברת א' או ה' בין ה' לשי'), אינו חייב אלא כשהברזל השיל חתיכה מן העץ. ואף אי נימא שיש אם למקרא (כמו שרבי עצמו סובר, אמנם לטעם הראשון כיון דלא כתיב "מעצו", כאן לומדים לפי יש אם למסורת), ילפינן גז"ש מה עץ האמור למעלה היינו מן העץ המתבקע, אף עץ האמור למטה מן העץ המתבקע. ולחכמים יש אם למקרא וקרי ונשל לשון פעל, שהברזל עצמו נשל מעל עצו.

1. המכה בגרון על העץ ועף קיסם מהעץ והרג, לרבי גולה, ולרבנן אינו גולה, ונחלקו בפירוש הפסוק וכנ"ל. וכן הזורק צרור על דקל ונפלו התמרים והרגו אדם, לרבי גולה, ולרבנן אינו גולה, דהרג נדון כברזל והתמרים כקיסם הניתז, ואינו נדון ככח כוחו, והיכא שנפלה חתיכה מן העץ על התמרים והפילה אותם והם הרגו אדם, חשיב כח כוחו אף לרבי.

דרגת השוגג שחייב בהם גלות - הזורק אבן לרה"ר והרג הרי הוא מזיד, ואף בסותר את כותלו לרה"ר איבעי ליה לעיוני ואפי' בלילה, ואם סתר כותלו לאשפה- אי דשכיחי רבים פושע הוא, ואי דלא שכיחי רבים אנוס הוא, ואם היא אשפה שבדרך כלל עשויה להפנות בה לנקבים בלילה, ולעיתים נפנים בה ביום הרי זה גולה.

ממציא את עצמו - הוציא הנהרג את ראשו אחרי שזרקו את האבן וקיבלה, פטור, דכתיב "ומצא" פרט לממציא עצמו, דומיא דיער שזה מצוי מעיקרא. (משא"כ לענין גאולת שדה אחוזה, דרשינן מ"ומצא" שאינו יכול לכפות את הלוקח להחזירה לו לפדות אם היה הממון מצוי בידו מעיקרא, והיינו שמוכר שדה רחוקה או רעה בשביל לגאול שדה טובה או קרובה, ד"ומצא" דומיא ד"והשיגה ידו" שזה לא היה מצוי בידו מעיקרא).

הזורק אבן לחצירו והרג אינו גולה אא"כ היה רשות לניזק להכנס לשם, דבעינן דומיא ד"יער" שיש רשות לניזק ולמזיק להכנס לשם.

חייב גלות על הכאה של מצוה - אב המכה את בנו או רב הרודה את תלמידו או שליח בית דין שהרגו, לאבא שאול אינו גולה, דכתיב "לחטוב עצים", מה חטיבת עצים היא רשות, כך אינו חייב גלות אלא בדבר הרשות. ואין לומדים מחטיבת עצים לסוכה או לעצי המערכה, דאף שם זה רשות, שהרי אם מצא חטוב אינו צריך לחטוב, אבל בבן אע"ג דגמיר מצוה להכותו, דכתיב "יסר בנך ויניחך ויתן מעדנים לנפשך", ועוד יש ללמוד מדכתיב "**ואשר יבוא את רעהו ביער**", שכמו שהכניסה ליער היא רשות, כך אינו חייב אלא בדבר הרשות. אבל הא דכתיב גבי ביאת מקדש "**ואיש אשר יטמא**" איירי אף כשנטמא למת מצוה, דאמר קרא "**עונד** טומאתו בו" לרבות נטמא למת מצוה, (ומ"טמא יהיה" לומדים לרבות טבול יום שעושו כרת אם נכנס למקדש, ומ"טומאתו בו"

לומדים לרבות מחוסר כיפורים שאם צריך להביא קרבן והיינו זב וזבה יולדת ומצורע, אף שכבר טבלו והעריב שמשם, חייבים כרת אם נכנסו למקדש).

ח: לישנא בתרא- כתיב "בחריש ובקציר תשבות" ואיירי בשביעית ולא בשבת, שהרי בשבת צריך לשבות מכל מלאכה, לר"ע לומדים מזה לאסור חריש של ערב שביעית הנכנס לשביעית – המועיל לשביעית, וקציר של שביעית שיצא למוצאי שביעית, שאם הביאה שליש בשביעית, שהיא ראויה ליקצר, צריך לנהוג בה קדושת שביעית אף אם קצר בשמינית. ולרבי ישמעאל איירי בשבת ונקט חריש וקציר מפני שלומדים מזה שכמו שחריש הוא רשות דאין חריש של מצוה, כך קציר רשות, אבל קציר של מצוה והיינו קציר העומר דוחה שבת. ואין לומר דאיירי בחריש של העומר, דחריש זה אינו מצוה, דאם מצא חרוש אינו חורש, אבל קצירת העומר היא מצוה אע"פ שיש לו קצור, דכתיב "וקצרתם". אבל אב המכה את בנו הוי מצוה דכתיב "סר בנך ויניחך". ועוד דודאי לא איירי בחרישת מצוה, דא"כ נלמד שגם בקציר של מצוה אם מצא קצור אינו קוצר, והרי מצוה לקצור ולהביא.

אב שהרג את בנו כשהוא מלמדו אומנות אינו גולה, דמצוה ללמדו אומנות, דכתיב "וקחו לבניכם נשים" מכאן שמצוה על האב להשיא אשה לבנו, וילפינן שמצוה ללמדו אומנות מדכתיב "ראה חיים עם אשה" הקיש אומנות שהיא חיותו לאשה, אך אם יש כבר לבן אומנות, ולימדו אומנות אחרת והכהו בשגגה ומת, הרי זה גולה על ידו.

בן שהרג את אביו-

במתני' איתא שכן המכה את אביו גולה, ובברייתא לומדים מ"מכה נפש בשגגה" שחייב גלות הוא במי שאינו חייב מיתה אלא במכה נפש והיינו שהרגו, ואינו חייב מיתה בחבלה, אבל מכה אביו אינו גולה.

רב כהנא מבאר שלר"ש שחנק חמור מסיף, וא"כ ההורג את אביו בחנק, הדעושה חבורה באביו חייב חנק, ורוצח נדון בסיף, ומי שנתחייב ב' מיתות נדון בחמורה, א"כ לא מצינו ששגגה ניתנה לכפרה אלא בשגגת סיף ולא בשגגת חנק, א"כ בן שהרג את אביו אינו גולה. ולרבנן שסיף חמור מחנק ואם היה מויד היה נדון בסיף, א"כ בן שהרג את אביו בשוגג גולה, דמצינו ששגגת סיף ניתנה לכפרה.

ורבא מבאר שכוונת הברייתא שאין ממעטים מ"מכה נפש" אלא בן שעושה חבורה באביו בשוגג, שאינו גולה אע"פ שבמזיד הוא בר קטלא, ואף הברייתא כרבנן.

מלקות וגלות בכותי ועבד- עבד או כותי שהרגו ישראל בשגגה גולים, וכן אם קיללו ישראל לוקים שהמקלל חבירו עובר בלא תעשה. וכן ישראל שהכה עבד או כותי והרגו גולה, ואם קילל כותי אינו לוקה, דכתיב "ונשיא בעמך לא תאור" בעושה מעשה עמך, ואם העיד על כותי שהוא חייב מלקות והוזם, לוקה, ואם הכהו הכאה שאין בה שוה פרוטה לוקה מפני שעבר על "לא יוסיף", דלא הוקשה הכאה לקללה, אבל בשו"פ משלם ואינו לוקה.

גלות בגר תושב-

ט. לרב כהנא ישראל שהרג גר תושב אינו גולה על ידו, וגר תושב שהרג ישראל אינו גולה והיינו דלא סגי ליה בגלות אלא הוא נהרג, דכתיב "והיו לכם הערים למקלט" לכם ולא לגרים, אבל גר תושב שהרג גר תושב גולה, דכתיב "לבני ישראל ולגר ולתושב בתוכם תהיינה שש הערים". והגמ' שואלת מהברייתא שכתוב בה שגר ועכו"ם שהרגו נהרגים דבן נח נהרג על שבע מצוות אף בשוגג, דאזהרתן זו היא מיתתן, ומשמע שכמו שעכו"ם חייב אם הרג עכו"ם, כך גם גר חייב אם הרג גר. ורב חסדא מותרץ דאיירי שהרגו בדרך עליה שכיון שישאל אינו גולה גם גר אינו גולה אלא נהרג, אבל בדרך ירידה גולה כמו ישראל.

לרבא לא מסתבר שהגר יגלה במקום שישאל גולה, ואילו במקום שישאל פטור הגר יהרג, אלא הא דגר תושב חייב מיתה, היינו באומר מותר, שהוא קרוב למזיד, (ולאביי אומר מותר הוא אנוס).

גר תושב שהיה סבור שזה בהמה ונמצא אדם, כנעני ונמצא גר תושב, לרבא חייב מפני שהוא קרוב למזיד שהיה לו לעיין כמו באומר מותר, ולרב חסדא פטור מפני שהאומר מותר אנוס הוא.

והא דכתיב גבי **אבימלך** "הנך מת על האשה אשר לקחת", והיה סבור שהיא אחות אברהם והיא מותרת, לרב חסדא היינו מיתה בידי שמים, (ואין לדייק דבר זה מדכתיב "מחטוא לי", מפני שאעפ"כ י"ל שדינו מסור לאדם, כמו גבי "וחטאתי לאלוהים" שאין הכונה למעט אדם שהריוסף היה יודע שהיא אשת איש. והא דכתיב "הגוי גם צדיק תהרוג" ומשמע שהסכים עמו הקב"ה, אלמא אנוס הוא, לרבא צ"ל שהקב"ה ענה לו שאינו צדיק בדבר, שהיה לו ללמוד דרך ארץ, דכיון ששאלו אותו על אשתו ולא על עסקי אכילה ושתייה, ממילא הוכרח אברהם לומר שהיא אחותו, וזה הכונה "ועתה השב אשת האישי (מכל מקום), כי נביא הוא" (- מתוך שאלתו הבין שאם לא יאמר שהיא אחותו יהרגוהו), ומכאן שבן נח נהרג על שהיה לו ללמוד ולא למד.

ט: גלות בסומא- לר"י סומא שהרג בשוגג אינו גולה, דכתיב "ואשר יבוא את רעהו ביער" ומשמע אפי' סומא, וכתיב "בלא ראות" למעט את הסומא דמשמע שרק כאן לא ראה. ולר"מ סומא גולה, ד"בלא ראות" ו"בבלי דעת" הוי מיעוט אחר מיעוט, דאינו אלא לרבות. (ולר"י "בבלי דעת" ממעט מתכוון).

גלות לשונא- לת"ק שונא אינו גולה. ולרבי יוסי שונא נהרג מפני שהוא כמועד –כמתורה, דודאי לדעת הרגו, (והיינו רבי יוסי ברבי יהודה דס"ל שחבר א"צ התראה, דלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד). ולר"ש אם יכולים לומר שלדעת הרגו, כגון שנשטמ החבל מידו, אינו גולה, לפי שהוא חשוד להשמיטו ככוונה, אבל אם נפסק החבל גולה, אמנם לשיטת רבי בין אוהב בין שונא אינו גולה בנפסק החבל, כמו דס"ל לרבי שאינו גולה בנשטמ הברזל מהקת של הגרזן, דבעינן שלא ישאר ביזו כלום, כמו בניתז מן העץ המתבקע.

ערי מקלט

רוצח בשוגג גולה לאחד משה ערי מקלט, כדכתיב "את שלש הערים תתנו מעבר לירדן, ואת שלש הערים תתנו בארץ כנען, ערי מקלט תהיינה".

הבדלת שש ערי המקלט-

משה רבינו הבדיל ג' ערים בעבר הירדן, ויהושע הבדיל כנגדם ג' ערים בארץ ישראל, והיתה חברון שביהודה מכוונת כנגד בצר שבמדבר, ושכם שבהר אפרים כנגד רמות שבגלעד, וקדש שבהר נפתלי כנגד גולן שבבשן.

הוצרכו בעבר הירדן ערי מקלט כמו בארץ ישראל אע"פ שהיא נחלת שני שבטים ובארץ ישראל עשרה שבטים, משום שבגלעד היו שכיחי רוצחים.

היה מרחק שוה בין ג' הערים וכן ביניהם לגבול, דכתיב "ושלשת", ולפי זה נמצא שמי שנמצא בין הערים הוא יותר קרוב ממי שבצדדים, והטעם משום שבשכם היו שכיחי רוצחים.

עד שלא נבחרו ג' הערים ע"י יהושע אחרי י"ד שנה שכבשו וחילקו את הארץ, לא קלטו ג' הערים שהבדיל משה, דכתיב "שש ערי מקלט" שיהיו ששתן קולטות כאחת. ומ"מ הבדילם משה (י). כהא דכתיב "אוהב כסף לא ישבע כסף".

י. שאר מ"ב ערי הלויים ג"כ היו קולטות, דכתיב "ועליהם תתנו ארבעים ושתים עיר", אמנם הם היו קולטות רק מי שגלה לשם לדעת שידע שהם קולטות, אבל ו' הערי מקלט היו קולטות אף שלא לדעת.

חברון היתה עיר מקלט, ומה שמצינו שנתנוה לכלב, היינו את "שדה העיר ואת חצריה". וקדש היתה עיר מקלט, וקדש שהיתה עיר מבצר –כרך גדול בנחלת נפתלי היתה עיר נוספת שנקראת כך, (שהרי עיר מקלט היא עיר בינונית, וכדלהלן).

דיני הערי מקלט-

מתקנים לרוצחים דברים הנצרכים להם, דכתיב "וחי". ולכן אין עושים עיר מקלט לא כפר קטן לפי שאין מוונות מצויים שם, ולא כרך גדול לפי שמצויים שם רבים ויהא מצוי שם גואל הדם ויארו בו, אלא עיירות בינוניות. וצריך שיהיה שם מים, ואם אין שם כשנפלו בגוול בימי יהושע, היו מביאים לשם אמות מים מן הנהרות הרחוקים. וצריך שיהיה שם שווקים כדי שימצאו מוונות לקנות, ושיהיו במקום אוכלוסים במקומות הסמוכים, כדי שגואלי הדם לא יבואו בחיל גדול, ואם נתמעטו האוכלוסים מוסיפים עליהם. ואם נתמעטו הדרים בה מביאים לשם כהנים לויים וישראלים.

לרבי נחמיה אין מוכרים בעיר מקלט כלי זין או מצודה שלא יקנה אותם גואל הדם ויהרוג, (אבל כשמביא ממקום רחוק ירגישו בו), וחכמים מותרים. ולכו"ע אין פורסים בתוכה מצודות, ואין עושים בה חבלים, כדי שגואל אדם לא יהיה מצוי שם.

תלמיד שגלה מגלים רבו עימו, ומכאן שלא ישנה אדם לתלמיד שאינו הגון כדי שעוותיו לא יביאוהו לידי הריגה בשוגג ויגלה.

רב שגלה מגלים ישיבתו עימו, ואף שדברי תורה קולטים את העוסק בהם, זה אינו אלא בזמן העסק ממש, או שהכונה שקולטים ממלאך המות, כדמצינו ששליח מלאך המות לא יכל להרוג את רב חסדא מפני שלמד כל הזמן, עד שגרם שיסיח דעתו והרגו.

ראובן נמנה בהצלה –ברשימת הערי מקלט תחילה, מפני שפתח תחילה בהצלת יוסף.

היו מכוונים את הדרכים לערי המקלט, ואמר ראב"י שהיה כתוב מקלט בכל פרשת דרכים, כדי שיכיר הרוצח את הדרך. ואם לרשעים הקב"ה מורה את הדרך ק"ו לצדיקים.

ומי אוהב בהמון לא תבואה- וי"מ שמי שבקי נאה לו ללמד בהמון, וכדכתיב "מי ימלא גבורות ד' (מי שראוי ל)ישמייע כל תהילתו". וי"מ שמי שאוהב את המלמדים להמון, התורה מחזרת אחר זרעו, כרבא בריה דרבה. וי"מ שכל מי שאוהב ללמוד בהמון, זוכה לתורה, דאם עוסק בתורה לבדו, ראויה חרב לבוא על צווארו, ולא עוד אלא שמיטפש, ולא עוד אלא שהוא חוטא. וי"מ שכל מי שאוהב ללמד המון, זוכה לתורה, כדאמר רבי שהרבה למד מרבותיו, ויותר למד מחבריו, ויותר מזה למד מתלמידיו לפי שעל ידיהם מתרבה הפלפול, ונותן לב לתרץ קושיותיהם.

מעלת לימוד התורה- בזכות לימוד התורה בשערי ירושלים ניצחו במלחמה, דכתיב "עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים". דוד אמר לקב"ה שיש הממתינים למותו כדי ששלמה יבנה את בית הבחירה, אמר לו הקב"ה "כי טוב יום בחצריך (שאתה עוסק בתורה) מאלף (עולות שיקריב שלמה ע"ג המזבח)".

גלות לעיר מקלט

י: והאלוקים אנה לידו- כאשר יאמר משל הקדמוני והיינו התורה שהיא משל הקב"ה שהוא קדמונו של עולם, מרשעים יצא רשע, שני בני אדם הרגו את הנפש אחד בשוגג ואחד במזיד, ואין עדים, הקב"ה מזמינם לפונדק אחד, זה שהרג בשוגג נופל על זה שהרג במזיד ושם יש עדים, נמצא זה שהרג במזיד נהרג, וזה שהרג בשוגג גולה בעל כרחו.

בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכים אותו.

הריגת הרוצח בדרך לעיר מקלט- רוצח שגלה לעיר מקלט ומצאו גואל הדם בדרך והרגו פטור, דכתיב "ולו אין משפט מות", דאיירי בגואל הדם. וי"א שפסוק זה מדבר על הרוצח. ומה שמוסרים שני ת"ח לדבר עם גואל הדם, אין הכונה שיתרו בו שאם יהרגנו יתחייב מיתה, אלא שיאמרו לו שלא ינהג כמנהג שופכי דמים, דבשגגה הגיע מעשה לידו.

היו מוסרים לרוצח ב' ת"ח, כדי שאם יבוא גואל הדם להורגו ידברו אליו ויאמרו לו, אל תנהג מנהג שופכי דמים, בשגגה בא מעשה לידו. ולר"מ הרוצח עצמו היה מדבר. אמרו לו חכמים, הרבה שליחות עושה בדברים שהאדם עצמו לא יכול לעשות.

עיר מקלט לרוצח במזיד – לרבי יוסי ברבי יהודה כל הרוצחים בורחים בתחילה לעיר מקלט, דכתיב "וארב לו וכו' ונס", ובית דין היו מביאים אותם, מי שנתחייב מיתה הרגוהו, דכתיב "ושלחו זקני עירו ולקחו אותו משם ונתנו אותו ביד גואל הדם ומת", ומי שלא נתחייב מיתה פטרוהו, ומי שנתחייב גלות החזירוהו, שנא' "והשיבו אותו העדה". ולרבי ערי מקלט לא קולטות מזיד, אלא שהרוצחים לא היו יודעים דין זה והיו בורחים לשם.

עיר שרובה רוצחים אינה קולטת, דכתיב "ודיבר באזני זקני העיר ההיא את דבריו", ולא שהושוו דבריהם לדבריו.

עיר שאין בה זקנים – י"א שאינה קולטת דכתיב "זקני העיר", וי"א שאינה אלא למצוה בעלמא. וכן נחלקו לגבי בן סורר ומורה, ולגבי עגלה ערופה, אם דינים אלו אינם שייכים בעיר שאין בה זקנים, או שלא בעיני זקנים אלא למצוה בעלמא.

י"א – כתיב "ידבר ד' אל יהושע לאמר, דבר אל בני ישראל לאמר תנו לכם את ערי המקלט אשר דיברתי עמכם", מפני מה נאמרה פרשת זו בלשון דיבור שהיא לשון קשה, ובכל ספר יהושע כתיב "ויאמר", (דבר הוא לשון קשה, כדכתיב "דיבר האיש אדוני הארץ איתנו קשות", אבל "אז נדברו ראי ד' ", וכן "ידבר (ינהל) עמים תחתנו" זו לשון רכה), י"א מפני ששיהה יהושע להפרישם אחר שחלקו עד שאמר לו הקב"ה להפרישם, וי"א מפני שהם של תורה.

ויכתוב יהושע את הדברים האלה בספר תורת אלוקים – י"מ דהיינו ח' פסוקים שבסוף התורה, וי"א דהיינו שכתב בספרו את פרשת ערי מקלט, שכבר נכתבה בספר תורת אלוקים.

ספר תורה שתפרו בחוטי פשתן – י"א דפסול משום שהוקשה כל התורה לתפילין, דכתיב בפרשת תפילין "למען תהיה תורת ד' בפיך", ובתפילין נאמרה הלכה למשה מסיני שיש לתפורם בגידים, וכן הלכה. וי"א דכשר אף שלא בגידים, ולא הוקש אלא שצריך "מן המותר בפיך".

קללת חכם אפי' על חניס הוא באה, וכדמצינו שדוד אמר שמי שיועד איך לסתום את התהום כשחפר את היסודות לביהמ"ק), 'חנק, שדוד מצא חרס, והחרס אמר לו שלא יטלחו שהוא כבוש על התהום מיום מתן תורה שרעדה כל הארץ, ולא שמע דוד לדבריו ונטלו, ואמר לו אחיתופל שיכתוב שם ד' ויזרוק לתהום (דאם בשביל לשים שלום בין איש לאשתו הותר, דכתיב "ומחה אל מי המרים" ויש הרבה אזכרות בפרשה, כ"ש בזה שזה הצלה לכל העולם כולו), ואח"כ נחנק אחיתופל, ואף שאחיתופל מת לפני קניית הגוון מארונה היבوسی, צ"ל שידע לפני כן את מקום המקדש, וחפר שם בירשותו.

קללת חכם אפי' על תנאי היא באה, כדמצינו שעלי אמר לשמואל "כה יעשה לך אלוקים אם תכחד ממני" שבני שמואל לא ילכו בדרכיו כמו שקרה לעלי, ושמואל לא כחד ממנו ובכל זאת "ולא הלכו בניו בדרכיו".

נדוי על תנאי צריך הפרה, כדמצינו שיהודה אמר ליעקב "אם לא אביאנו אליך והצגתי לפניך וחסאתי לאבי כל הימים", והיו עצמותיו מגולגלות בארון כל המ' שנה שהיו ישראל במדבר (ושאר השבטים היה שלדן קיים, ואף את עצמותיהם העלו, דכתיב "והעליתם את עצמותי מזה איתכם"), עד שעמד משה וביקש רחמים, כדכתיב "יחי ראובן וכו' וזאת ליהודה", והיינו שאמר משה שיהודה גרם שראובן יודה, וביקש מכח זה "שמע ד' קול יהודה" וחזרו אבריו למקומם, וכשאמר "ואל עמו תביאנו" העלוהו למיתבתא דרקייעא, וכשאמר "דידו רב לו" ידע לישא וליתן, וכשאמר "ועזר מצריו תהיה" ידע לתרץ קושיות. (י"א:).

חזרת הרוצח במיתת הכהן הגדול

כהן גדול שמת מחזיר את הרוצח מעיר מקלט, בין משוח בשמן המשחה כפי שהיה עד ימי יאשיהו שנגנז שמן המשחה, בין מרובה בגדים אחרי שנגנז שמן המשחה, בין כהן גדול שעבר ממשיחותו שנמשח מחמת פסול שאירע בכהן גדול, וכשהזו הכהן גדול לעבודתו עבר זה ממשיותו, דכתיב בפרשה ג' פעמים "מות הכהן הגדול". ולרבי יהודה אף משוח מלחמה לומר "אל יך לבכמ' וכו' מחזיר את הרוצח, דכתיב קרא אחרינא "עד מות הכהן" (ולת"ק כיון ששם לא כתיב הגדול, הכונה לאחד מהכהנים הנ"ל). והגמ' (י"א:): מסתפקת אם חוזר במיתת כולם, או במיתת אחד מהם.

אמותיהם של הכהנים גדולים מספקות להם מוחיה ונסות, כדי שלא יתפללו על בניהם שימותו, ואף שתפילה על חניס לא מתקיימת דכתיב "קללת חניס לא תבוא", מ"מ אינה קללת חניס מפני שהיה להם לבקש רחמים על בני דורם ולא ביקשו. וי"א שהיו מספקות כדי שייתפללו על בניהם שלא ימותו, דבלאו הכי ימותו אף שלא הם חטאו.

י"א: אם נגמר דינו בשעה שלא היה כהן גדול שלא מינו אחר תחתיו עד שנגמר דינו לגלות, או שהרג כהן גדול, או כהן גדול שהרג, אינו יוצא לעולם. ואם אחר שנגמר דינו מת הכהן גדול אינו גולה, דאין הגלות מכפרת אלא מיתת הכהן גדול מכפרת, ואם מי שכבר גלה יוצא, ק"ו שמי שעדיין לא גלה לא יגלה, ואם מת הכהן גדול לפני שנגמר דינו ומינו אחר תחתיו, הרי זה חוזר במיתתו של השני, דכתיב "וישב בה עד מות הכהן הגדול, אשר משח אותו בשמן הקודש", והיינו כהן שנמשח בימיו, שהרי לא הוא היה מושחו, וטעמא משום שהיה על השני לבקש רחמים שיגמר דינו לזכות.

נגמר דינו ומת מוליכין את עצמותיו לעיר מקלט, דכתיב "לשוב לשבת בארץ", וישיבה בארץ זו קבורה, ואם מת בעיר מקלט קוברים אותו שם, דכתיב "שמה" שם תהא דירתו מיתתו וקבורתו, אמנם שאר בני אדם אינם נקברים בעיר מקלט, דכתיב "ומגרשיהם יהיו לבהמתם ולרכושם ולכל חיתם", ואם מת בעיר מקלט לפני הכהן גדול, קוברין אותו בקברי אבותיו, דכתיב "ישוב הרוצח אל ארץ אחוזתו".

רוצח שנגמר דינו ואח"כ נתברר שהכהן גדול הוא בן גרושה או חלוצה, י"א שדינו כמו שמת הכהן גדול, וי"א שאיגלאי מילתא למפרע בטלה כהונה ואינו יוצא משם לעולם. ואין הכרח שנחלקו במחלוקת ר"א ורבי יהושע בכהן שהקריב קרבן ונודע שהוא בן גרושה או חלוצה אם הקרבנות פסולים למפרע, די"ל שלר"א שפוסל למפרע באמת לכו"ע בטלה כהונה, אבל לרבי יהושע שמכשיר, י"ל דזווקא בקרבנות כשר דכתיב "ברך ד' חילו ופועל ידיו תרצה", אבל כאן מודה דבטלה כהונה.

דיני הרוצח בעיר מקלט

יצאה מהעיר מקלט – רוצח בשוגג שגלה לעיר מקלט אינו יוצא משם לעדות מצוה או ממון או נפשות, ואפי' כל ישראל צריכים לו, ואפי' שר צבא כיואב בן צרויה אינו יוצא, שנא' "אשר נס שמה" שם תהא דירתו מיתתו וקבורתו.

י"ב המזבח קולט רוצח, ולכן בא יואב והחזיק בקרנות המזבח, אך באמת טעה יואב, דאין המזבח קולט אלא בגג דכתיב "מעם מזבחי" ולא מעל מזבחי, וזווקא מזבח של בית המקדש ד"מזבחי" היינו המיוחד לי, ויואב תפס במזבח שעשה דוד לפני הארון בעיר דוד, ולאבבי אינו קולט אלא כהן שעבודה בידו.

ג' טעויות עתיד שרו של רומי לטעות – לעתיד לבוא יפרע הקב"ה מצבא המרום ואח"כ ממלכי האדמה, וכתיב "מי זה בא מאדום חמוץ בגדים" (מדמו של סומא, שרו של רומי, ואע"פ שהמלאכים אינם בשר ודם כתב בו הכתוב כעין הריגת האדם כדי לשבר את הארון) מבצרה", והיינו ששרו של רומי יברח

למצרה, וזה טעות, דבצר קולטת ולא בצרה, ואינה קולטת אלא שוגג ולא מזיד, ואינה קולטת מלאך אלא אדם.

תחום העיר מקלט קולטת את הרוצח, אמנם עליו לדור דווקא בעיר דכתיב "וישב בה" ולא בתחומה, ובאמת כל אדם אין לו לדור בתחום עיר מקלט, דאין עושים שדה מגרש, ולא מגרש שדה או עיר, ולא עיר מגרש, אך לעשות מחילות תחת הקרקע באופן שאינם אוכלות כלום מלמעלה כל אדם יכול, והרוצח לא.

רוצח שיצא חוץ לתחום העיר מקלט

לרבי יוסי הגלילי מצוה לגואל הדם להרוג את הרוצח, דכתיב "ורצח גואל הדם את הרוצח", ולשאר אדם יש רשות להורגו. ולר"ע לגואל הדם יש רשות להורגו, דהא לא כתיב "ירצח", ושאר אדם חייבים עליו. ולר"א אין להרוג בלא "עד עמדו לפני העדה למשפט", וכן ס"ל לרב שאמר שאם יצא והרגו גואל הדם נהרג עליו. (ורבי יוסי ור"ע לומדים מ"עד עמדו וכו' ", שסנהדרין שראו רציחה, אין ממיתים את הרוצח, עד שיעמוד לדין בפני בית דין אחר).

ואם יצא בשוגג י"א שאף בזה רשאי גואל הדם להורגו, דכתיב "ואם יצא יצא" מכל מקום. וי"א שחוזר וגולה, דדיברה תורה כלשון בני אדם, ואמר אב"י שכך מסתבר, דכמו שרוצח בשוגג גולה, כך אם יצא בשוגג גולה.

אב שהרג את בנו אין בנו אחר נעשה גואל הדם, שהרי אין הבן נעשה שליח בית דין להכות או לקלל (-לנדות) את אביו (חוץ ממסית דכתיב ביה "לא תחמול ולא תכסה עליו"), אבל בן הבן נעשה גואל הדם לפי שאינו מוזהר על כבודו.

אם הולכים באילן אחרי העיקר

או אחרי הנוף

הלחן יבואר האם אילן שחלקו עומד בתוך העיר וחלקו מחוץ לעיר, נחשב כחלק מהעיר לענין אכילת מעשר שני בירושלים, ולענין גלות לעיר מקלט.

אכילת מעשר שני בירושלים

אין פודים מעשר שני אלא מחוץ לירושלים, ואין אוכלים מעשר שני אלא בירושלים, דכתיב "לפני ד' אלוקיך תאכלנו". ואיתא במתני' (מעשר שני פ"ג) לענין אילן, שבין אם העיקר בפנים בין אם העיקר בחוץ, מה שנוטה מחוץ לחומת ירושלים דינו כלחוץ, ומה שנוטה לפנים דינו כלפנים. ובברייתא איתא שהולכים אחר הנוף.

רב כהנא מבאר שהברייתא היא לדעת רבי יהודה דס"ל ש(במערה הולכים אחר פתחה אפי' כולה במקום אחר, ו)באילן הולכים אחר נופו, ומתני' כרבנן דס"ל שמעשר תלוי בחומה.

י"ב: הגמ' אומרת שרבי יהודה אמר את דבריו לחומרא, והיינו שאם עיקרו בחוץ ונופו בפנים, כמו שאינו יכול לפדות בנופו כך אין יכול לפדות בעיקרו, ואם עיקרו בפנים ונופו בחוץ, כמו שבנופו אסור לאכול בלא פדיה ה"ה בעיקרו.

גלות לעיר מקלט

במתני' איתא שלענין גלות, בין אם העיקר בפנים והנוף בחוץ בין אם העיקר בחוץ והנוף בפנים, הכל הולך אחר הנוף. והגמ' מבארת שדין גלות שונה מדין מעשר, מפני שגלות תלויה בדירה, דכתיב "כי בעיר מקלטו ישב", והנוף ראוי לדירה יותר מעיקרו.

רבא מבאר שלרבנן בין ברוצח בין במעשר, מה שבפנים כלפנים ומה שבחוץ כלחוץ, ולרבי יהודה העיקר הולך אחר הנוף לחומרא, ואם העיקר בפנים והנוף בחוץ לכו"ע א"א להורגו בעיקר שבפנים, ואם הוא בנוף שבחוץ, מותר לו להורגו ע"י חיצים וצוררות, דלא שדין נוף בתר עיקר, אבל לענין לעלות על העיקר שבפנים כדי להורגו בנופו שבחוץ, זה תלוי במחלוקת ר"י ורבנן.

ורב אשי מבאר שכונת המשנה שהכל הולך אחר הנוף, היינו גם אחר הנוף, ורבי יהודה היא והכל רק לחומרא, ובין אם העיקר בפנים והנוף בחוץ ובין אם העיקר בחוץ והנוף בפנים, אסור להורגו בין בנפשו בין בעיקרו.

עוד דיני גלות לעיר מקלט

"ושמתי לך (בחייך) שבישר הקב"ה למשה שבחיי זכה להבדיל ג' ערי מקלט) מקום (ממקומך) שמחנה לוי יקלוט, והערי מקלט יהיו ערי לוי, אשר ינוס שמה (שאף במדבר היו גולים למחנה לוי)".

מכאן אמרו שבן לוי שהרג גולה לעיר אחרת שהוא רשאי לצאת מאותה העיר כיון שלא גלה לשם, ואם גלה באותה עיר משכונה לשכונה, נקלט, דכתיב "כי בעיר מקלטו ישב" עיר שכבר קלטתו. ומי שהרג בעיר מקלט אחרי שכבר הרג פעם אחת וגלה לשם, גולה משכונה לשכונה ואסור לצאת מהעיר מפני רציחה ראשונה.

אם בני העיר מקלט מכבדים את הרוצח, יאמרו להם 'רוצח אני', ואם אמרו לו 'אף על פי כן' יקבל מהם, שנא' "וזה דבר הרוצח".

י"ג שחר המגורים – לרבי יהודה היו מעלים שחר דירה ללויים, ולר"מ היו דרים בחינם. לרב כהנא נחלקו בשש ערי מקלט, ונחלקו אם מה שנאמר לרוצחים "היו לכם הערים למקלט" היינו לקליטה, או לכל צרכיהם, אבל במ"ב ערים האחרות לכו"ע היו מעלים שחר. ולרבה בשש ערי מקלט לכו"ע אין מעלים שחר, ד"לכ"מ היינו לכל צרכיהם, ובמ"ב ערים דכתיב בהו "ועליהם תתנו" נחלקו אם הכונה שיהיו קולטות כמותם, או שיהיו לכל צרכיהם כמותם.

אם חוזר לשררה שהיה בה – אם היה נשיא וכדו' וגלה לערי מקלט, ומת הכהן גדול, לרבי יהודה אינו חוזר לשררה שהיה בה, דכתיב "ישוב הרוצח אל ארץ אבותיו" ולא למה שהחזיקו אבותיו. ולר"מ חוזר למה שהחזיקו אבותיו, דגמר 'שיבה שביה' מעבד עברי, דכתיב ביה "ואל אחוזת אבותיו ישוב" והיינו כאבותיו, ולרבי יהודה אף בעבד עברי ל"משפחתו" הוא שב ולא למה שהחזיקו אבותיו.

אלו הן הלוקין

המצוות שבתורה מחולקות למצוות עשה ולמצוות לא תעשה, מצוות לא תעשה הם מצוות שנאמרו בלשון 'לא' בצירוף שם הפעולה, כגון "אשה זונה וחלה לא יקחו", או בלשון 'פן' או 'אל' (עירובין צ"ו).

עונש הלאוין משתנה לפי הנאמר או נדרש בתורה על אותו לאו, במזיד חייבים מיתת בית דין או כרת או מיתה בידי שמים או מלקות או שאין אפילו חיוב מלקות, ובשוגג כל לאו שחייבים על זדון כרת חייבים על שגגתו חטאת, ויש לאוין שאע"פ שאין בהם כרת חייבים על שגגתם קרבן עולה ויורד או אשם.

כתיב "והיה אם בן הכות הרשע והפילו השופט והכהו לפניו כדי רשתו במספר. ארבעים יכנו לא יוסיף פן יוסיף להכותו על אלה מכה ובה ונקלה אחין לעיניך", וסמין ליה "לא תחסום שור בדישו", ודרשו חז"ל שכמו שחסימת שור היא לא תעשה ולוקה עליה, כך לוקים על שאר מצוות לא תעשה (בתנאים מסוימים).

בפרק זה יבואר על איזה לאוין חייבים מלקות, ועל איזה לאוין אין חיוב מלקות (כגון לאו הניתק לעשה). ועל איזה לאוין יש מחלוקת אם לוקים עליהם (חייבי כריתות או מיתת בית דין ולא שאין בו מעשה), ומתי יש כמה חיובי מלקות על מעשה אחד שיש בו כמה איסורים שונים, אופן נתינת המלקות, מנין המלקות, וכן יבוארו דיני כמה איסורים (עשית קרחה, הקפת הראש, השחתת הזקן, שריטה על מות, עשית כתובת קעקע) שיש בהם חיוב מלקות, וכן יבוארו דיני אכילת מעשר שני בירושלים ופדייתו מחוץ לירושלים.

אלו הן הלוקין

מלקות בחייבי לאוין – אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, ממזרת ונתניתה לישראל (נתניתה היינו מן הגבעונים, ויש בה מלקות משום "לא תתחתן בה"), בת ישראל לנתין וממזר, חייבים בהם מלקות.

אלמנה שהיא גרושה חייבים עליה משום ב' שמות, אבל גרושה וחלוצה אין חייבים אלא משום שם אחד כיון שאינה כתובה במפורש אלא נלמדת מרובי מדכתיב "ואשה".

השוחט או המעלה קדשים בחוץ, או העושה שמן כשמן המשחה, או הסך שמן המשחה, או העושה קטורת, חייב מלקות. אזהרת מעלה קדשים בחוץ נלמדת מ"השומר לך פן תעלה", ואזהרת שוחט יש לומדים מדכתיב "ולא יזבחו עוד וכו' ", ויש לומדים גזירה שוה 'תבאה הבאה' ממעלה. והסך משמן המשחה שעשה משה במדבר אזהרתו מ"על בשר אדם לא יסך". והעושה קטורת אזהרתו מ"ובמתכנתה לא תעשו לכם".

מלקות באיסורי אכילה – האוכל חלב או דם, או נותר או פגול (דכתיב "ושרפת את הנותר באש לא יאכל" ומדכתיב "כי קודש הוא" מרבים פיגול), או טמא, או האוכל חמץ בפסח, או האוכל [או העושה מלאכה] ביוה"כ, או האוכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים, חייב מלקות. האוכל טבל או מעשר ראשון שלא ניטלה תרומתו חייב מלקות, דכתיב "ולא יחללו את קדשי בני ישראל אשר ירימו" והיינו בעתידים להרים, וכן האוכל מחוץ לירושלים מעשר שני שלא נפדה חייב מלקות דכתיב "לא תוכל לאכול בשעריך", וכן האוכל הקדש שלא נפדה חייב מלקות דילפינן גזירה שוה 'חטא חטא' מתרומה. (המשך הענין לקמן ט"ז).

מלקות בעריות חייבי כריתות

ומיתות בית דין

שיטת ר"ע שחייבי כריתות אם התרו בהם למלקות ישנם בכלל מלקות, אבל חייבי מיתות בית דין שאם עשו תשובה אין בית דין של מטה מוחלין להם, אינם לוקים אף אם התרו בהם למלקות. וכדבריו ס"ל תנא דמתני', ותני שהבא על אחותו, או על אחות אביו, או על אחות אמו, או על אשת אחיו, או על אשת אחי אביו, או על הנדה, בכל אלו יש מלקות.

שיטת רבי ישמעאל שגם בחייבי מיתות בית דין יש מלקות, דכתיב "אם לא תשמור לעשות את כל דברי התורה הזאת... והפלה ד' את מכותך", והפלאה היינו מלקות דכתיב "והפילו השופט והכהו לפניו". וחייבי עשה אין בהם מלקות, דכתיב "אם לא תשמור" וכדברי אבין דהשומר פן ואל הם לא תעשה. ולא שאין בו מעשה אין לוקין עליו דכתיב "לעשות". ולא הניתק לעשה אין לוקין עליו, דבעינן דומיא דלאו דחסימה. ותי' זה נכון גם על עשה ועל לאו שאין בו מעשה.

ביאור מחלוקתם

לרב שמואל בר יצחק טעמא דר"ע דכתיב "כדי רשתו" משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות, ואיירי ברשעה המסורה לבית דין שבת דין לא יענשו ב' עונשים, אבל כרת אינו עונש הניתן ע"י בית דין. ורבי ישמעאל סבר שזה נכון במיתה וממון או מלקות וממון, אבל מיתה ומלקות הם מיתה אריכתא.

לרבה אם התרו למיתה לכו"ע אין לוקה ומת, והמחלוקת היא כשהתרו בו רק למלקות, אם לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין לוקים עליו כשהתרו בו רק למלקות, או לא מפני שהלאו ניתן להזהיר רק מפני עונש המיתה. ומ"מ לר"ע חייבי כריתות לוקים, כיון שא"צ בהם אזהרה לכרת, כדמצינו שעל פסח ומילה חייב כרת אע"פ שאין בהם אזהרה, ואין לומר שהאזהרה בחייבי כריתות באה לקרבן, ובפסח ומילה אין אזהרה כיון שאין קרבן, דהטעם שאין קרבן בפסח ומילה הוא משום דהוקשה כל התורה לעבודת כוכבים, שהציווי הוא שב ואל תעשה, אבל בקום ועשה אין קרבן.

ולרבינא טעמא דר"ע משום שאם עשו תשובה מוחלים להם, ואף אם לא עשו תשובה, מ"מ אין הכרת ודאי כיון שהוא תלוי בתשובה.

שיטת רבי יצחק שאף בחייבי כריתות אין מלקות.

י"ד. מחלוקתם בדרשות הפסוקים

לרבי יצחק חייבי כריתות בכלל היו והיינו שאחותו היתה בכלל כל העריות, ויצאה כרת באחותו כדי לומר שיש רק

כרת ולא מלקות. ומ"אחותו" דכתיב בסיפא דקרא לומר רב יצחק שהבא על אחותו שהיא אחות אביו שהיא אחות אמו, ומשכחת לה ברשע בן רשע שבא על אמו והוליד שתי בנות, ובא על אחת מהן והוליד בן, והבן בא על אחות אמו שהיא אחותו ואחות אביו, שהוא חייב ג' חטאות, דאין ללמוד דין זה ממה שהבא על חמש נדות חייב על כל אחת, דשאני התם שהם גופין מוחלקין. ועונש בבת אביו שהיא בת אמו לומד רבי יצחק מהאזהרה שכתוב שם "אחותך" יתירא, או מאחותו דרישא. וחילוק חטאות במפטם וסך בשמן המשחה א"צ קרא, דס"ל שכל שני לאוין וכרת אחד הם חלוקים לקרבן, דנפקא חילוק לקרבן מ"ואיש אשר ישכב את אשה זונה".

ורבי ישמעאל ור"ע לומדים מוכרת ד"אחותו" לחייב ג' חטאות בבא על אחותו שהיא אחות אביו ואחות אמו. ומ"אחותו" דסיפא לומדים לחייב על אחותו שהיא בת אביו ובת אמו, ללמד שאין עונשים מן הדין. ומ"אחותו" דרישא לומדים שהמפטם וסך שהם ב' לאוין וכרת אחד חייב ב' חטאות. ומ"ואיש אשר ישכב את אשה זונה" לומדים שאין האשה טמאה עד שיצא המדוה דרך ערותה ולא דרך דופן.

העושה ב' חייבי כריתות בהעלם אחד חייב ב' חטאות, דכתיב "ואל אשה בנדת טומאתה" ומצי למיכתב "ולנדה לא תקרב".

מלקות על איסורי טומאה

י"ד: הבא אל המקדש טמא חייב כרת ומלקות, דכתיב "את משכן ד' טימא ונכרתה", ואזהרתו מ"ולא יטמאו את מחניהם".

טמא שאכל קודש

עונשו – טמא שאכל קודש חייב כרת ומלקות, דכתיב "הנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לד' וטומאתו עליו ונכרתה".

אזהרתו – לר"ל אזהרתו מ"בכל קודש לא תגע", (וכן איתא בברייתא שזה אזהרה לאוכל, דכתיב "בכל קודש לא תגע ואל המקדש" הוקש קודש למקדש דאיירי בדבר שעונשו כרת, ובנגיעה אין עונש כרת). ואזהרה לטמא שלא יאכל תרומה לומדים ממה שאיסור אכילת קדשים בטומאה נאמר על "איש איש מזרע אהרן", ותרומה היא הדבר שהוא שוה בכל זרעו של אהרן אנשים ונשים, ואלמנה וגרושה שאין לה זרע, אינה חוזרת לבית אביה לחזה ושוק אלא רק לתרומה, אבל שאר קדשים אינם נאכלים אלא לזכרים, וטמא שנגע בקודש שלוקה, לומד ר"ל מדכתיב "בכל קודש לא תגע" אפקיה רחמנא בלשון נגיעה, ואזהרה לומד ר"ל מההקש קודש למקדש דכתיב "בכל קודש לא תגע ואל המקדש לא תבאו". וטמא שאכל בשר קודש לפני זריקת דמים שהוא חייב מלקות לומד ר"ל מ"בכל קודש לא תגע".

ולרבי יוחנן לומדים אזהרה לטמא שאכל קודש מגזירה שוה 'טומאתו טומאתו'. ומ"בכל קודש לא תגע" לומדים אזהרה לנגיעת תרומה, והא דכתיב "איש איש מזרע אהרן וכו' " איירי באכילה ולא בנגיעה. וטמא שנגע בקודש לרבי יוחנן אינו לוקה. וכן טמא שאכל בשר קודש לפני זריקת דמים אינו לוקה, דיליף "טומאתו טומאתו" דאיירי רק לאחר זריקה.

מלקות בלא תעשה שקדמו עשה

ט"ו. רבה בר בר חנה אמר בשם רבי יוחנן שלא תעשה שקדמו עשה לוקין עליו, והיינו שגם למ"ד שלא הניתק לעשה אין לוקין עליו, כמו בנותר שתיקונו הוא לשורפו, מ"מ זה דווקא כשהעשה יכול להתקיים דווקא אחרי הלאו, אבל אם אפשר לקיים את העשה לפני הלאו לוקין על הלאו. ואמר רבה שדין זה מבואר במה שהבא למקדש טמא לוקה, אע"ג שקדמו עשה ד"וישלחו מן המחנה". ואע"פ שלאו שקדמו עשה אינו דומה ללאו דחסימה שממנו לומדים שיש מלקות בלאו, מ"מ הא דכתיב ביה עשה יתירא, זה לא סיבה לפוטרו ממלקות.

רבי יוחנן חזר בו מדין זה, משום דתנן שאונס שגירש את האנוסה אם הוא כהן שאינו יכול להחזירה מפני שהוא אסור בגרושה, לוקה ואינו מחזירה, אבל אם הוא ישראל מחזירה ואינו לוקה, אע"פ שהוא לא שקדמו עשה, דכתיב "ולו תהיה לאשה" ואח"כ כתיב "לא יוכל לשלחה".

הגמ' אומרת שאין משם ראייה, דהא דאינו לוקה בישראל י"ל שהטעם דכתיב "לא יוכל לשלחה **כל ימיו**" לומר שאם שילח כל ימיו בעמוד והחזר קאי, (ואין ללמוד ק"ו שאונס חייב לשאת את האנוסה לאשה, דאם מוציא שם רע שלא עשה מעשה חייב כ"ש אונס שעשה מעשה, דאיכא למיפרך מה למוציא שם רע שכן לוקה ומשלם ולכן קונסים אותו גם שישאנה. וכן אין ללמוד מוציא שם רע מאונס בק"ו שאם אונס שאינו לוקה ומשלם חייב לשאתה לאשה, כ"ש אונס שאין לוקה ומשלם, דאיכא למיפרך מה לאונס שכן עשה מעשה. ו"לו תהיה לאשה" דמוציא שם רע לא איצטריך שהרי היא כבר אשתו, ולומדים מזה שאם גירשה חייב להחזירה ואינו לוקה, אך אין ללמוד מזה אונס שהרי מוציא שם רע לא עשה מעשה, ולכן צריך ללמוד מ"כל ימיו" וכו"ל).

מלקות בלאו הניתק לעשה, ובלאו שאין בו מעשה, ודין התראת ספק

מתי שייך להתחייב מלקות בלאו הניתק לעשה-

לרבי יוחנן לאו שניתק לעשה פטור ממלקות, משום שהעשה בא לנתק את הלאו מעונש המלקות, ואין חייב בלאו הניתק לעשה אלא היכא שביטל לגמרי את האפשרות לקיים את העשה, כגון בי"לו תהיה לאשה" היכא שהדיירה נדר שאין לו הפרה שלא תהנה ממנו, דס"ל שהתראת ספק שמה התראה, שהרי הוא עובר על הלאו רק כשביטל את העשה, וא"כ ההתראה בלאו היא ספק. ואין לומר שיתרו בו בשעה שהוא בא לבטל את העשה, דהא בעינן התראה בשעה שעובר על האזהרה אף היכא שהאזהרה תלויה בדבר אחר, וכדמצינו שהנשבע שלא יאכל ככר זו אם אוכל ככר זו, שאם אכל את הככר השניה ואח"כ את הראשונה הוי התראת ודאי, ואם אכל את הראשונה ואח"כ את השניה הוי התראת ספק, ומבואר שההתראה היא בזמן עשית האיסור אף היכא שהאיסור תלוי בדבר אחר.

ט"ו: **אבל לריש לקיש**, לאו הניתק לעשה, כל שלא קיים את העשה לוקה, דס"ל שהלאו אינו תלוי בביטול העשה, והוי התראת ודאי, וכשיבוא לבית דין או שיקיים את העשה תחת המלקות, או שילקו אותו מיד, דס"ל התראת ספק לא שמה התראה, וממילא אם גמר הלאו תלוי בביטול העשה לא היו לוקים עליו לעולם.

וכן מצינו שנחלקו **בנשבע שיאכל ככר זה היום** ועבר היום ולא אכלו, **ש"ר** לאיני לוקה משום דהוי התראת ספק, אבל לאו שאין בו מעשה לוקין עליו, אבל **לרבי יוחנן** אינו לוקה משום דהוי לאו שאין בו מעשה, אבל התראת ספק שמה התראה. ואמנם הנשבע שעשה מעשה מסוים ולא עשאו לוקה, כדאיתא לקמן שיש מלקות בנשבע.

ט"ז. ונחלקו רבי יוחנן ור"ל בדעת רבי יהודה, דס"ל דהא דכתיב **בנותר** "באש תשרופו" בא הכתוב ליתן עשה על לא תעשה לומר שאין לוקין עליו.

רבי יוחנן אומר שמזה שהוצרכה התורה לכתוב "באש תשרופו", מבואר שבלי זה היה לוקה אע"פ שזו התראת ספק, דהתראת ספק שמה התראה. ולא לומדים מזה לחייב בלאו שאין בו מעשה, מפני שבאמת ר"י סובר שלאו שאין בו מעשה לוקים עליו, ורבי יוחנן סובר כמו שאמר בשם ר"י בשם ריה"ג שאין לוקין על לאו שאין בו מעשה, חוץ מנשבע ומימור תמורה ומקלל חבירו בשם, ואין זו סתירה בדעת ר"י, דהא דידיה הא דרביה.

וריש לקיש אומר שמזה שהוצרכה התורה לכתוב "באש תשרופו", מבואר שבלי זה היה לוקה שזה לאו שאין בו מעשה, דלאו שאין בו מעשה לוקין עליו. ולא לומדים מזה לחייב בהתראת ספק, מפני שבאמת מצינו שר"י סובר שאם הכה וקילל שני אנשים, ויש ספק מי מביניהם הוא אביו מפני שהוא ספק בן ט' לראשון ספק בן ז'

לאחרון, אם בבת אחת והיינו ששתי ההכאות היו בתוך כדי דיבור להתראת אחת, חייב דממ"נ אחד מהם אביו, אבל בזה אחר זה פטור, (ולת"ק אף בזה אחר זה חייב). ואין זו סתירה בדעת ר"י, דאיכא תרי תנאי אליבא דר"י.

מלקות בנוטל אם על הבנים-

הנוטל אם על הבנים, לרבי יהודה לוקה ואינו מצווה לשלח, ד"שלח" היינו שלפני שיקח את האם ישלח. ולחכמים משלח ואינו לוקה, ד"שלח" היינו אחר שלקח, דכל לא תעשה שיש בו קום עשה אין לוקים עליו.

רבי יוחנן דס"ל שאין לוקה בלאו הניתק לעשה אלא **כשביטל את האפשרות לקיים את העשה**, אינו לוקה אלא כשיהרוג את האם. ואמר ריו"ח שלא מצינו דבר כמו זה אלא בשילוח הקן, ועוד אחרת. למסקנת הגמ' היינו בפאה וכדלהלן. ולר"ל כל שלא קיים את העשה לוקה.

אונס לא שייך בו ביטול העשה לחייבו מלקות, דאם הרג את האשה אינו חייב, דהא קים ליה בדרבה מיניה, ואם קיבל בשבילה קידושין מאחר בשליחותה, נחשב שהיא ביטלה את הלאו, ושלא בשליחותה הרי אינו יכול לקבל בשבילה קידושין. ואם ביטל את האפשרות להחזירה ע"י שהדיירה הנאה ממנו ברבים, הרי יש מחלוקת אם יש לנדר כזה הפרה, ואמנם נדר על דעת רבים לכו"ע אין לו הפרה, אך הכא ליכא לאוקמי בהכי, דאף נדר על דעת רבים יש לו הפרה לדבר מצוה והכא איכא מצוה להחזירה. וכדמצינו שרב אחא הדייר מלמד דרדקי שפשע בינוק – שהכה אותם יותר מדאי, והחזירו כשראה שאין מדייק כמוהו. ולמ"ד שיש מלקות בלאו הניתק לעשה אא"כ מקיים את העשה, א"כ בכל אונס שגירש לוקה כל זמן שאינו מחזיר.

מלקות בגזל ומשכון – אם עבר על לאו ד"לא תגזול" או על לאו ד"לא תבא אל ביתו לעבוט עבוסו", לר"ל כל זמן שלא מקיים את העשה ד"והשיב את הגזילה" ו"השב תשיב לו את העבוט", לוקה. ולרבי יוחנן שצריך לבטל את העשה, אם שרפו, כיון שחייב בתשלומין אינו לוקה כיון שיכול לתקן ולשלם, (ואין הכונה משום "כדי רשעתו" דאינו לוקה ומשלם, שהרי לרבי יוחנן כשיש מלקות וממון לוקה ואינו משלם. ואף במשכון של גר, ששרפו בחיי הגר ומת הגר ואין לו יורשים, אינו לוקה, כיון שהגברא הוא בר תשלומין אלא שהשעבוד פקע.

ט"ז: **מלקות בפאה** – כתיב "לא תכלה פאת שדך וכו' לעני ולגר תעזוב אותם". לר"ל כל זמן שלא מקיים "לעני ולגר תעזוב אותם" לוקה, ולרבי יוחנן אפשר להפריש פאה מהקמה או מהשדה או מהעומרים או מהכרי ואחר מירוח שנתייב במעשר, מעשר תחילה ואח"כ נתן פאה כדי שלא להפסיד לעני, שהרי לקט שכחה ופאה פטורים ממעשר. אבל אם טחן את החיטים קנאם בשינוי, וחייב מלקות לפי שביטל את העשה. ואפ"י לרבי ישמעאל דס"ל שיכול להפריש גם מן העיסה, הרי אם אכל את העיסה גם לשיטתו חייב.

מלקות באיסורי אכילה

האוכל ביניתא דבי כרבא (תולעת שבתוך הכרוב) לוקה משום שרץ השורץ על הארץ.

מתי חייב כמה מלקות-

אכל פוטייתא – שרץ המים לוקה ארבעה, שני לאוין נאמרו על שרץ המים, ועוד כתיב "לא תשקצו את נפשתיכם בכל השרץ השורץ על הארץ, ולא תטמאו בהם" שזה כולל גם שרץ המים וגם שרץ סתם, ויש כאן עוד ב' לאוין.

אכל נמלה חיה לוקה חמש. ב' הלאוין הנ"ל שנאמרו בכל שרץ, ועוד ג' לאוין נאמרו בשרץ הארץ.

אכל צרעה לוקה שש. ה' הלאוין הנ"ל, וכן הא דכתיב "וכל שרץ העוף טמא הוא לכם לא יאכלו". אבל אינו עובר על "לא תשקצו את נפשתיכם בבהמה ובעוף" דאיירי בבריות גדולות ולא בשרצים.

המרסק כמה נמלים (ואפ"י אחד, וזה תלוי בגודלו) והביא עוד אחד חי והשלימם לכזית, לוקה חמש משום הבריה ואחד משום כזית נבילה שכשבלעו הוא מת ומצטרף לכזית.

לא תשקצו – המשהה נקביו, או השותה בכוס של מקיזי דם, עובר משום בל תשקצו.

האוכל פירות שלא הופרש מהם מעשר עני אבל שאר המעשרות הופרשו, לרב לוקה אע"פ שאין במעשר עני קדושה שהרי הוא נאכל לזרים, וכרבי יוסי שבין אם לא הופרש ממנו כלל, בין הפריש תרומה גדולה ולא תרומת מעשר, או שהפריש תרומת מעשר ולא מעשר שני או מעשר עני, לוקה, דכתיב "לא תוכל לאכול בשערך" וילפינן גזירה שוה 'בשערך בשערך' מהא דכתיב "ואכלו בשערך ושבעו" דאיירי במעשר עני.

י"ז. לרב יוסף זה תלוי במחלוקת ר"א וחכמים לענין מעשר עני בדמאי, ש"ר"א א"צ להפריש מעשר עני מדמאי, ואפ"י א"צ לקרוא שם מעשר עני בדמאי, ולחכמים קורא שם וא"צ להפריש, (ואת שאר המעשרות תיקן יוחנן כהן גדול להפרישם ולעכבם לעצמו, ומעשר ראשון אוכלו כיון שהוא מותר לזרים, ומעשר שני אוכלו בירושלים, ומעשרות אלו צריך להפרישם אף לחכמים, דמעשר ראשון צריך להפריש ממנו תרומת מעשר וליתנה לכהן, דהיא במיתה לזרים, ומעשר שני הרי צריך לאוכלו בירושלים). ונחלקו אם בודאי לא הופרש חשיב טבל או לא. ולאב"י מהא שלא נחלקו בודאי מבואר שבודאי לא הופרש הוי טבל לכו"ע, ונחלקו אם נחשדו עמי הארץ על מעשר עני כיון דטריחא להו מילתא, או שלא נחשדו כיון דממונא הוא דאין בו איסור אכילה אלא גזל עניים, ורק על שאר המעשרות נחשדו כיון שאינם רוצים לתת תרומת מעשר לכהן ולאכול את המעשר שני בירושלים.

שיעור טבל לחיוב מלקות – לר"ש אכל טבל כל שהוא לוקה, כמו שנמלה שיעורה בכל שהוא, ולחכמים שיעורו בכזית, ושאיני נמלה שהיא כברייתה. לר"ל נחלקו בחיטה אבל קמח שאינו בריה לכו"ע בכזית. ולרבי ירמיה נחלקו גם בקמח, וכן מבואר בברייתא שרק לחיוב קרבן בשגגת כרת נאמר שיעור כזית. ולחכמים חטה לא חשובה בריה דאינה ברית נשמה.

השובר עצם **בפסח** טהור לוקה, אבל המותיר בטהור אינו לוקה מפני שהוא ניתק לעשה, וכן השובר עצם בפסח טמא אינו לוקה דכתיב "ועצם לא תשביו ב"ו בכשר ולא בפסול. (דין מלקות בנוטל אם על בנים נתבאר לעיל ט"ז).

דעת רבי שמעון בחיוב מלקות באכילת ביכורים וקרבתות

כתיב "והבאתם שמה עולותיכם וזבחיכם ואת מעשרותיכם ואת תרומת ידכם ונדריכם ונדבותיכם ובכורות בקרכם וצאנכם" ובהמשך כתוב "לא תוכל לאכול בשערך מעשר דגנך ותירושך ויצהרך ובכורות בקרך וצאנך וכל נדריך אשר תזור ונדבותיך ותרומת ידך".

ר"ש לומד שיש לאו מיוחד בכל אחד מהדברים המוזכרים בפסוק, דכיון שכל הדברים שהזכרו שם מוזכרים כבר בפסוק הראשון, א"כ היה צריך להיות כתוב "לא תוכל לאוכלם", וממה שחזרה התורה לפרטם לומדים לאו מיוחד מכל אחד, וכדלהלן. ולכן אף שאין מזהירים מן הדין (אפ"י למ"ד שעונשים מן הדין היכא דאיכא אזהרה), מ"מ יש כאן לימוד מיוחד שיש בהם מלקות. ולא הוי לאו שבכללות. כיון שה"לא תוכל" קאי אכל חד וחד, ורק היכא שהם כלולים בדבר אחד, כגון "מכל אשר יעשה מגופן היין, הוי לאו שבכללות).

ואמנם אם נדרוש את המקרא לפי הסדר א"א ללמוד את הדברים דלהלן מפני שכל דין בנוי על הדין שקדם לו, ור"ש סירס את הפסוק ודרשו. אמנם כתב רש"י שבכל הקדשים דלהלן לומדים מהפסוק מלקות באוכלם קודם זריקה, מלבד ביכורים (שארין בהם זריקה), אבל באופנים הנלמדים מק"ו אין עונשים מן הדין, ומה שמצינו שבאוכל קדשי קדשים חוץ לקלעים לוקה, המקור הוא מ"ובשר בשדה טריפה לא תאכלו".

האוכל ביכורים – לתנא דמתני' אם אכלם לפני קרייה של פרשת ארמי אובד אבי, לוקה, וזו שיטת ר"ע דס"ל שהקריאה מעכבת, ור"ע ס"ל כר"ש דיליף דין זה

מ"ותרומת ידבך", דביכורים כתיב "ולקח הכהן הטנא מידבך". דאין לומר שכוונת הכתוב שהאוכל ביכורים חוץ לחומה לוקה, דדין זה לומדים ק"ו ממעשר, שהוא קל מביכורים שהרי מותר לזרים, ואעפ"כ האוכלו חוץ לחומה לוקה. לחכמים הנחה לפני המזבח מעכבת בביכורים, דכתיב "והניחו לפני מזבח ד' " ושנה הכתוב לעכב, דכתיב "והנחתו לפני ד' ", אבל קריאה אינה מעכבת.

האוכל תודה ושלמים לפני זריקה לוקה, דכתיב "ונדבותיך". דאי איירי באוכלם חוץ לחומה, אפשר ללמוד דין זה ק"ו ממעשר, שהוא קל מתודה ושלמים, שהרי אינו טעון מתן דמים ואימורים לגבי מזבח.

זר האוכל בכור אפי' לאחר זריקה לוקה, דכתיב "ובכורות", דבמקום אחר לא נאמר בו אלא עשה, "ובשרם יהיה לך". דאי באוכל חוץ לחומה, אפשר ללמוד דין זה ק"ו ממעשר שהוא קל מבכור שהרי הוא מותר לזרים, ואי איירי לפני זריקה, אפשר ללמוד דין זה בק"ו מתודה ושלמים, דהם קלים מבכור שהרי אינם קדושים מרחה.

זר האוכל חטאת ואשם חוץ לקלעים אפי' לאחר זריקה לוקה, דכתיב "בקרן וצאנך", ובמקום אחר לא נאמר בו אלא עשה, "במקום קדוש תאכל בחצר אהל מועד". דאי באוכל חוץ לחומה, אפשר ללמוד דין זה ק"ו ממעשר. ואי איירי לפני זריקה, אפשר ללמוד דין זה ק"ו מתודה ושלמים. ואי איירי לאחר זריקה אם הוא זר, אפשר ללמוד דין זה ק"ו מבכור, שהרי הם קדשי קדשים ובכור הוא קדשים קלים.

האוכל עולה לאחר זריקה אפי' בפנים אפי' הוא כהן לוקה, דכתיב "נדררך", ובמקום אחר לא נאמר בו אלא עשה, "כליל היא". דאי איירי באוכלם חוץ לחומה, אפשר ללמוד דין זה ק"ו ממעשר. ואי איירי לפני זריקה, אפשר ללמוד דין זה ק"ו מתודה ושלמים, שהם קלים מעולה שהרי אינם עולים כליל. ואי איירי לאחר זריקה, אפשר ללמוד דין זה ק"ו מבכור. ואי איירי חוץ לקלעים, אפשר ללמוד דין זה ק"ו מחטאת ואשם.

י"ז: רבא אומר שיש פירכות לק"ו של ר"ש, דמעשר חמור מביכורים דאסור לאונן, וחמור מתודה ושלמים שכן טעון כסף צורה לפדיונו, דכתיב "וצרת הכסף בידך". ותודה ושלמים חמורים מבכור, שכן טעונים סמיכה ונסכים ותנופת חזה ושוק. ובכור חמור מחטאת ואשם שכן קדושתו מרחה. וחטאת ואשם חמורים מעולה, שכן מכפרים. וכולם חמורים מעולה, שיש בהם ב' אכילות, ואילו עולה היא כליל.

י"ח: זר שאכל עולה לפני זריקה חוץ לחומה, רבא אומר שלפי ר"ש לוקה חמש, משום חוץ לחומה, ומשום לפני זריקה, ומשום זר, ומשום חוץ לקלעים, ומשום אוכל עולה, (ואין כוונת רבא לחמשה חיובי מלקות, אלא לחמשה איסורים). ואינו לוקה משום "וזר לא יאכל כי קודש הם", כיון שאף לכהנים לא חזי וברישא דקרא כתיב "ואכלו אותם". ואין לוקה משום "ובשר בשדה טריפה לא תאכלו" המלמד שאסור לאכול בשר שיצא חוץ למחיצתו קדשי קדשים חוץ לקלעים, ועובר שהוציא ידו בשעת שחיטת אמו, דזמיא דשדה שאין בה מחיצות, דאין האיסור אלא בדבר שבפנים חזי. ואין לוקה משום "לא יאכל כי קודש" שמזה דרש ר"א שכל שבקודש פסול יש לאו על אכילתו, דאין האיסור אלא בדבר שהיה ראוי לפני שנפסל כמו נותר. ואמנם לוקה נמי משום "כליל תהיה לא תאכל" שמזה דרש ר"א שכל דבר שדינו כליל תהיה יש בו איסור אכילה, אלא שלא מנו אלא הלאווים הנלמדים מאותו פסוק.

י"ח: כהן שאכל חטאת ואשם לפני זריקה אינו לוקה, דאף דכתיב "ואכלו אותם אשר כופר בהם" ללמד שצריך לאכול רק אחר כפרה, לאו הבא מכלל עשה אינו לאו אלא עשה, דאי לאו הבא מכלל עשה הוא לאו, למה איצטרך למיכתב "את זה לא תאכלו" כיון דכבר כתיב "וכל בהמה וכו' אותה תאכלו". והא דכתיב "וכל זר לא יאכל

קודש" איירי בתרומה ולא בקדשים, דכתיב ברישא דקרא "איש איש מזרע אהרן" דבר השוה בזרוע של אהרן.

זר שאכל חטאת ואשם לפני זריקה פטור, דכתיב "ואכלו אותם אשר כופר בהם" דווקא היכא שכופר שיין האיסור "וזר לא יאכל".

אם הנחה וקריאה מעכבות בביכורים

רב הושעיא פוסק שקריאה אינה מעכבת בביכורים אלא רק הנחה. ואף דס"ל שהמפריש ביכורים לפני החג ועבר עליהם החג ירקבו, אין הטעם משום דקריאה מעכבת, אלא מפני שזמן זה אינו ראוי לקריאה, דכתיב בתר קרייה "ושמחת בכל הטוב", והיינו מעצרת עד החג שהוא זמן שמחת לקיטת פירות, (ואחרי החג עד חנוכה מביא ואינו קורא, דאז לא חלה חובת קרייה), וכדאמר רבי זירא שאף שבילה אינה מעכבת, מ"מ כל שאינו ראוי לבילה והיינו ס"א טאה, אין להביאם בכלי אהד, דבילה מעכבת בו.

ו"א שרבי יוחנן הוא זה שאמר שקריאה לא מעכבת בביכורים אלא רק הנחה, ואף דס"ל לרבי יוחנן שביכורים מותרים לכהנים משעת קרייה, ואם אינם ראויים לקרייה משראו פני הבית – משיכנסו לעזרה, זה אינו אלא לר"ש דס"ל קרייה מעכבת. והא דמבואר מדבריו שא"צ אפי' הנחה, היינו לשיטת ר"י ש"והנחתו" זו תנופה כמו "ולא נחם אלקים" שהוא מנחה אותו לד' רוחות מוליך ומביא מעלה ומוריד, אבל הנחה ממש לומדים מ"והניחו" וא"כ לא שנה עליו הכתוב לעכב, ורבא"י לומד תנופה מ"ולקח הכהן הטנא מידיך", דילף גז"ש יד יד משלמים, (וכן לומדים שכמו ששם בעיני בעלים וכהן, שהכהן מניח ידיו תחת ידי הבעלים ומניף, ה"ה הכא), ו"והנחתו" הכונה להנחה, ולדבריו הנחה מעכבת דשנה עליו הכתוב לעכב.

י"ט: לרב ששת הנחה מעכבת בביכורים ולא קרייה, וכמו שמבואר מדברי רבי יוסי בשם רבי ישמעאל, וכדלהלן.

ממתי זר חייב על אכילת ביכורים – לרבי יצחק זר חייב מיתה על אכילת ביכורים משיראו פני הבית, דס"ל כר"א שאם מקצתם בפנים ומקצתם בחוץ, מה שבחוץ הוא כחולין ומה שבפנים הוא כהקדש.

מעשר שני

העלאת ואכילת מעשר שני בזמן הזה – רבי יוסי אמר בשם רבי ישמעאל שאין להעלות מעשר שני בזמן הזה לירושלים ולאכול בלא פדיון, דכתיב "מעשר דגןך תירושך ויצהרך ובכורות בקרך וצאנך" הוקש מעשר לבכור, שאינו אלא בפני הבית, אמנם קדושת הארץ לא בטלה, ולכן צריך להפריש את המעשר ולפדותו. אמנם לולא ההקש אין ללמוד במה מצינו מבכור, דמה לבכור שכן טעון מתן דמים ואימורים לגבי מזבח, ואין להוכיח מביכורים, דמה לביכורים שכן טעונים הנחה, וליכא למילף בבמה הצד, דאיכא למיפרך מה לשניהם שכן יש בהם צד מזבח זה למתן דמים וזה להנחה. (ומזה שלא הזכיר מה לביכורים שהם טעונים קרייה, מבואר דס"ל שקריאה לא מעכבת. ורב אשי מוסיף דליכא למיפרך שיש בהם מצות קרייה, שהרי בגר אין מצות קרייה, כיון שאינו יכול לומר "אשר נשבע ד' לאבותינו").

והא דפשיטא ליה שבכור אינו נאכל בזמן הזה, מבואר דס"ל שקדושה ראשונה של בית המקדש קדשה לשעתה ולא לעתיד לבוא, "ולא קרינו ביה לפני ד' אלקיך", (דאי קדשה לעת"ל יכולים להקריב בכור אף בלי בית המקדש), ואף אם נזרק הדם לפני החורבן, ובשרו קיים אחרי החורבן, לומדים הקש דמו לבשרו, שצריך שיהיה זמן ראוי לזריקה במזבח. ואף שבקדשים אין לומדים מדבר שהוא עצמו נלמד בהקש, מעשר דגן הוא חולין ובחולין לומדים מדבר הנלמד בהקש, ואי אזלינן בתר מלמד שהוא קדשים, צ"ל שדם ובשר הם חדא מילתא.

י"ט: האוכל קדשי קדשים חוץ לקלעים, או קדשים קלים ומעשר שני חוץ לחומה לוקה, אף ששניהם

טהורים. ואם הוא או המעשר טמאים לוקה אף באוכלם בירושלים, דכתיב "ולא בערתי ממנו בטמא" בין שאני טמא והוא טהור, בין שאני טהור והוא טמא. ואזהרת טומאת הגוף מ"וטמאה עד הערב ולא יאכל מן הקדשים", ואזהרת טומאת עצמו מדכתיב "לא תוכל לאכול בשערך", לומר דהא דכתיב בבכור בעל מום "בשערך תאכלנו הטמא והטהור" שיותר לטמא וטהור לאכול מקערה אחת, והיינו שאע"פ שבכור בעל מום אסור בגיזה ועבודה, דכתיב "תזבח" ולא גיזה, "בשר" ולא חלב, "ואכלת" ולא לכלבך, מ"מ מותר לטמא לאכול, ואף טהור יכול לאכול עימו אחרי שהבכור טמא. זה אסור במעשר, והא דכתיב "ולא יאכל מן הקדשים כי אם רחץ בשרו במים" איירי במעשר שני, שהרי רחיצה מטהרתו למעשר ולא לקדשים.

פדיון מעשר שני

מעשר שני טהור פודים אותו אפי' פסיעה אחת חוץ לחומה, אע"ג דכתיב "כי ירחק ממך המקום", דכתיב "כי לא תוכל שאתו" והיינו לנטלו ולהביאו לפניו מן החומה, ואין הפסוק ממעט רק מעשר טמא וכדלהלן, דלא כתיב "לאוכלו".

מעשר שני טמא אפשר לפדותו אפי' בירושלים, דכתיב "כי לא תוכל שאתו", ולא כתיב "ליטלו", ושאת היינו אכילה דכתיב "וישא משאות מאת פניו".

הנושא את המעשר, והוא נמצא חוץ לירושלים והמעשר בפנים, א"א לפדותו מפני שקלטהו מחיצות. ואם האדם בפנים והמעשר בחוץ ג"כ א"א לפדותו, דכתיב "כי ירחק ממך המקום" והיינו ממילואך מילואיך היינו משא, וא"כ המקום אינו רחוק ממילואו, ורב פפא מסתפק מה הדין אם אוחד את המעשר ע"י קנה, האם כיון שאינו על כתפו הוי כמונח על הארץ, או שכיון שהוא אוחדו זה בכלל משאו. תיקו. ובגמ' לקמן (כ.) דעת רבינא דחשיב כנכנס לירושלים.

מעשר שני אין חייבים עליו אלא **משראה פני החומה**, דכתיב "לא תוכל לאכול בשערך", וכתוב "לפני ד' אלוקיך תאכלנו" ללמד שרק היכא דקרינו ביה תאכלנו קרינו ביה לא תוכל לאכול.

כהן שיש בידו תאנה של טבל, ואמרו שתרומתה בעוקצה, ומעשר ראשון בצפונה, ומעשר שני בדרומה והוא בירושלים, (וס"ל להאי תנא שצריך לומר מהו מקום המעשר, דבעינן "ראשית" ששיריה ניכרים, והא דתנן שני לוגין שאני עתיד להפריש וכו', ס"ל ש"צ ש"יירה ניכרים), ואם היא שנת מעשר עני איירי שאמר ומעשר עני בדרומה, ואכל תאנה זו, לוקה אחת, כיון שלא הפריש תרומת מעשר, ואם הוא זר לוקה שתיים (ואילו היתה טבל היה לוקה אחת). **ואם הכניס את התאנה בהיותה טבל**, אם נסבור שמתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמיון, נחשב שנכנסה לירושלים, ואם אכלה מחוץ לירושלים לוקה גם משום אכילת מעשר מחוץ לירושלים.

כ. פירות שנכנסו לירושלים ויצאו – אם נכנסו לפני גמר מלאכה למעשר, לכו"ע אפשר לפדות בכל מקום את המעשר שני שלהם ולאכולם, דכיון שלא נגמרה מלאכתם לא אמרינן דכמי שהורמו דמיון, אבל אם עברו בירושלים אחרי שנגמרה מלאכתם, לב"ש צריך להחזיר את המעשר שני לירושלים דכמו שהורמו דמיון, ולב"ה יכול לפדותם בכל מקום ולאכולם. הגמ' אומרת שדין זה הוא גם אי נימא דמתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמיון, דמחיצה לקלוט דרבנן, ולא גזרו רבנן היכא שאין המעשר בעין.

כתיב (ויקרא י"ט) "לא תקיפו פאת ראשכם, ולא תשחית את פאת זקנו. ושרט נפש לא תתנו בבשרכם, וכתובת קעקע לא תתנו בככם". עוד כתיב (שם כ"א) "לא יקרחו קרחה בראשם, ופאת זקנם לא יגלחו ובבשרם לא ישרטו שרשט". וכתוב (דברים י"ד) "לא תשימו קרחה בין עיניכם למות". ולהלן יבואר פרטי לאוין אלו.

איסור עשית קרחה

הקורח קרחה בראשו על המת חייב מלקות דכתיב "לא יקרוח", ואם קרח כמה קריחות חייב על כל אחת דכתיב

"קרחה", וחייב על קרחה בכל הראש (ולא דווקא בין העיניים, אע"ג דכתיב "ולא תשימו קרחה בין עיניכם"), דכתיב "בראשם", ודינים אלו הם בין בכהנים (שריבה בהם הכתוב מצוות יתירות) בין בישראל, גזירה שוה 'קרחה קרחה', וכן לומדים מזה שהאיסור הוא רק בקרחה על המת.

כז: והא דאיצטריך קרא לחייב על כמה קריחות, איירי בכך חמש אצבעותיו בסם, והניחם על הראש, דאין ההתראה חלה על אצבע אחת יותר מעל חברתה, ולא היו התראת ספק כיון שלאותר מתברר אם הוא חושש להתראה, אבל בהתראה אחת והוא קרח כמה קריחות בזה אחר זה, חייב אחת, ואם יש כמה התראות פשיטא שחייב על כל אחת, כדמצינו בנזיר השותה יין.

שיעור קרחה - י"א שהשיעור כדי שיראה בשר ערום מראשו, וי"א שהשיעור הוא כגריס, וי"א כשתי שערות, וי"א שאין שיטה שהשיעור כשתי שערות אלא כעדשה. ולגבי שבת לאיסור גזוז מצינו שהשיעור כמלוא פי הזוג – חוד המספריים, והיינו שתי שערות, ולר"א חייב באחת. ואם ליקט לבנות מתוך שחורות לכו"ע חייב אף באחת כיון שאדם מקפיד על שיער לבן אחד שבין שערות שחורות, כדי שלא יראה זקן, ואפי" בחול אסור משום "לא ילבש גבר שמלת אשה".

איסור הקפת הראש

המקיף פאת ראשו חייב מלקות.

מקום פאת הראש - פאת ראשו היינו סוף ראשו, שהראש הוא כשתי חתיכות נפרדות, מקום השיער ומקום הפנים והזקן, והמקיף פינת שיער הראש, והיינו שהשווה צדעיו והיינו מקום השיער שבצדי ראשו, בין אחורי אגזנו לפדחתו, לאחורי אגזנו ופדחתו שאין שם שיער.

אם הקיף בשתי הצדדים חייב שתיים, דכל אחת היא פאה.

איתא בברייתא שבין המקיף בין הניקף לוקים. הגמ' שואלת מה עשה הניקף, והגמ' מתרצת דהיינו לר"י המחייב מלקות בלאו שאין בו מעשה, ו"לא תקיפו" היינו שלא תניחו להקיף, או דכיון ד"תקיפו" הוא לשון רבים זה כולל גם את הניקף. או דאייירי שהקיף לעצמו וחייב משום מקיף ומשום ניקף. או במס"יע שמזמן את השערות למקיף.

איסור השחתת הזקן

המשחית פאת זקנו חייב חמש פעמים מלקות, דיש לזקן ה' פאות, שתיים מכאן ושתיים מאכאן, והיינו בין פרקי הזקן פאה אחת למעלה ליד האוזן, במקום שעצמות הלחי התחתון נפרדות שם משאר הראש, והפאה היא המקום שעצם הלחי בולטת לחוץ, ופאה שניה למטה בסוף הלחי, במקום שיש עצם קטנה שמחברת בין הלחיים, וכן בצד השני, ואחת מלמטה בסנטר. ולר"א אם ניטלו כולם יחד אינו חייב אלא אחת, דס"ל שכולם לאו אחד.

אינו חייב עד שייטלנו בתער, דכתיב לגבי כהנים "ופאת זקנם לא יגלחו" וכתיב לגבי ישראל "לא תשחית את פאת זקנך" ולומדים אחד מהשני בגז"ש פאת פאת, והיינו גילוח שיש בו השחתה שזה תער, ולר"א אפי' נטלו במלקט או בריהטני שהוא משחית אך אין דרך לגלח בו, חייב, דס"ל שגם הם עושים גילוח, אבל במספרים מותר כיון שאינם משחיתים, שאינם חותכים את השיער בצד העיקר כמו תער.

איסור משרט על המת

המשרט – עושה חבורה בעצמו שריטה אחת חייב מלקות, ודווקא ששרט על המת מחמת הצער, אבל אם שרט על ביתו שנפל וכדו' אינו לוקה, דכתיב "ושרט לנפש".

שרט ה' שריטות על מת אחד חייב על כל שריטה דכתיב "ושרט", ולא כתיב "לנפש לא תשרט" אי נמי מו' ד"ושרט" דרשנין.

לרבי יוסי המשרט שריטה אחת על חמש מתים חייב חמש דכתיב "לנפש", (ולשיטתו מה שחייב רק בשרט על מת לומדים מגדידה, דשריטה וגדידה אחת היא, ותירויהו בין ביד בין בכלי).

כ"א: לשמואל המשרט בכלי חייב שתיים, והיינו כרבי יוסי דשריטה וגדידה אחת היא, אבל י"א דשריטה ביד וגדידה בכלי, ובברייתא איתא שעל מת חייב בין ביד בין בכלי כיון שנאמר איסור גם על שריטה וגם על גדידה, אבל על עבודת כוכבים ביד חייב שכיון שיש עבודת כוכבים שדרך עבודתה בכך, ממילא הוי עבודה גמורה ובכל עבודת כוכבים חייב, ובכלי פטור. והגמ' שואלת שהדרך לעבוד בכלי, דכתיב "ויתגודדו כמשפטים בחרבות וברמחים", והגמ' אומרת שיש לשנות בברייתא שביד פטור ובכלי חייב.

איסור עשית כתובת קעקע

כתב ולא קעקע או קעקע ולא כתב פטור, ואינו חייב עד שיכתוב ויקעקע שיכתוב בסם או בסיקרא ואח"כ יקעקע הבשר במחט או בסכין כדי שיכנס הצבע בין העור לבשר ויראה שם כל הימים.

חייב בין בדיו בין בכחול, בין בכל דבר שהוא רושם.

לר"ש אינו חייב עד שיכתוב שם עבודת כוכבים, דכתיב "וכתובת קעקע לא תתנו בכם אני ד' ", אני ולא אחר. ולת"ק חייב בכל דבר, ואף לר"ש איסורא איכא אלא שאין מלקות רק בשם עבודת כוכבים.

אסור לאדם לתת אפר מקלה על מכתו מפני שזה נראה ככתובת קעקע והוא חזק ומקעקע מקום המכה והרושם נשאר לאחר זמן, אבל בעפר בעלמא מותר, ורב ביבי בר אביי הקפיד אפי' על מכה של הקזת דם, ולרב אשי כל מקום שיש מכה מותר, דמכתו מוכיחה עליו.

דיני שפוד שצלו בו בשר אסור טלטלו אלא שומטו ומניחו בקרן זוית, וגומות ששתי שערות צריך שיהיה בעיקרם גומות, וגומות מועילים בלי שערות, אמרם רב מלכיו, ודיני בלורית שהמספר נכרי כיון שהגיע לבלוריתו שומט ידו ויניח מכל צד שיעור ג' אצבעות, אפר מקלה הנ"ל, וגבינה של בית אונייקי אסורה באכילה ומותרת בהנאה, מפני שמחליקים פניה בשומן חזיר, אמרם רב מלכיא, ושפחות שהלכה כר"א שגם אשה שהכניסה לבעלה מאה שפחות כופה אותה לעשות בצמור, יש מחלוקת אם זה מדברי רב מלכיא או רב מלכיו.

חילוקי לאוין

נזיר - אם היה שותה יין או נטמא למתים או מגלח כל היום, והתרו בו פעם אחת על אותו איסור שעבר, חייב אחת, ואם התרו בו בכל פעם שעבר חייב על כל פעם שהתרו בו ועבר.

כ"א: כלאים - הלבוש כלאים כל היום אינו חייב אלא אחת, אך אם אמרו לו אל תלבש ופשט ולבש חייב על כל פעם. לרב ביבי איירי שהכניס והוציא ידו בבית יד אונקלי שרוול החלוק, לרב אחא בריה דרב איקא איירי שהכניס והוציא ממש, ולרב אשי אף בשהה זמן לפשוט וללבוש חייב.

ח' לאוין השייכים בחרישה אחת

יש חורש תלם אחד וחייב משום ח' לאוין - והיינו שחרש בשור וחמור ועבר על "לא תחרוש בשור ובחמור", שהם מוקדשין כבור שור או חמור, ועבר על "לא תעבוד בכבור שורך", וחרש כלאים בכרם וחיפה את הכלאים ועובר משום "שדך לא תזרע כלאים", וזה היה בשביעית ועובר משום זרע, וביו"ט ועובר משום חורש, והוא הולך אחר מחרשתו במקום טמא, והוא כהן ונזיר, וכתיב בכהן "לנפש לא יטמא בעמיו", ובנזיר כתיב "על כל נפשות מת לא יבוא". ואמר להם חנניה בן חכינאי שאפשר להוסיף גם שהיה לבוש כלאים, אמרו לו שזה ענין אחר שאינו שייך לחרישה, ואמר להם שגם נזיר וכהן זה ענין אחר. ואינו לוקה משום זרע ביו"ט, דאין חילוק מלאכות ביו"ט או משום שלא יצאה הבערה לחלק, או משום שביו"ט אין חיוב כרת וחסאת אלא מלקות.

לרבי ינאי המחפה כלאים לוקה משום זרע, לכו"ע. אמנם ממתני' המחייבת בחורש משום כלאים ליכא ראיא, די"ל דמתני' כר"ע המחייב במנכש או במחפה כלאים, דס"ל

שאף המקיים לוקה דכתיב "כלאים שדך לא", אבל לרבנן מחפה אינו לוקה, אבל מנכש שעוקר עשבים רעים כדי שיגדלו האחרים, יותר יש לחייבו משום זרע.

כ"ב: איסורים נוספים השייכים בחורש תלם אחד-

בחורש תלם אחד שייך שיתחייב משום זורע בנחל איתן דכתיב "אשר לא יעבד בו ולא יזרע". ומשום מוחק את ד' בהליכתו דכתיב "ואבדתם את שמם וכו' לא תעשון כן לד' אלוקיכם". ומשום קוצץ בהרת דכתיב "השמר בנגע הצרעת". ומשום מזיח חושן מעל האפוד ומסיר בדי ארון, דכתיב "לא יסורו" "ולא יזח החושן". ומשום חורש בעצי אשירה דכתיב "ולא ידבק בידך", ומשום קוצץ אילנות טובות דכתיב "כי ממנו תאכל ואותו לא תכרות".

ואם נשבע שלא יחרוש ביו"ט, לא חלה השבועה משום דמושבע ועומד מזה סיני וילפינן מ"להרע או להיטיב" שאין שבועה חלה לבטל מצוה, ואם נשבע גם על חול, מייגו דחלה השבועה לגבי חול חלה אף לגבי יו"ט, אלא דתנא דמתני' ס"ל שאף באיסור כולל לא חלה השבועה על יו"ט. איסור כולל היינו שהאיסור החדש אוסר דברים נוספים, ואם באותו דבר עצמו נוסף איסור זה איסור מוסיף.

נזיר שמשוון שקיבל נזירותו ע"י מלאך אינו יכול להשאל על נזירותו, ומותר לו להטמא למתים.

המבשל גיד בחלב ביו"ט ואכלו לוקה משום אוכל גיד, ומשום מבשל ביו"ט שלא לצורך, ומשום מבשל בשר בחלב, דס"ל יש בגידים בנותן טעם, ומשום אוכל בשר בחלב, ומשום הבערה אינו לוקה דאין חילוק חטאות ביו"ט, ואם הוא נבילה לוקה משום נבילה, ואם בישל בעצי אשירה לוקה משום "ולא ידבק בידך" ומשום "ולא תביא תועבה אל ביתך", ואם בישלו בעצי הקדש לוקה משום "ואשריהם תשרפון באש וכו', לא תעשון כן לד' אלוקיכם".

המרביע שור פסולי המוקדשין לוקה שתיים אפי' בהרביעו על מינו, והמנהיג בשור פסולי המוקדשין לוקה, שהרי עשאו הכתוב כשני גופים חולין וקדשים, חולין שהרי מותר באכילה מחוץ לפתח אהל מועד, וקדשים שאסור בגיזה ועבודה, וכן אסור להנהיג בו אפי' בפני עצמו, דחולין וקדשים הוי כלאים.

דיני מלקות

מנין המלקות - לרבנן לוקה ארבעים חסר אחת, דכתיב "במספר ארבעים", והיינו מנין שהוא משלים את סכום הארבעים, דהא לא כתיב ארבעים במספר, (ואמר רבא כמה טפשאי אינשי דקיימי מפני ס"ת ולא מפני גברא רבה, שהרי כתוב ארבעים ורבנן אמרו ל"ט). ולר"י לוקה ארבעים שלימות, והמכה היתירה היא בין כתפיו, דכתיב "מה המכות האלה בין ידך, ואמר אשר הוכתי בית מאהבי", (ולרבנן איירי בתינוקות של בית רבן).

אין לוקה לפי אומד אלא **מנין הראוי להשתלש**.

כ"ב: האם לוקה כשיש שינוי באומד-

במתני' איתא שאם אמדוהו שיכול ללקות ארבעים, ואמדוהו שוב שאין יכול ללקות ארבעים, או שמתחילה אמדוהו ל"ח מלקות ואח"כ אמדוהו לארבעים, אם כבר לקה מקצת אינו לוקה עוד, ומשמע שאם עדיין לא לקה, לוקה.

ובברייתא איתא שאם יש שינוי באומד מארבעים לפחות מארבעים, או מפחות מארבעים לארבעים פטור אע"פ שעדיין לא לקה.

הגמ' מתרצת שיש לחלק בין היכא ששתי האומדנות היו באותו יום שכיון שמצב האדם לא משתנה באותו יום תולים שטעו באומד, ולכן אם עדיין לא לקה, היכא שפעם השניה אמדוהו לפחות ממתני' לו עד שיבריא ויאמדוהו שוב, ואם אמדוהו בפעם השניה ליותר נותנים לו כמו האומד השני. אמנם אם כבר לקה, אם אמדוהו שיכול ללקות פחות אינו לוקה עוד כיון שכבר נתבזה בבית דין, ואם אמדוהו שיכול ללקות יותר, בזיון בית דין להחזירו. לבין היכא שב' האומדנות היו בב' ימים שאז תולים שהשתנה מצבו ביתיים,

ולכן אם בפעם השניה אמדוהו לפחות אינו לוקה, כיון שנתבזה באומד הראשון, ואם אמדוהו ליותר אינו לוקה אלא אומד ראשון, דאומד גמור הוא.

עבר עבירה שיש בה ב' לאוין כגון חורש כלאים בכרם בשור וחמור, ואמדוהו על שני הלאוין למ"ב מלקות, לוקה מה שאמדוהו ופטור שג' המלקות נחשבים אומד על הלאו השני, אבל אם אמדוהו שיכול ללקות רק מ"א מלקות וכיון שזה לא ראוי להשתלש לוקה ל"ט, כשמתרפא צריך ללקות על הלאו השני.

סדר ואופן נתינת המלקות-

יש עץ גנובה שתי אמות או אמה וחצי, והוא נעוץ בקרקע, והלוקה כפוף על אותו עמוד וידיו למטה, וכופת שתי ידיו על העמוד משני הצדדים.

חזן הכנסת (-השמש) מושך את בגדיו, אם נקרעו נקרעו ואם נפרמו במקום התפר נפרמו, עד שמגלה את ליבו, דכתיב "ונקלה".

כ"ג. דיני הרצועה- הרצועה היא של עגל (דכתיב "ארבעים יכנו" וסמך ליה "לא תחסום שור", וכן לומדים מסמוכים שאין כופים יבמה להתייבם למוכה שחין, ושכל המבזה את המועדים -חול המועד, כאילו עובד ע"ז, ושהמדבר או מקבל לשון הרע או מעיד עדות שקר, ראוי להשליכו לכלבים), והיו כופלים ב' רצועות לשניים, הרי כאן ארבע, דכתיב "והפילו" (ולא כתיב "ויטהו"), ושתי רצועות של חמור עולות ויורדות בה (שיבוא מי שמכיר אבוס בעליו ויפרע ממי שאינו מכיר), אורך היד טפח, ורוחב הרצועה טפח, וראש הרצועה מגיע עד פי כריסו, שאע"פ שהאבן היתה מאחריו, המכה היה מטה עצמו לצד ומכהו ברוחו. לאב"י כל אחד עושים רצועה לפי גודלו, ולר"ב לא היו הרבה רצועות, אלא אפשר להדק או להאריך את הרצועה.

חזן הכנסת עומד על אבן מאחורי הלוקה, ומכה אותו שלישי מלפניו ושתי שלישי מלאחריו, דכתיב "לפניו כדי רשעתו במספר" לפניו רשעה אחת ולאחריו שתיים. ומגביה את הרצועה בשתי ידים ומכה ביד אחת כדי שהמכה תבוא ממנו, ומכה בכל כוחו.

הנלקה מוטה בשעת המלקות, ואינו עומד או יושב, שנא' "והפילו השופט",

קריאת הפסוקים- הקורא קורא את הפסוקים "אם לא תשמור לעשות וכו', והפלה ד' " וכו', וחוזר לתחילת המקרא, "וכן ושמרתם את דברי הברית" וכו', וחותרם "והוא רחום יכפר עוון" וכו', דכתיב "בקורת תהיה" בקרייה תהא. אם לוקה הרבה הוא מאריך בקריאה, ואם לוקה מעט הוא מקצר, כדי לסיים בסיום המלקות, ואם לא צמצם חוזר לתחילת המקרא.

הגדול שבדיינים קורא והשני מונה והשלישי אומר הכהו. אם הנלקה מות תחת ידו פטור, אך אם המלקה הוסיף בשוגג מכה ומות גולה. ואסור להוסיף על המנין אפי' מכה מועטת, והא דכתיב "מכה רבה" היינו שהמלקות יהיו מכה רבה.

אם נתקלקל ברעי או במים פטור דכתיב "ונקלה" והרי נקלה. לר"מ בין איש בין אשה דווקא ברעי פטורים ולא במים, ולר"י האיש ברעי והאשה אף במים, ולחכמים בין איש בין אשה בין ברעי בין במים. והפטור הוא בין אם נתקלקל במכה הראשונה אפי' לפני שלקה אם כבר הרים ידו, בין אם נתקלקל אח"כ, אבל אם נתקלקל לפני המלקות לוקה, ואם אמדוהו שיתקלקל כשילקה פטור, אבל אם אמדוהו שיתקלקל כשיצא מבית דין לוקה.

לת"ק יהיו החזנים חסירי כח ויתירי מדע, ולרבי יהודה אפי' חסירי מדע ויתירי כח, ולר"ב מסתבר כרבי יהודה, דכתיב "לא יוסיף וכו' פן יוסיף", ואם הם יתירי מדע א"צ להזהירם, ולרבנן צ"ל שאין מזרזים אלא למזרז.

אם כפתוהו ורץ וברח פטור.

נפסקה הרצועה במכה השניה פטור, אבל בראשונה שהגביה ידו ועדיין לא לקה, חייב.

כ"ג. אם מלקות פוטרים מכת- לרבי חנניה בן גמליאל חייבי כריתות שלקו נפטרו מחיוב הכרת, דכתיב "ונקלה אחר לעינך" כיון שלקה הרי הוא כאחיו. וכן הלכה. ואמר רבי יוחנן שחלוקים על רחב"ג. ומהא דתנינא שהחילוק בין שבת ליום הכיפורים הוא שזה זדונו בידי אדם וזה זדונו בכרת, אין ראייה שמלקות לא פוטרים מכת, ד"ל שזה אליבא דרבי יצחק דס"ל שאין מלקות בחיבי כריתות, (ויליף ממה שהתורה כתבה כרת באחותו, אע"פ שהיא בכלל כרת דשאר עריות), ולר"ב אשי"ל הכונה שעיקר זדונו בידי שמים דהכרת הוא עיקר החיוב, שהוא חמור ממלקות.

שכר המצוה וההימנעות מעבירה- לרבי חנניה בן גמליאל אם העובר עבירה אחת נוטל נפשו עליה, כ"ש שהעושה מצוה אחת תנתן לו נפשו, שהרי מידה טובה מרובה פי חמש מאות ממידת פורענות. ור"ש לומד ענין זה מדכתיב "ונכרתו וכו' אשר יעשה אותם האדם וחי בהם", ומבואר שכל מי שישב ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כעושי מצוה. רשב"י לומד ממה שהזוהירה התורה "רק חזק לבלתי אכול הדם" אע"פ שנפשו של אדם קצה ממנו, וכ"ש שגזל ועריות שאדם מתאוה להם יזכה לו ולכל צאצאיו עד סוף כל הדורות.

ג' דברים עשו בית דין של מטה והסכימו בית דין של מעלה- מקרא מגילה דכתיב "קיימו וקיבלו", קיימו למעלה מה שקיבלו למטה. להתיר שאלת שלום בשם ואין בזה משום מוציא שם שמים לבטלה, לישנא אחרינא שאדם חייב לשאול לשלום חבירו בשם, (ואנו מזכירים שלום שהוא שמו של הקב"ה), וכמו שאמר בועז לקוצרים "ד' עמכם" והסכים החיל". הבאת מעשר לבית ד' ויהיו הכהנים והלוים שוים בו כמו שתיקן עזרא וכן עשה חזקיהו, או שהכונה שיתנו מעשר גם מפירות וירקות, דכתיב "הביאו את כל המעשר וכו' והריקותי לכם ברכה עד בלי די", והיינו שייבלו שפתותיכם מלומר ד'.

בג' מקומות הופיעה רוח הקודש בבית דין- י"מ שנתגלתה להוכיח בשעת הצורך, וי"מ שנשמעה בקול רעש גדול. בבית דין של שם (והיינו בניו ותלמידיו, שהרי שם עצמו כבר מת), דכתיב "צדקה ממני", ודילמא זינתה גם עם אחר, אלא יצאה בת קול ואמרה ממני יצאו כבושים דברים נעלמים, שיהודה היה מלך. והיא כיון שהיתה צנועה בבית חמיה זכתה שיצאו ממנה מלכים, ולכן גזר הקב"ה שיצא זרע משניהם. אי נמי שממנה יצאו דוד ומשיח שיכבשו את העולם. בבית דין של שמואל, שאמר שמואל לעם "את שור מי רצותי" וגו', וכתוב ויאמר עד", והיינו רוח הקודש, מדלא כתיב "ויאמרו". בבית דין של שלמה, דכתיב "תנו לה את הילד החי וכו' היא אמו", ורוח הקודש אמרה דבר זה, דאל"כ שמא היא הערימה. ור"ב דוחה שאולי ביהודה לפי החשבון זה ממנו, ואין מחזיקים שבה עליה אחר. ובשמואל ישראל נקראים בלשון יחיד, וכדכתיב "ישראל נושע בד' ". ושלמה הבין שהיא אמו ממה שרק היא ריחמה עליו. ועל כן הגמ' מסיקה שרבי אלעזר קיבל זאת מרבותיו ולא למד מהפסוקים.

תרי"ג מצוות

כתב המאירי: כל המצוות פונות אל תכלית אחת, והוא התכלית שראוי לכל משכיל להדרין עליו כל פעולותיו, והוא הכונה לעבודת השם, והוא שאמרו 'וכל מעשיך יהיו לשם שמים', והוא שדרשו בכאן על כלל המצוות בא חבוק והעמידן על אחת שנאמר "וצדיק באמונתו יחיה".

רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות לאסור גם דברים שבלאו הכי האדם קץ בהם, כדי שיקבלו

שכר על הפרישה מהם, שנא' "ד' חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר".

תרי"ג מצוות נאמרו למשה, שס"ה לאוין כמנין ימות החמה שבכל יום מזהירים אותו שלא יעבור, ורמ"ח עשין כנגד אבריו של אדם שכל אבר אומר לו עשה מצוה.

תורה ציוה לנו משה- תורה בגימטריא תרי"ג, אנוכי ולא יהיה לך שמענו מפי הגבורה.

כ"ד. דוד העמיד המצוות על י"א שאם נטיל על הדורות האחרונים שאינם צדיקים כי"כ לקיים את כל התרי"ג אין לך אדם שזוכה, ולכן העמידם על י"א כדי שאם יקיימום יזכו, שנא' "מי יגור באהליך וכו', הולך תמים (כאברהם), פועל צדק (כאבא חלקיהו), דובר אמת בלבבו (כרב ספרא שנתרצה בליבו בזמן ק"ש למכור בפחות, ולא הסכים לקבל יותר), לא רגל על לשונו (כיעקב שלא רצה לשקר עד שאימו הכריחה על פי הדיבור), לא עשה לרעהו רעה (שלא ירד לאומנות חבירו), וחרפה לא נשא על קרובו (המקרב את קרוביו), נבזה בעיניו נמאס (כחזקיהו שגירר עצמות אביו), ואת יראי ד' יכבד (כיהושפט שהיה עומד מכסאו כדי לחבק ולנשק ת"ח וקורא רבי רבי מרי מרי), נשבע להרע ולא ימיר (כרבי יוחנן), כספו לא נתן בנשך (אפי' לעכו"ם כדי שלא יבוא להלות לישראל בריבית), ושוחד על נקי לא לקח (כרבי ישמעאל ברבי יוסי שהקדים האריס להביא לו מהפירות שהיה צריך להביא, ולא לקח כדי להיות לו דין), עושה אלה לא ימוט לעולם". ורבן גמליאל היה בוכה משום שסבר שמי שלא עושה הכל ימוט, ואמרו לו שדי באחת מדלא כתיב עושה כל אלה, וכמו ש"אל תטמאו בכל אלה" זה אפי' באחת מהם.

ישעיהו העמידם על שש- "הולך צדקות (כאברהם), דובר משרים (שאינו מקניט חבירו ברבים), מואס בבצע מעשקות (כרבי ישמעאל בן אלישע שלא נטל ראשית הגז מאדם שבא לדון לפניו, והיה רגיל לתת מתנותיו לכהן אחר), נוער כפיו מתמוך בשוחד (כרבי ישמעאל ברבי יוסי וכנ"ל), אוטם אזנו משמוע דמים (שאינו שומע זילותא דת"ח ושותק, וכר"א בר"ש ונראה לאשתו אחרי מותו ויצאה תולעת מאוזנו, לפי שפעם אחת שמע זילותא דת"ח ושתק, וכיון שהיה רגיל לדקדק בכך הקפיד הקב"ה על אותה פעם שלא מיחה), ועוצם עיניו מראות ברע (זה מי שאינו מסתכל בנשים בשעה שעומדות על הכביסה), וכו', הוא מרומים ישכון".

מיכה העמידם על שלש- "עשות משפט (דין), ואהבת חסד (גמ"ח), והצנע לכת (הוצאת המת והכנסת כלה, שאף שאין דרך לעשותם בצינעא יעשה בצינעא, וכ"ש דברים שדרך לעשותם בצינעא).

ישעיהו העמידם על שתיים- "שמרו משפט ועשו צדקה".

חבוקק העמידם על אחת- "וצדיק באמונתו יחיה".

ד' גזירות גזר משה על ישראל- שישכנו לבטח כשהיו צדיקים כיעקב, ושלא תהיה להם מנוחה בגלות, ושבתים יענשו על חטאי האבות, ושיאבדו בגוים, וד' נביאים ביטלו גזירות אלו.

ר"ג וראב"ע ורבי יהושע בכו כששמעו קול המונה של רומי, מפני שעובדי עבודה זרה שקטים ואילו ביהמ"ק שרוף, ור"ע היה מצחק שאם לעוברי רצונו כך ק"ו לעושי רצונו.

כ"ד: ופעם אחת קרעו בגדיהם כשהגיעו להר הצופים, וכשראו שועל יוצא מקודש הקדשים בכו דכתיב "והזר הקרב יומת" ועכשיו יש שם שועלים, ור"ע היה מצחק מפני שכשנתקיימה נבואתו של אוריה "ציון שדה תחרש" בידוע שתתקיים נבואתו של זכריה "עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים, ונתחמו.

מסכת שבועות

ב. שתיים שהם ארבע-

הדברים דלהלן יש בהם ארבעה פרטים, שניים מהם מפורשים בתורה, ועוד שני אופנים נלמדים מרובי הפסוקים.

שבועות של ביטוי שפתיים, הכתוב בויקרא בדיני קרבן עולה ויורד, שתיים כמון שנשבע שיאכל שזה להיטיב, או שלא יאכל שזה להרע, שמענה את עצמו, והיא לכל דבר שנשבע שיעשה או לא יעשה דבר מסוים, דכתיב "להרע או להיטיב", (ומרבים מהפסוקים גם דברים שאין בהם הרעה או הטבה, אבל גם הם כוללים), ושהם ארבע היינו לשעבר, שנשבע שעשה או לא עשה דבר מסוים.

ידעות הטומאה -חיוב קרבן עולה ויורד על טומאת מקדש וקדשיו בשוגג, שתיים -שנכנס למקדש או אכל בשר קודש בטומאה, דכתיב "ונעלם ממנו והוא טמא" – שנעלם ממנו שהוא טמא, ו"ידעות" היינו משום שאינו חייב אא"כ ידע מתחילה שנטמא ואח"כ נעלם ממנו ולאחר מעשה נודע לו שחטא, שהם ארבע שנעלם ממנו שזה קודש או שזה מקדש. (ולא תני העלמות הטומאה, דבא ללמד דין מיוחד בשבועות שאינו חייב אא"כ ידע מתחילה (כמבואר לקמן י"ד)).

יצאות השבת -המוציא בשבת מרשות היחיד לרשות הרבים חייב, דכתיב "ויצו משה ויעבירו קול במחנה" וכו' ומתרגם 'לא תפיקו מרה"י לרה"ר', שתיים -העומד בחוץ או בפנים ועקר חפץ מרה"י והוציא והניח ברה"ר, שהם ארבע העומד בפנים או בחוץ ועקר חפץ מבחוץ והכניסו לפנים, שכשם שהקפידה תורה על הוצאה מרשות לרשות ה"ה הכנסה.

מראות נגעים -שהמצוה מביא עליהם קרבן לטהרתו, והם כתובים בפסוקים, והם חלוקים במראיהם, שניים -שאת ובהרת, שהם ארבעה - שיש לרבות תולדה לזו ותולדה לזו.

קרבנות הכפרה על טומאת מקדש וקדשיו

אסור לטמא להכנס למקדש או לאכול קדשים, ואם עשה כך הוא צריך כפרה. ודרכי הכפרה על עון זה הם כדלהלן: קרבן עולה ויורד בא רק אם ידע בתחילה ובסוף, שעיר הפנימי של יוה"כ אם ידע בתחילה ולא בסוף, והוא תולה להגן מן היסורים עד שידע ויביא קרבן עולה ויורד, ואם לא ידע בתחילה, ובסוף ידע או לא ידע, יש מחלוקת אם הוא מתכפר בשעיר החיצון של יוה"כ, או בשעיר רגלים, או בשעירי ראשי חדשים, וכדלהלן. עוד יבואר מה מכפר על זדון טומאת מקדש וקדשיו, וכפרת שעיר המשתלח על שאר עונות.

אם ידע בתחילה שנטמא ובסוף שאכל את הקודש או נכנס למקדש בטומאה, ובאמצע נעלם ממנו שהוא טמא או שזה קודש או מקדש, חייב קרבן עולה ויורד -לשעיר חטאת בהמה, ולעני עוף, ולדל שבדלים עשירית האיפה (והיא מנחת חטאת האמורה בכל מקום).

ואם ידע רק בתחילה, שעיר הנעשה בפנים (שלושה שעירים נעשים לצבור ביוה"כ, אחד מתן דמו לפנים, וחבירו משתלח לעזאזל, ואחד קרב במזבח החיצון במוספין) ויוה"כ כותלים להגן עליו מן היסורים, (שכל השוגגים צריכים כפרה, אלמא קודם ידיעה מגיע להם עונש), עד שידע שאכל קודש בטומאה ויביא קרבן עולה ויורד ויתכפר.

ואם ידע רק בסוף שאינו מביא קרבן כלל כיון שלא ידע מתחילה, שעיר הנעשה בחוץ ויוה"כ עצמו מכפרים, דכתיב "מלבד חטאת הכיפורים" – מה פנימי אינו מכפר אלא על דבר שיש בו ידיעה בתחילה, אף שעיר הנעשה בחוץ אינו מכפר אלא דבר שיש בו ידיעה בסוף, ומכפר כפרה גמורה בלא תליה. ובשבועות (ח:): פריך ששניהם יכפרו על שיש בו ידיעה בתחילה, ונ"מ לטומאה שאירעה בין זה לזה, ומתרג' לה תתם.

ואם גם בסוף אין ידיעה - לרבי יהודה שעירי חטאת של רגלים וראשי חדשים מכפרים. ולרבי שמעון שעירי ראשי חדשים אין מכפרים אלא על טהור שאכל דבר טמא שאע"פ שאינו חייב כרת ניתנה כפרה על כך.

ג. לרבי מאיר כל השעירים של מוספין כפרתם על טומאת

מקדש וקדשיו -בין על שיש בה ידיעה רק לכסוף, בין על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף, בין על טהור שאכל את הטמא, ונפקא מינה לטומאה שאירעה בין זה לזה, אבל שעיר הנעשה בפנים ביוה"כ אינו מכפר אלא על טומאת מקדש וקדשיו שיש בהם ידיעה רק בתחילה.

רבי שמעון בן יהודה אמר בשם רבי שמעון (סתם רבי שמעון הוא רבי שמעון בן יוחאי) ששעירי ר"ח מכפרים על טהור שאכל טמא, ושעירי רגלים מכפרים גם על טומאה שאין לה ידיעה לא בתחילה ולא בסוף, ושל יוה"כ מכפר גם על טומאה שיש לה ידיעה רק בסוף.

לר"ש אפשר להקריב את שעירי יוה"כ ורגלים וראשי חדשים של זה בזה אם אבד שעיר אחד ונתכפרו באחר, אע"פ שאין כפרתם שווה, מפני שכולם באים לכפר על טומאת מקדש וקדשיו אע"פ שיש חילוק ביניהם.

זדון טומאת מקדש וקדשיו -שעיר הנעשה בפנים ויוה"כ מכפרים.

כפרת שאר עונות -שעיר המשתלח מכפר על שאר העונות, קלות וחמורות, זדונות ושגגות, נודוע או לא נודוע, עשה ולא תעשה כריתות ומיתות ב"ד. לת"ק ה"ה בכהנים ואפי' כהן משוח, והפר של כהן הקרב ביוה"כ בפנים מכפר על הכהנים על טומאת מקדש וקדשיו כמה שעיר הפנימי מכפר על ישראל, והיינו תליתי יסורים כשיש ידיעה בתחילה ולא בסוף וזדון טומאת מקדש וקדשיו. ולר"ש כשם שידוע שעיר המשתלח מכפר על ישראל, כך היודי של הפר מכפר על הכהנים על שאר עבירות, ואין להם כפרה בשעיר המשתלח, ועל טומאת מקדש וקדשיו הפר מכפר בלא יודי.

ביאור סדר המשנה-

כיון דתני במכות שבהקפת הראש חייב שתיים אחת מכאן ואחת מכאן דכתיב "פאת" שהוא לשון סוף וקצה, ובזמן חמש (שתיים מכאן ושתיים מכאן מפני שהלוי רחב ולכל דבר רחב יש שני קצוות, ואחת מלמטה בסנטר שהוא צר מלמטה), שאע"פ שהאזהרה היא אחת חייב שתיים, להכי תני שבועות ג"כ הם שתיים שהם ארבע.

ג. בשבת ובנגעים התנא לא מביא את כל הדינים שהם שתיים שהם ארבע, אבל הכא כיון דשבועות וידעות הטומאה כתובות יחד, והם דומים בכך ששניהם בקרבן עולה ויורד, לכן שנה התנא שניהם, וממילא שנה את כולם. התנא פתח את המסכת בידיעות הטומאה כיון שהלכותיה קצרות -שני הפרקים הראשונים, ולכן נפטר מהם מתחילה, ואח"כ המשיך בדיני שבועות שהם מרובים.

שתיים שהם ארבע

הגמרא מבראת את דברי המשנה מהם השתיים שהם ארבע שנאמרו בידיעות הטומאה יציאות השבת מראות נגעים ושבועות, ומה הדינים בהם, ואם דין המשנה נאמר לגבי חיוב קרבן, או לענין מלקות, ומסתעף מזה המחלוקת האם לוקים על לאו שאין בו מעשה.

ידעות הטומאה שתיים - שלא ידע שהוא טמא ואכל קודש או נכנס למקדש, שהם ארבע - שלא ידע שזה קודש או שזה המקדש.

יצאות השבת שתיים - הוצאה דעני העומד בחוץ ודבעל הבית העומד בפנים, שהם ארבע - הכנסה דעני ודבעל הבית.

מראות נגעים שניים - שאת ובהרת אבל ספחת אינה שם נגע אלא שם תולדה, שהן ארבעה - תולדות השאת והבהרת.

שבועות שתיים - שאוכל ושלא אוכל, שהם ארבע - שאכלתי ולא אכלתי.

ג. אי מתני' כרבי ישמעאל-

שיטת רבי ישמעאל שאין חייבים קרבן אלא אם נשבע על העתיד, ולא אם נשבע על העבר.

והנה אין לומר שהמשנה כרבי ישמעאל והיא כוללת גם אופני פטור, שהרי במראות נגעים לא כללו אופני פטור שאף התולדות נגעים הם, וכשנטהר מביא עליהם קרבן טהרה.

וצ"ל שרבי סובר שמלקות אם הוזה והתרו בו כן חייבים על שבועה לשעבר, וכשיטת רבא שלומד שלוקה בשבועת שקר לשעבר

אע"פ שזה לאו שאין בו מעשה כושבועת שוא דכתיב בה "לא יקה" ד' - "ד' לא יקה אבל ב"ד מלקים אותו ומנקים אותו, ושבועות שוא היינו שנשבע על דבר ידוע שהוא אינו כך, כגון על איש שהוא אשה, וכתיב "לשוא" ב' פנמים, אם אינו ענין לשבועת שוא נתנו ענין לשבועת שקר, ואמר רבא ששקר דמאי דשוא, שנשבע על העבר.

ורבי ישמעאל סובר שלאו שאין בו מעשה לוקים עליו בכל התורה, וא"צ לזה רבוי, ולכן לוקים על שבועה שאוכל ולא אכל.

רש"י מביא גירסא 'אי הכי קשיא הך דאלו הן הלוקים' ששם מבואר שלרבי ישמעאל אין לוקין על לאו שאין בו מעשה, וכתב רש"י שזה טעות, דלמסקנת סוגיין מתני' כרבי ולענין קרבן.

ולפי זה מבואר מסתמא דמתני' שלוקים על לאו שאין בו מעשה. ורבי יוחנן אע"ג דס"ל שהלכה כסתם משנה, ס"ל שאין לוקה בנשבע שיאכל ככר זה היום ועבר היום ולא אכלו משום שאין לוקים על לאו שאין בו מעשה, (ולריש לקיש אינו לוקה משום דהתרתא ספק לא שמה התראה), היינו משום דאיכא סתמא אחרינא (לקמן כ"ז): שאם נשבע שלא יאכל ככר זה וחזר ונשבע שלא יאכלנו ואכלו במזיד אינו חייב אלא אחת כיון שזה נאסר עליו ע"י השבועה הראשונה, והשבועה השניה היא נשבע לקיים את המצוה שפטור, וזו היא שבועת ביטוי שחייבים על זדונה מלקות ועל שגגתה קרבן עולה ויורד, ומשמע שדווקא בזה חייב מלקות במזיד, אבל אם נשבע שיאכל ולא אכל פטור. ובהכרח צ"ל שרבי חזר בו וסתם שאין לוקים על לאו שאין בו מעשה, ומשנה לא זזה ממקומה אע"פ שחזר רבי מסתימתה, כיון שפשטה ברוב התלמידים, ולא היה יכולת בדורות שאחרי רבי לשכחה, והניחו את שתיקן, והמשכיל בין שחזר מן הראשונה. והא דתנן שהמותיר אפילו בפסח טהור אינו לוקה, אין הטעם משום שאין לוקים על לאו שאין בו מעשה כמו שסובר רבי אליעזר בן יעקב, אלא הטעם הוא כרבי יהודה, משום שיש עשה לשרוף את הנותר, ונתן הכתוב עשה "באש תשרפנו" על לאו תעשה, לומר שאין לוקים עליו אלא הוא ניתק לעשה.

השובר עצם בפסח טמא אינו לוקה, משום דכתיב "ועצם לא תשברו בו" והיינו רק בפסח טהור.

חדש

גיתן להשיג שוב את הסט תמצית הש"ס (ללא תוס', ורש"י חלקי) על כל הש"ס במחיר 120 ₪. ותמצית משנה ברורה, 6 חלקים 66 חוברות. עלות חוברת 10 ₪ סט 50 ₪.

כמו כן גיתן להשיג את סיכומי תמצית ההלכה (עם טור ובי" ש"ע וכו"כ), על הלכות שבת, מועדים, גדה ומקוואות.

נקודות מכירה בירושלים בני ברק מודיעין עילית בית שמש אופקים רכסים ועוד.

לפרטים 052-7692282

קבילת תועלת מהגליין?

באפשרותך לזכות למונחים נוספים,

גיתן לתרום בגדרים פלוס' קופת 'תמצית'

מבחני 'לדעת'

מבחן שבועי על דף היומי ומשנה

ברורה חפץ חיים ואהבת הסד

גיתן לעשות את המבחנים מיום שישי

עד יום שלישי בשעה 7:00 בבוקר:

- בטלפון 0737-289-669

- במייל 7692282@gmail.com

- בגדרים פלוס קופת לדעת.

הגרלות: בכל שבוע על 500 ₪ במזומן,

זיכוי 300 ₪ ברשת 'יפה גוף', 100 זוכים

בזיכוי 100 ₪ ברשת 'יפה גוף'.

סיכומי 'תמצית'

גיתן להשיג את גליונות סיכומי תמצית

החודשיים על הדף היומי / משנה ברורה ומוסר

(לפי סדר הדף היומי בהלכה).

- בנקודות ההפצה

- במייל 7692282@gmail.com

בנוסף גיתן לקבל במייל סיכומים על כל

מסכתות הש"ס, ועל כל המשנה ברורה, ועל

תנ"ך וספרי מוסר, או סיכומים לפי סדר

הלימוד שלי: העמוד היומי, חבורת ש"ס, קנין

ירושלמי, דף הכולל, קנין הלכה, תרי דף,

אורייתא, אהבת שלום, ומפעל הש"ס.

מבחן 277 שמיני מכות ה"ב עד ה"ח

לדעת חכמה

מהיכן אסור להרוג ומה בשוגג?
א. מתחמת העיר מקלט ולפנים.
ב. בתחום העיר מקלט.
ג. בתוך אהל אמה לעיר מקלט.

הבא על חמש נדות בעולם אהרן, כמה תנאות הוא חייב?
א. אחד.
ב. שניים.
ג. חמש.

כמה נחלקו רבי יוחנן ורבי לויש לקישי?
א. בשבע שיאל כל כור זה היום ועבר היום ולא אכלו.
ב. בעבר על לא הניחם לעשה ולא קים את העשה.
ג. שתי התשובות נכונות.

זר שאכל עולה לפני זריקה היו לחומה, האם הוא לוקה לפי רבי שמעון?
א. לא.
ב. לוקה חמש.
ג. לוקה שבע.

שאלה מדברי התוס'

באיזה אופן הלוקח אם על הנגים ומתרים בו שיעלה אותה אין זה הדין שפסק?
א. כאשר התרו בו עד שעבר היום שיכול לשלח.
ב. אם כאשר יכול לשלח כיון שעכשיו הוא לא משלח לא רבי הדין שפסק.
ג. בכל אופן רבי הדין שפסק.

לענין ר"י שיעאל עסק בדין שמת אייטין ר"ל.

ניתן לעשות את המכתמים:

בטל: 0737-289-669
בעמדות 'נדרים פלוס' (לדעת) במייל: 7692282@gmail.com

ניתן לקבל את הסיכומים והמכתמים:

במייל: 7692282@gmail.com
בפקס: 0799-414-144

מטרת המכתמים פתוחה מימי שיש בבוקר עד יום שני בלילה
הגרלות בכל שבוע:
פרס ראשון עד 500 ש"ח במזומן,
פרס שני זכוי 400 ש"ח ב"פיה נקי",
פרס שלישי: 10 זוכים בזכוי 120 ש"ח ב"פיה נקי

מבהגני' הדרך היוזמי'

מבחן 276 פסח מכות ה' עד י"א

לדעת חכמה

מה חזרה רבי יודנה בן סבאי בטעות (רש"י)?
א. לרהיג עדים זונמים שכבר הוכחזו ונתנו על פיהם.
ב. לרהיג עד זונם שרק אחד העדים הודם.
ג. לרהיג עדים שתוכחשו ולא הוזכרו.

באיזה אופן מי שנעמד ידיו וכרז היום אותו מהידי?
א. בכל אופן.
ב. כאשר בא לכות דין אחר.
ג. כאשר נתן בחיץ לארץ ובא לכת כארץ ישראל.

באיזה אופן אב חייב גלות על הדיית בנו (לפוליו עלמא)?
א. כשהכריז לצורך הנוני.
ב. כשהכריז כשהוא מלמדו אומנות ראשונה.
ג. כשהכריז כשלימדו אומנותו ולא כשראשונה.

מי אינו גולה?
א. מי שנעמד ידיו בזמן שלא היה כהן גדול.
ב. מי שהכריז גדול מזה אחר שנעמד ידיו.
ג. כהן גדול שהיה.

שאלה מדברי התוס'

באיזה אופן וידעים שהמורה ראה את העדים כדי לגרסם לעדות?
א. בסתמא.
ב. כשהמורה אומר שהוא ראה אותם.
ג. כשיש שני עדים שהוא ראה אותם.

לענין ר"י שיעאל עסק בדין שמת אייטין ר"ל.

ניתן לעשות את המכתמים:

בטל: 0737-289-669
בעמדות 'נדרים פלוס' (לדעת) במייל: 7692282@gmail.com

ניתן לקבל את הסיכומים והמכתמים:

במייל: 7692282@gmail.com
בפקס: 0799-414-144

מטרת המכתמים פתוחה מימי שיש בבוקר עד יום שני בלילה
הגרלות בכל שבוע:
פרס ראשון עד 500 ש"ח במזומן,
פרס שני זכוי 300 ש"ח ב"פיה נקי",
פרס שלישי: 10 זוכים בזכוי 100 ש"ח ב"פיה נקי

מבחן שבועי כדף היוזמי

האם מדרבי היו מקום ליהגה בשוגג גלגות?
א. לא.
ב. היה גולה למחנה לילה.
ג. היה גולה מחוץ למחנה.

האם מי שאכל נמלה כל שהוא לוקה?
א. כן.
ב. לא.
ג. מתלוקת.

האם חייב מיתות בית דין שהתרו בהם למלקות לוקים?
א. כן.
ב. לא.
ג. מתלוקת.

ממא שאכל קורש, מה הוא חייב?
א. דת גלות.
ב. דת מלקות.
ג. סרת ומלקות.

ישראל שאנס אשה וגורשה, מה דינו?
א. לוקה ומחוייב.
ב. מתחייב ואינו לוקה.
ג. אינו לוקה ואינו מחוייב.

באיזה אופן שייך באונס אשה לבלע את העשה של 'ולו הדיה לאשה' לחייבו מלקות?
א. אם הרג את האשה.
ב. אם קבל כשכיל קורשין כאחד.
ג. באופנים הנ"ל אינו חייב מלקות.

מי לוקה שש פעמים?
א. מי שאכל צרעה.
ב. מי שאכל נמלה.
ג. מי שאכל פטירה (שורץ המים).

מי חייב מלקות?
א. השוטר עצם בפסח מותר.
ב. השוטר עצם אפילו בפסח טמא.
ג. המותר בפסח מותר.

כמה מועד חמור מוכרס?
א. שהוא טעון כסף גורד.
ב. שהוא אסור לאונן.
ג. שא"א לפדותו בדרושלים.

עד מתי המביא ביכורים קורא מקרא ביכורים?
א. עד ראש השנה.
ב. עד סוכות.
ג. עד תוכה.

מבחן שבועי כדף היוזמי

עדים על רציחה שבאו עדים אחרים ואמרו עמו חייבם באותו זמן והרציחה היתה כיום אהרן, האם העדים הראשונים נהרגים?
א. כן.
ב. לא.

אם אכתי שהרציחה היתה קודם נהרגים, ואם אכתי שהרציחה היתה אחר כך אין נהרגים.

האם בדיני ממונות אם נמצא אחד משלישה קרוב או פסול העדות מהמבטל לגמרי?
א. כן.
ב. לא.
ג. מתלוקת.

באיזה אופן אין ראיות שני עדים מצטרפת לעדות אחת?
א. כאשר כל עד ראה מתקין אחר ואדם האדם זה את זה.
ב. כאשר ראים מאותו הלחן כזה אחר זה.
ג. שתי התשובות נכונות.

באיזה אופן חייבים גלות?
א. חייב גלות.
ב. פסור.
ג. מתלוקת.

האם אכמולך היה חייב מיתנה אם נועל את שדה?
א. לא.
ב. היה חייב מיתנה בדין שמים.
ג. י"א שהיה חייב מיתנה בדין אדם י"א בדין שמים.

האם שאר ערי הלום היו ערי מקלט?
א. לא.
ב. רק מי שגלה לשם לדעת.
ג. גם מי שגלה לשם שלא לדעת.

מה זה 'משל הקדמוני'?
א. המורה, שהוא משל הקב"ה שהוא קדמוני של עולם.
ב. ספר משלים שנכתב בתקופת המשה.
ג. ספר משלים שנכתב בימי בית שני.

איזה דבר הוא לשון קשה?
א. או נדברו יראי'
ב. ידברו עינים החוננו.
ג. ידברו לעשות עיר מקלט בימי ירושלים.

2 מתכנן בשערי הגלים ולא בשערי ראשי הדישים.

האם תאמר שסופו לזרוע מוכתר לרבי יהודה בשערי הגלים וראשי הדישים?
א. לא.
ב. לא.

מנין לומר רבי יהודה בשערי הגלים לא מוכתרים על שאר עכויות?
א. דכתיב 'ושערי ערים אחד להטאת לוי' הוא מוכתר על הטא שאין מכיר בו אלא ר' יוחנן.
ב. דכתיב 'ושערי ראשי הדישים ויום הכיפורים'.

על דברי גננים באום מה מוכתר על אותם דברים?
א. הגבן נעבמו.
ב. הגבן יודי.
ג. שערים יודי.

אלו ג' שוכנאות מוציא רבי יהודה מכלל 'וכפר על הקודש ממונאות בני ישראל'?
א. עכויות ויהוה יעקב עריות ושפיכות דמים.
ב. זבובים ויהוה יעקב קרי.
ג. פסוקים.

מהו מראה הגע הלבו ביותר?
א. כסדר ההיכל.
ב. כשגל.
ג. כמכיר לבן.

האם לפי רבי צירי בקרן עולה ויורד ידעה בתחילה?
א. כן.
ב. לא.
ג. ספק במראה.

מה אנו ראו לפירוש הבן למ"ד דרדשי רבי מיעוט ורובו?
א. עכרים.
ב. ששדות.
ג. קרקעות.

האם הקוצן בחרתי לוקח?
א. כן.
ב. לא.
ג. לוקח ממת מודות מודרנו.

על מה אין חייבים לפי רבי עקיבא?
א. מלקות על מלאכות שבת.
ב. קרבן עולה ויורד על העולם מקדש.
ג. שתי התשובות נכונות.

מהם שני אבות מראות הנגעים?
א. שאת וספרת.
ב. ספרת וספרת.
ג. שאת וספרת.

מבחן שבועי בחד היום

לדעת חכמה

מה לא חייבים לפי רבי ישמעאל כששבע על העבר?
א. קרבן.
ב. מלקות.
ג. קרבן ומלקות.

מהו רבי יהושע בנו של רבי עקיבא (רש"י)?
א. רבי יהושע בן לוי.
ב. רבי יהושע בן קריה.
ג. אנוס אחד מדרבנא.

השבע שיאכל ולא אכל במזון, האם לוקח?
א. לוקח.
ב. אינו לוקח.
ג. כחלוקת.

מה כונת הנגמר שהבית השלישי נגד לזבירים שאינם נאכלים (רש"י)?
א. קרבן עולה.
ב. עצים של מערה ולזבירי הקמרות.
ג. עור.

שאלה מדברי התוס'

איזה כתן יכול לראות נגעים?
א. רק כתן שודע בעצמו דיע נגעים.
ב. דמסביר ליה ופכיר.
ג. אפילו שסטה כשתי ישראל בני עמו.

יחיד לעשות את המתבנים:
בט"ז: 0737-289-669
במחזור 'נדרים פנים' (לדעת) במייל: 7692282@gmail.com
במחזור 'נדרים פנים' (לדעת) במייל: 7692282@gmail.com

מחבת המתבנים פוחתה מימי שיש בבוקר עד יום שני בגילה 4
החלטה בכל שבועי:
פרס ראשון עד 500 ש"ח במחזור, פרס שני זוכיו 300 ש"ח ב'יפה נוח', פרס שלישי 10 זוכים בזיכרון 100 ש"ח ב'יפה נוח'

2 מתכנן בשערי הגלים ולא בשערי ראשי הדישים.

האם תאמר שסופו לזרוע מוכתר לרבי יהודה בשערי הגלים וראשי הדישים?
א. לא.
ב. לא.

מנין לומר רבי יהודה בשערי הגלים לא מוכתרים על שאר עכויות?
א. דכתיב 'ושערי ערים אחד להטאת לוי' הוא מוכתר על הטא שאין מכיר בו אלא ר' יוחנן.
ב. דכתיב 'ושערי ראשי הדישים ויום הכיפורים'.

על דברי גננים באום מה מוכתר על אותם דברים?
א. הגבן נעבמו.
ב. הגבן יודי.
ג. שערים יודי.

אלו ג' שוכנאות מוציא רבי יהודה מכלל 'וכפר על הקודש ממונאות בני ישראל'?
א. עכויות ויהוה יעקב עריות ושפיכות דמים.
ב. זבובים ויהוה יעקב קרי.
ג. פסוקים.

מהו מראה הגע הלבו ביותר?
א. כסדר ההיכל.
ב. כשגל.
ג. כמכיר לבן.

האם לפי רבי צירי בקרן עולה ויורד ידעה בתחילה?
א. כן.
ב. לא.
ג. ספק במראה.

מה אנו ראו לפירוש הבן למ"ד דרדשי רבי מיעוט ורובו?
א. עכרים.
ב. ששדות.
ג. קרקעות.

האם הקוצן בחרתי לוקח?
א. כן.
ב. לא.
ג. לוקח ממת מודות מודרנו.

על מה אין חייבים לפי רבי עקיבא?
א. מלקות על מלאכות שבת.
ב. קרבן עולה ויורד על העולם מקדש.
ג. שתי התשובות נכונות.

מהם שני אבות מראות הנגעים?
א. שאת וספרת.
ב. ספרת וספרת.
ג. שאת וספרת.

לדעת חכמה

מבחן שבועי בחד היום

איזה שערי לזביר נאמר אין כפרותו שוה לשאר השערים?
א. שערי ראש חורש.
ב. שערי פנים על יום הכיפורים.
ג. שערי החיצון על יום הכיפורים.

אלו דברים נפסקים ע"י טבול יום?
א. דין דברים שקדושים קדושת הנהגה.
ב. דין דברים שקדושים קדושת דברים.
ג. דין דברים שקדושים קדושת דברים.

מה עושים עם שמוען בשערי המאת שעברה שנתם?
א. מביעים בהם את המזבח.
ב. מכפרו אחרי שפולחן בהם מום ויפיקו בדמיהם עולה לקיץ המזבח.
ג. ימותו.

מהם העכויות ה'קלות' שעור המשתלה מוכתר עליהם?
א. עשור ולא תעשה.
ב. דם דברים ודברים אכל לא חייב מיתה בית דין.
ג. דם דברים ודברים אכל לא חייב מיתה בית דין.

על אלו עכויות מודה רבי שיהו"כ לא מוכתר בלי תשובה?
א. פורק על ומגלה פנים בתורה ומפיס בריית בית.
ב. ג' עכויות המצוות.
ג. חייב מיתה בית דין.

מאיזה ממון היה כאו של אהרן?
א. משל עבדו.
ב. משל הכהנים.
ג. משל כתן גדול.

כיצד היו מקדשים כשרים מוספים על העיר והעדות?
א. את העיר בני לחמי תורה וכו'. ואת העיר בני כשרי כשרה שאינה חסין.
ב. את העיר בלחמי תורה ואת העיר בני כשרה ואת העיר בני חסין.
ג. את העיר כשרי כשרה חסין ואת העיר בני כשרי כשרה שאינה חסין.

האם מותר ללחוץ על המכה 'כל המוחלה אשר שמתו במצרים' וכו'?
א. מותר.
ב. ללחוץ מותר וללחוץ אסור.
ג. אסור אפילו ללחוץ בלי לוח.

באיזה מוציאים עליו עמי הארץ אפלים קדשים קלים?
א. בעיניהם.
ב. בחתונתם.
ג. בשבתם.

יחיד לעשות את המתבנים:
בט"ז: 0737-289-669
במחזור 'נדרים פנים' (לדעת) במייל: 7692282@gmail.com
במחזור 'נדרים פנים' (לדעת) במייל: 7692282@gmail.com

מחבת המתבנים פוחתה מימי שיש בבוקר עד יום שני בגילה 4
החלטה בכל שבועי:
פרס ראשון עד 500 ש"ח במחזור, פרס שני זוכיו 300 ש"ח ב'יפה נוח', פרס שלישי 10 זוכים בזיכרון 100 ש"ח ב'יפה נוח'

לדעת
מבית שבועיים
בין חמישי, שבת, חתן ומוצאי חמ"ס
0737-289-669

מבחן 279 אחרי מות קדושים
שבועות ג' עד ט'

תמצית
מיכונן גבוא, ולכד ומוסר
7692282@gmail.com

לדעת
מבית שבועיים
בין חמישי, שבת, חתן ומוצאי חמ"ס
0737-289-669

מבחן 280 אמור
שבועות י' עד ט"ז

תמצית
מיכונן גבוא, ולכד ומוסר
7692282@gmail.com